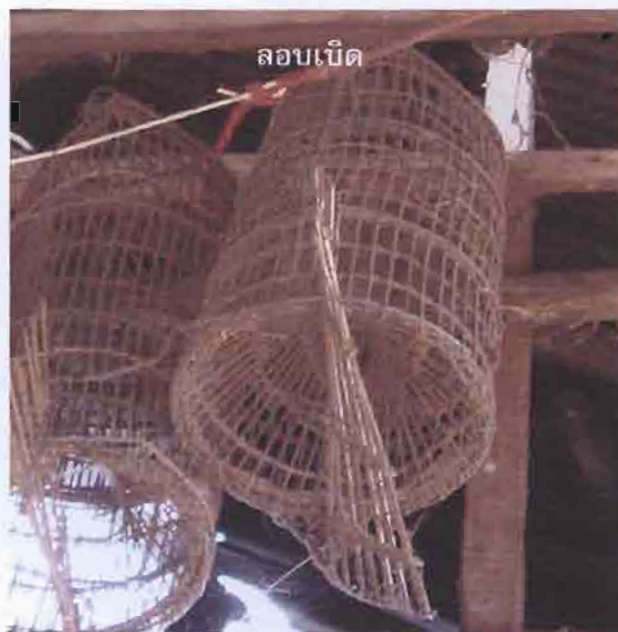

อยู่ชุกชุมจะเกลี้ยง และมีรอยปลาเข้าออกชัดเจน ก็จะวางลอบบริเวณนั้น แล้วใช้ไม้ที่แหลปลายข้างหนึ่งเสียบดินค้ำลอบให้ลอบติดกับดินและด้านข้างอีกข้างหนึ่งติดกับขอนไม้ให้สนิท ทิ้งไว้แล้ววันต่อมาจึงดูลอบว่ามีปลาติดลอบหรือไม่ อาจจะหลายวันค่อยมาดูแล้วแต่สะดวก ปลาที่ได้จะเป็นปลาบู๋ , ปลาเฒ่า , ปลาไหล , ปลาเก็ด , เฒ่า เป็นต้น

5.2 ลอบเบ็ด ลักษณะทั่วไปจะเหมือนลอบนอนที่กล่าวมาข้างต้นทุกอย่าง เพียงแต่นำตัวลอบมาถักมัดกับฝามาไว้ โดยมัดติดด้านหน้าตรงกลางปากลอบ ให้ฝามาไว้ยาวไปข้างหน้า (แทน เพนียด) ลอบเบ็ดจะใส่ตามริมตลิ่งแม่น้ำ เวลาใส่น้ำลอบไปวางจากนั้นใช้ไม้ปลายแหลมปักค้ำตัวลอบไว้ให้แน่น ทิ้งไว้แล้ววันต่อมาจึงดูลอบว่ามีปลาติดลอบหรือไม่ ปลาที่ได้จะเป็นปลาบู๋ , ปลาเฒ่า , ปลาไหล , ปลาช่อน , ปลาเก็ด , เฒ่า เป็นต้น การใส่ลอบเบ็ดส่วนมากจะใส่กันในแม่น้ำมูล ช่วงฤดูน้ำแดงถึงฤดูน้ำลด ลอบปัจจุบันมีการใช้ลอบประเภทนี้อยู่มากในพื้นที่ทำวังยาง ในชุมชนบ้านดอนโหมง ดอนสัมพันธ์ ส่วนชุมชนอื่นพบน้อยมาก

5.3 ลอบชิง ลอบชิงลักษณะทั่วไปทั้งรูปทรงและลักษณะของงา เหมือนกันกับลอบนอนทุกอย่าง แตกต่างเพียงอุปกรณ์ทำจากตาข่ายเชือกไนลอน นำมาม้วนมัดติดกับกรงไม้ขนาดเท่าหัวแม่โป้งที่ติดโค้งเป็นวงกลม มีวิธีการใส่เช่นเดียวกันกับลอบนอน

ลอบ จัดอยู่ในเครื่องมือประเภทดัก ซึ่งคนที่ใช้ลอบเป็นเครื่องมือหาปลาจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของปลาอย่างดี เพราะการใส่ลอบจะใส่ไว้ในที่เดิม และจะแวะมาดูลอบเพื่อเอาปลาทำนั้น ไม่ต้องใช้เหยื่อล่อ ไม่ต้องเคลื่อนย้าย ชาวบ้านเรียกการใช้เครื่องมือ

ประเภนี้ว่า “เสื่อนอนกิน” เพื่อเหนี่ยวนำครั้งแรก ที่เหลือก็คอยยามเอาปลาเท่านั้น

6. **ตุ้ม** ตุ้มเป็นเครื่องหาปลาประเภทใช้เหยื่อล่อ มีรูปร่างทรงกระบอก มีอยู่หลายประเภท ที่พบว่ามีการใช้หาปลาในพื้นที่ศึกษา คือ ตุ้มปลากด , ตุ้มปลาแขยง , ตุ้มปลาอีโท , ตุ้มปลาแปบ , ตุ้มปลา ยอน ปัจจุบันพรานปลาที่ยังใช้เครื่องมือชนิดนี้หาปลาเหลือไม่กี่คน

การใส่ตุ้ม

คือ 1.ตุ้มปลากดและตุ้มปลาแขยง 2. ตุ้มปลาอีโท ตุ้มปลาแปบ ตุ้มเป็นเครื่องหาปลาทำจากไม้ไผ่เหลาเล็กแบน ตักทอเป็นรูปทรงกระบอก มีขนาดความสูง 1.40 - 2 เมตร กว้างประมาณ 0.30 - 0.50 เมตร ตุ้มจะมีงาอยู่ด้านข้าง อยู่สูงจากกันตุ้มหนึ่งคืบ มีงาสองชั้น ชั้นแรกเรียกงาล่อ ชั้นที่สองเรียกงาซัง ทำยหรือกันตัดตรงมีประตูเปิดเอาปลาอยู่ด้านบนเรียกว่าปากตุ้ม มีฝาปิดเปิดอยู่ปากตุ้ม ด้านในมีเชือกผูกจากงาตุ้มมัดต่อกับตัวไม้ไผ่ สอดสลลลายตุ้มวางแนบตามยาวจากงาตุ้มถึงปากตุ้ม เรียกส่วนนี้ว่า สายหยิก มีไว้สำหรับตรวจดูว่าปลาเข้ามากน้อยขนาดไหน

1.การใส่ตุ้มปลากดและตุ้มปลาแขยง วิธีการใส่ตุ้มพรานปลาจะเดินสำรวจบริเวณที่จะใส่ตุ้ม โดยจะเลือกบริเวณที่เป็นชอกแม่น้ำ หรือบริเวณที่น้ำไหลเวียน (น้ำไหลวน พื้นดินตรงนั้นจะมีระดับต่างกัน) และต้องเป็นพื้นทรายละเอียด จากนั้นจะใช้หลักที่เตรียมมา (ไม้แหลมปลายข้างหนึ่ง) ปักให้แน่นสามถึงสี่หลักแต่ละหลักห่างกันประมาณ 0.80 - 1 เมตร แล้วใช้ไม้ฝอยวางแนบกับหลักทำเป็นเพนียด (ออกเสียง พะ - เนียด) เพื่อกันให้น้ำไหลชะลอช้าลง จากนั้นใช้ไม้หลักที่เตรียมมา สามหลักปักทางด้านใต้เพนียดโดยห่างประมาณจากเพนียดสามถึงสี่เมตร จากนั้นพรานปลาจะมาเตรียมตุ้มโดยใช้ไม้ฝอยห่อรอบตุ้มใช้เชือกมัดให้แน่น บริเวณงาตุ้มจะใช้รากไม้ที่เป็นฝอยขนาดเล็กมากตกแต่งห่อหุ้มอย่างดี

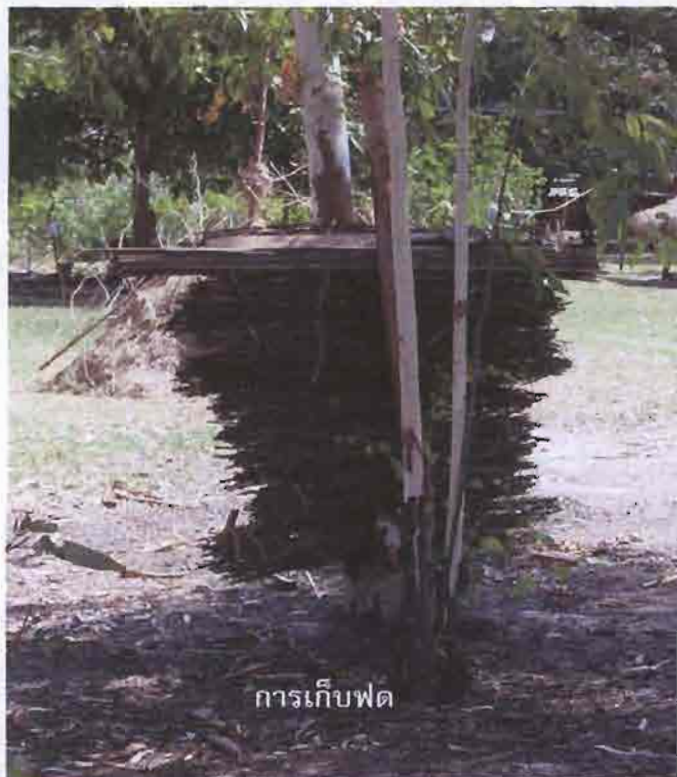
(ทำให้เหมือนต้นไม้ที่มีรากคลุม) แล้วนำตุ้มที่เตรียมมา ใส่ตรงกลางระหว่างหลักไม้ทั้งสามหลักมัดให้แน่น โดยจะฝังตุ้มลงประมาณ 5 - 10 เซนติเมตร ใช้เชือกมัดตุ้มโยงเข้ายึดกับไม้หรือหลักบนฝั่ง

แม่น้ำมูลอีกที เพื่อกันตมไหลไปกับน้ำ ต่อมาใช้เหยื่อคือปลวก (ชื่อปลวกบุดศรี) หรือมดแดง หย่อนลงตรงกลางตมประมาณหนึ่งถึงสองกำมือ แล้วใช้ปลวกหรือมดแดงเกลือกหาบริเวณงาตมเพื่อ ล่อให้ปลาได้กลิ่น และเข้ามากินอาหารในตม ตมปลากดและตมปลาแขยง จะใส่ในฤดูน้ำแดงและต้น ฤดูน้ำหลาก

2. ตมปลาอีโท ตมปลาแปบ มีขนาดเล็กองค์ประกอบคล้ายกับตมปลากดและตมปลาแขยง ต่าง กันตรงที่ ตมชนิดนี้จะมิงอยู่ด้านล่างของตม การใส่จะใส่ที่ระดับผิวน้ำ ด้านล่างของตมจะอยู่กลาง น้ำไม่ถึงพื้น มีการใช้ตมประเภทนี้ในฤดูน้ำหลาก เหยื่อที่ใช้ล่อปลา ได้แก่ รำข้าว ปลวก มดแดง ปลาที่ได้จะเป็นปลาอีโท ปลาแปบ เป็นปลาตระกูลปลาเกล็ด ที่หากินสูงระดับผิวน้ำ

7. ฟด เป็นเครื่องมือหาปลาที่ทำด้วยไม้ ประเภทไม้ห้วยลิงหรือไม้ที่มีขนาดเล็กมีกิ่งเยอะ โดยการตัด แล้วทิ้งตากแดดให้แห้ง แล้วเอาไม้ ออกให้หมด จากนั้นนำมามัดรวมกัน โดยใช้เชือกมัด เพราะเป็นวัสดุตาม ธรรมชาติปลาจะไม่ตื่น จะมัดช่วงหัว และช่วงท้ายให้หุบเข้าหากันให้แน่น ตรงกลางจะใหญ่กว่าช่วงหัวกับท้าย มี ขนาดความยาวประมาณ 30 - 50 เซนติเมตร กว้าง 30 - 40 เซนติ เมตร

การใส่ฟดพรานปลาจะใช้ เชือกมัด หรือเชือกมัดร้อยฟด ให้ห่าง กัน 4 - 5 อันต่อหนึ่งเส้น แล้วนำฟด ไปจมน้ำจนถึงดิน

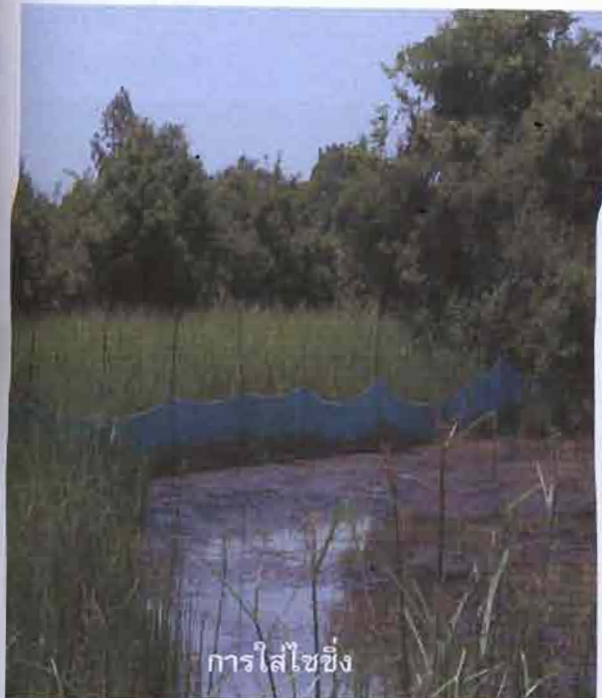

การเก็บฟด

การใส่ฟดจะใส่ในช่วงที่น้ำ กำลังเริ่มลดหรือในฤดูน้ำลด จนถึงฤดูแล้ง ฟดเป็นเครื่องมือประเภทล่อ การใส่ฟดนอกจากจะใส่เพื่อ เอาปลาไปกินหรือขายแล้ว การใส่ฟดก็เพื่อจะเอาปลาประเภทปลาหมอ กุ้ง ไปเป็นเหยื่อในการใส่เบ็ด รวดด้วย

พรานปลาจะกวักฟดเอาปลาวันละ 2 ครั้ง การกวักฟดจะยกฟดขึ้นจากน้ำใส่เรือโดยเร็วหากเข้า ปลาจะออกหมดก่อนจะถึงเรือ (เข้า / เย็น) ปลาที่ได้คือปลาหมอ , ปลาลาด , ปลาชี่เหี้ย , ปลานู , ปลาก่า , ปลาแขยง , ปลากด , ปลาหมอ , กุ้ง เป็นต้น

8. ไซซึ่ง เป็นเครื่องมือหาปลาที่ทำจาก **ดางเขียว** (เริ่มมีการใช้เครื่องมือชนิดนี้ในปี พ.ศ.

การใส่ไซซึ่ง

2539 จนถึงปัจจุบัน) ด้วยการเย็บทำเป็นถุง ยาวลึกไปด้านหลัง ยาว 1 - 1.50 เมตร โดยเย็บติดกับดางเขียวที่เป็นผืน ดางเขียวหนึ่งผืน จะประกอบไปด้วยไซซึ่ง 9 - 13 หลัง การใส่ไซซึ่งจะใส่ตามริมฝั่งกุด หรือตามมาบ ตามเล้ง ซึ่งน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก

บริเวณที่ใส่ไซซึ่ง ระดับน้ำลึกประมาณ 0.80 - 1 เมตร คนใส่ไซซึ่ง จะต้องมีเรือเป็นอุปกรณ์ประกอบ เพื่อต้องใช้เรือในการขนย้าย การใส่ไซซึ่งจะใส่ซ้ำที่เดิมเป็นเวลาหลายวัน เครื่องมือชนิดนี้สามารถใช้ได้ตลอดทั้งปี แต่จะเปลี่ยนแหล่งใส่ไปตามระดับน้ำที่ขึ้นลง แต่ในฤดูแล้งเครื่องมือนี้มีการใช้น้อยมาก

การใส่ไซซึ่ง ส่วนมากจะได้กุ้งฝอยเยอะกว่าทุกชนิด ได้ทั้ง กบ , เต่า , ปลาไหล , ปลานู , ปลาช่อน , ปลาโอดทอง , ปลาหลด , ปลาหลด , ปลาลิ้นหมา , ปลาปักเป้า , ปลาหมอ , ปลาสร้อย , ปลาอีโท , ปลาแปบ , ปลากุ่ม , ปลาแก้ว , ปลากัด , ปลามัด , ปลาชีว , ปลาชีว้าว , ปลาชีว้างลาย เป็นต้น ปลาที่ได้ส่วนมากจะมีขนาดเล็ก จะคัดเอาตัวใหญ่สำหรับทำอาหารบริโภค และขายแล้ว ส่วนที่เหลือจะนำไปทำปลาจ่อม ไซซึ่ง บางพื้นที่ก็เรียกว่าไซกุง ปัจจุบันมีการใช้อย่างแพร่หลาย

9. การตีปลาชอง วิธีหาปลาแบบนี้ ยังเป็นข้อดกเถียงกันอยู่ว่า จะสามารถเรียกว่าเป็นเครื่องมือ หรือเป็นแค่วิธีการจับปลาอีกแบบหนึ่ง เนื่องจากการการตีปลาชอง ต้องอาศัยการเพิ่มขึ้นของระดับน้ำในแม่น้ำมูล และยังต้องใช้อุปกรณ์ประกอบ ในการตีปลาชองหลายอย่าง แต่ในที่นี้จะขอเรียก การตีปลาชองเป็นเครื่องมือจับปลาอีกประเภทหนึ่ง

ภาพชองก่อนตี

ชองที่สามารถตีปลาได้จะต้องมีปากชองติดกับแม่น้ำมูล และเชื่อมต่อกับกุดหรือแหล่งน้ำอื่นที่สามารถระบายน้ำออกจากชองได้สะดวก ชองแต่ละชอง พรานปลาที่เป็นเจ้าของชอง จะขุดตักแต่งเตรียมชองไว้ในช่วงฤดูแล้ง เพื่อดักดินให้ดินปรับสภาพเมื่อถึงฤดูน้ำมาดินก็จะเปลี่ยนสภาพเป็นดินเก่า

ในรอบ 2 - 3 ปีจะตกต่งของหนึ่งครั้ง การตกต่งของสมาชิกจะต้องมาช่วยกัน หากใครไม่ได้มาช่วยในการขุดของ เวลาตีปลาของก็จะถูกคนอื่นว่า หรือบางทีก็ถูกตัดสินสิทธิ์ในการตีปลาของในรอบปีนั้นๆ

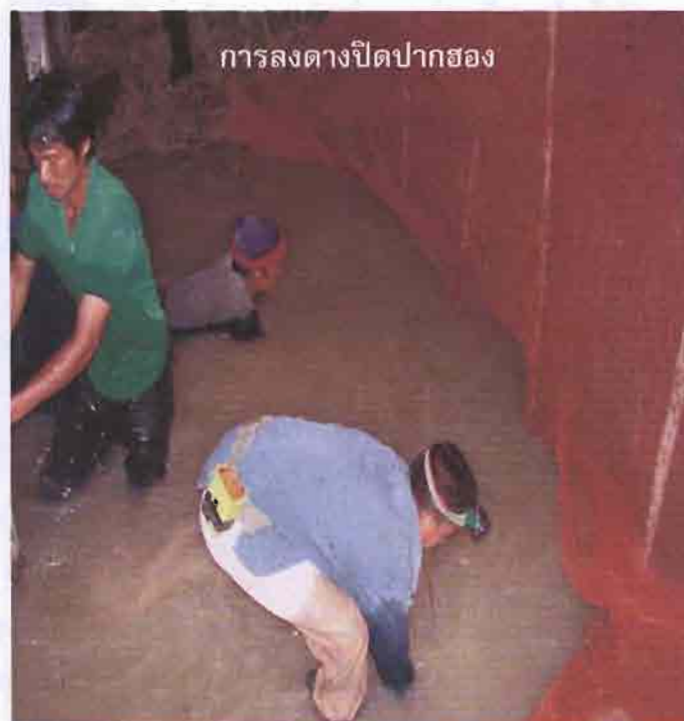

ภาพของที่พร้อมสำหรับตีปลาในคืนนี้

ของที่ดีจะต้องเป็นของที่สามารถระบายน้ำได้ดี และจะต้องมีหนองขนาดเล็กๆ 2 - 3 หนองในของ ซึ่งจะต้องอยู่ไม่ลึกจากปากของมากนัก โดยธรรมชาติของปลาเมื่อเข้าของมาแล้วปลาก็จะหากินตามหนองในของ โดยปลาเล็กจะเข้าก่อนปลาใหญ่ ปลาจะเข้ามาหากินในของไม่พร้อมกัน

เมื่อกินอิ่มปลาก็จะย้ายมาเล่นน้ำอีกหนองหนึ่งซึ่งจะต้องเป็นอีกหนอง หากของไหนที่ไม่มีหนองหากินและหนองเล่น ปลาก็จะไม่อยู่นาน (ระบาย ระบาย) ดังนั้นหนองที่อยู่ตามของจะทำหน้าที่เป็นสถานที่หลอกให้ปลาอยู่ใน ของนานขึ้นจนถึงเวลาปลาใหญ่เข้าก็จะเป็นเวลาตีปลาของ การตีปลาของจะทำกันในช่วงเวลาประมาณเดือนสิงหาคม - กันยายน ซึ่งเป็นช่วงท้ายฤดูน้ำแดงต่อกับช่วงฤดูน้ำหลากของทุกปี (ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำในแม่น้ำมูล) จะมีการตีปลาของ

พรานปลาจะสังเกตจากระดับน้ำในแม่น้ำมูล เมื่อน้ำในแม่น้ำมูลเพิ่มระดับสูงขึ้นเรื่อยๆ จนน้ำเริ่มไหลเข้าของก็จะบอกนัดสมาชิกเพื่อลงมือตีปลาของ พรานปลาที่จะร่วมกันตีปลาของจะมาช่วยกันเตรียมไม้ที่จะทำเป็นเสา และจะช่วยกันปักหลักท้ายของในช่วงกลางวัน (ก่อนตีปลาของในช่วงกลางคืน) จากนั้นจะใช้ผ้าไม้ไผ่ หรือผ้าตาข่ายดักกันท้ายของ (ทางน้ำไหลออก) โดยจะเริ่มลงตาข่าย 5- 6 โมงเย็น จากนั้นสมาชิกทุกคนจะกลับบ้านเพื่อเตรียมเครื่องสัณการะในการพักผ่อน รอตีปลาของในคืนนั้น

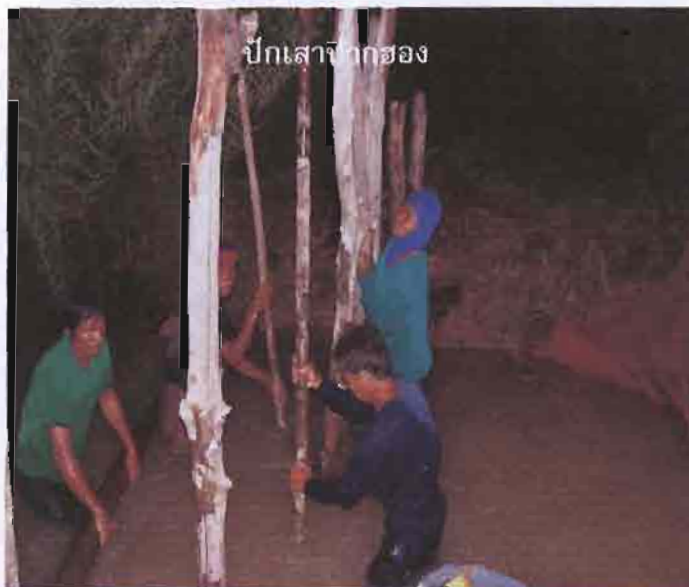

การลงตาข่ายปิดปากของ

การตั้งแคมป์ที่พักจะตั้งห่างจากช่องที่จะตีปลา 50 เมตรขึ้นไป โดยจะต้องเลือกบริเวณตั้งแคมป์ว่าสามารถก่อไฟ และส่งเสียงพูดคุยไปได้ถึงช่อง เพราะหากปลาเห็นแสงไฟ หรือได้ยินเสียงคนปลาจะไม่เข้าช่อง โดยมากจะตั้งแคมป์อยู่ฝั่งตรงข้าม กับช่องที่จะตีปลา

22.00 น. หลังจากกินข้าวเย็นร่วมกันลูกทีมจะพากันนอนพักผ่อนในแคมป์ที่สร้างไว้ หัวหน้าทีมซึ่งเป็นผู้อาวุโสในกลุ่ม จะเดินทางอย่างเงียบไปชুমอยข้างช่องเพื่อดักฟังเสียงปลา ว่าปลาเข้าช่องมากน้อยขนาดไหน

จากนั้นเวลาประมาณ 24 - 02.00 น. ซึ่งเป็นช่วงที่ปลาเข้าช่องมากแล้ว หัวหน้าทีมที่ไปชুমอยดักฟังเสียงปลาจะย้อนกลับมาเรียกลูกทีม เรือลำแรกขนตาข่ายหรือฝาม้าไม้ไผ่พร้อมด้วยหมุดที่จะปักดินตาง พร้อมด้วยคนอื่นอีก 3 คน จ้าวเรือข้ามฝามาตรงไปยังช่อง เรือลำที่ 2 และ 3 บรรทุกสมาชิกลอยสำรวจฟังสัญญาณเรียกจากเรือลำแรก

ปักเสาจากช่อง

นำกระสอบทรายปิดปากช่อง

เรือลำที่หนึ่งข้ามไปถึงปากช่องแล้ว สมาชิกในเรือสองคนจะช่วยกันซึ่งตาค่ายปิดปากช่อง ในขณะที่เดียวกันคนที่สามจะใช้ไม้หมุดปักดินตางฝามลงดินให้แน่น พร้อมกับตะโกนบอกให้เรืออีกสองลำรีบข้ามแม่น้ำมายังช่อง

เมื่อเรืออีกสองลำมาถึงปากช่องทุกคนจะช่วยกันนำไม้เสาที่เหลาแหลมไว้แล้ว ปักขวางปากช่องเป็นช่วง ๆ แต่ละเสาจะไม่ห่างกันเกินหนึ่งศอก โดยกระทุ้งสุดแรงลงไปในดินให้แน่น เมื่อปักเสาแล้วจะช่วยกันขนดินใส่กระสอบ และนำ

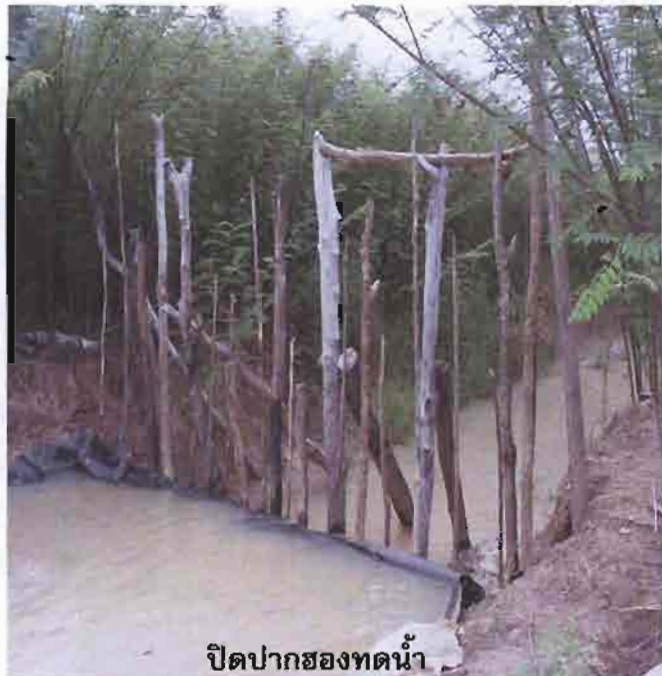
กระสอบมาปั้นคันดินปิดปากช่องเพื่อท่อน้ำให้หยุดไหล

เมื่อทำการปิดปากช่องแล้ว น้ำในช่องจะลดระดับลงเรื่อย ๆ ในระหว่างรอน้ำในช่องลดระดับลง ทุกคนก็จะกระจายกันไปตรวจดูความเรียบร้อยของเครื่องมือที่จะใช้ในการวิดน้ำออก

หนึ่งคนจะไปตรวจดูตาข่ายที่ท้ายสองซึ่งซึ่งกางปิดท้ายสองไว้ตั้งแต่หัวค่ำ ว่าอยู่ในสภาพดีไหม ดิน
ตางยังฝังดินแน่นอยู่หรือเปล่า หากไม่แน่นจะใช้หมุดฝังเสริมเข้าไปอีก

อีกหนึ่งคนจะนั่งคอยดูที่ปากสอง
ว่า มีน้ำไหลซึมผ่านคันดินที่ปั้นไว้หรือไม่
ส่วนคนที่เหลือก็จะเตรียม เครื่องสูบน้ำ
และก่อไฟผิง

เมื่อน้ำลดลงมากแล้วก็จะเริ่มติด
เครื่องสูบน้ำเพื่อระบายน้ำออก จนน้ำเริ่ม
เหลือน้อยก็จะใช้ผ้าตาข่าย ลงข้อจับ
ปลาในสอง เมื่อจับปลาเสร็จพรวนปลา ก็
จะรื้อผ้าตาข่ายสอง และรื้อคันดินที่ปิด
ปากสองเป็นการเปิดสองให้น้ำไหลเข้า
ในสองอีก และพรวนปลาก็จะกลับมา ตี
ปลาสองอีกครั้งในคืนต่อมา การตีปลา
สองจะตีปลาสองทุกคืนติดต่อกันจนกว่าน้ำจะหลากท่วมสอง หรือมีระดับสูงมากจนลำบากในการวิด

ปิดปากสองทดน้ำ

น้ำก็จะเลิกตีปลาสองในปีนั้น หรือ
หากในหนึ่งปีนั้นน้ำขึ้นมาท่วม
สอง และลดลงจนสองพ้นน้ำ (พ้น
น้ำทั้งสองจนแห้ง) และน้ำกลับมา
ขึ้นอีกก็สามารถตีปลาสองได้อีกใน
ปีเดียวกัน

สูบน้ำที่เหลือน้อยออกท้ายสอง

ที่ระบายน้ำ และเชื่อมแหล่งน้ำเข้าหากัน เป็นทางน้ำใหม่เกิดขึ้น ปลาจะเดินทางตามสองเพื่อย้ายไป
ยังแหล่งน้ำอื่น

สองที่ใช้ในการตีปลานั้น จะเป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษ สองทุกสองผ่านการขุดแต่งมา
อย่างต่อเนื่อง การรักษาสภาพของสองไว้ นั้น นอกจากจะเป็นเส้นทางเชื่อมแหล่งน้ำแล้ว สองยังเชื่อม
สายสัมพันธ์เครือญาติ และความสัมพันธ์ของคนกับธรรมชาติ เพื่อเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และยังแสดง

ถึงความสามารถ ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศน์ ของวงจรวัฏจักรธรรมชาติอย่างแท้จริง

10. กวด หรืออวนทับตลิ่ง เป็นเครื่องมือหาปลา ทำจากตาข่าย ขนาด 1.5 - 2.5 เซนติเมตร กวดแต่ละผืนมีความสูง 3 - 6 เมตร ยาว 50 - 100 เมตร ราคาผืน 10,000 - 15,000 บาท ด้านบนมีเชือกขนาดใหญ่ร้อยตลอดแนวยาว มีทุ่นมัดติดราวเป็นช่วงๆ ห่างกันประมาณ 30 - 50 เซนติเมตร จนสุดกวด ส่วนด้านล่างมัดติดตลิ่งใช้ เรียกว่า “ลูกกวด” โดยจะมัดลูกกวดม้วนกลับเข้าด้านในทำเป็นถุง (เหมือนเปาแห) เรียกว่า “เพากวด” เพากวด ลึกประมาณ 15 - 30 เซนติเมตร เวลาลากใช้ แรงงานคน 5 - 10 คน บางกลุ่มใช้รถไถนา เดินตามลาก

กวด

วิธีการลากกวด

การลากกวดจะเริ่มจากการวางกวด โดยจะใช้ปลายกวดด้านหนึ่งติดกับเสาไม้ริมฝั่งแม่น้ำ จากนั้นจะใช้เรือที่บรรทุกกวดทั้งผืน พายไปกลางแม่น้ำพร้อมกับหย่อนกวดลงน้ำไปเรื่อยๆ จนถึงกลางแม่น้ำ แล้วล่องเรือตามแรงไหลของน้ำพร้อมกับรอยกวดไปเรื่อย ๆ จากนั้นจะกลับเข้าหาตลิ่งแม่น้ำ ลักษณะเป็นรูปครึ่งวงกลมกับตลิ่งแม่น้ำ

วิธีลากกวด

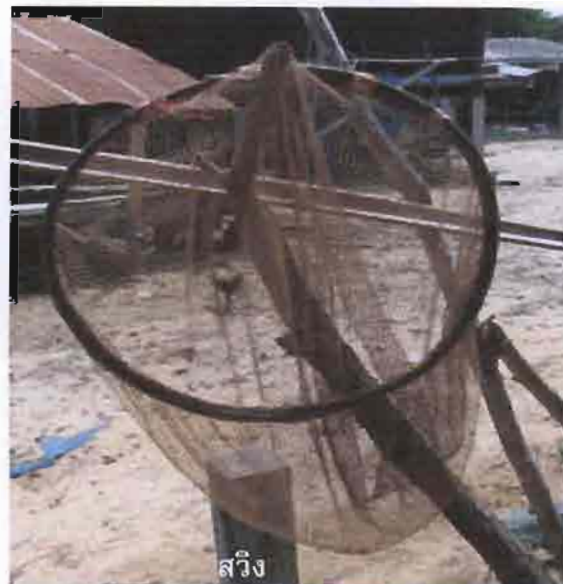
ปลามากกว่าคันท้างแรม

เมื่อหย่อนกวดเสร็จแล้ว จะช่วยกัน “สาว” (ดึง) คนที่อยู่บนเรือจะส่ง “สาวกวด” ให้กับคนที่ยืนอยู่ริมน้ำเพื่อดึงเข้าหาฝั่ง

การวางกวดจะวางซ้ำที่เดิม ในการลงแต่ละครั้งห่างกัน ประมาณ 1 - 2 ชั่วโมง ได้ปลาทุกประเภท การลากกวด ครั้งหนึ่งได้ปลา 20 - 100 กิโลกรัม ในช่วงคืนเดือนมืด (ขึ้น 1 - 13 ค่ำ) จะได้

กวดแม้จะถูกจัดว่าเป็นเครื่องมือประเภททำสายลั้ง แต่พรานปลาที่ใช้กวดเป็นเครื่องมือหาปลา กลับยืนยันว่า กวดซึ่งเป็นเครื่องมือของเขาไม่ได้ทำสายลั้ง การลากกวดจะทำได้เฉพาะในบริเวณที่เคยลากเท่านั้น ซึ่งเขาจะลากกวดซ้ำ ๆ ในที่เดิม เช่นนี้ทุกปี ปลาที่มามีติดกวด ก็จะเป็นปลาที่มาจากถิ่นและปลาที่เดินทางผ่านมาเท่านั้น และการลากกวดเข้าก็ไม่ได้วางกวดข้ามแม่น้ำ แต่วางแค่ครึ่งลำน้ำเท่านั้น แม้กวดจะเป็นเครื่องมือหาปลาที่จัดอยู่ในประเภทเคลื่อนที่ แต่ก็เป็นการเคลื่อนที่ในบริเวณเดิมเท่านั้น เพราะในพื้นที่ ที่ไม่เคยลากกวด จะไม่มีใครเอากวดไปลาก เพราะหากกวดไปเกี่ยวกอไม้ กิ่งไม้ กวดจะได้รับความเสียหาย ซึ่งไม่คุ้มกันเลย

11.สวิง สวิงเป็นเครื่องมือหาปลาที่มีขนาดเล็กเบา ทำจากเชือกในล่อน ถักเป็นตาข่าย ช่องตาข่ายจะถี่มาก การสานสวิงขั้นตอนเหมือนกับการสานแห คือเริ่มสานจากจอมก่อน จนถึงปลาย จากนั้นจะนำตาข่ายที่ถักเสร็จมามัดกับกรงไม้ ที่ตัดโค้งกลมไว้แล้ว มามัดติดกันให้แน่น ลักษณะตัวสวิงลึกทรงกรวย ขอบกว้าง 30 - 50 เซนติเมตร ลึกประมาณ 50 - 80 เซนติเมตร ส่วนมากผู้หญิงเป็นผู้ใช้เครื่องมือประเภทนี้

สวิง

วิธีการใช้สวิง จะใช้มือทั้งสองข้างจับตรงขอบสวิง จากนั้นจะช้อนสวิงไปข้างหน้าจนสุดแขน แล้วยก

การใช้สวิงจับปลา

ขึ้นดูว่าได้อะไรติดมาบ้าง จากนั้นจะเริ่มช้อนใหม่ จะทำไปอย่างนี้เรื่อย ๆ โดยช้อนตามริมตลิ่งแม่น้ำ หรือช้อนตามวัชพืชที่ขึ้นตามแหล่งน้ำ สวมบริเวณน้ำตื้น ปลาที่ได้จะมีประเภทปลาเล็กและกุ้ง เช่น ปลาซิว , ปลาหมัด , กุ้งฝอย เป็นต้น

การใช้สวิง นอกจากจะหาปลาเพื่อกินแล้ว ยังใช้สวิงหาเหี่ยวเพื่อนำไปใส่เบ็ดด้วย การใช้สวิงสามารถใช้ได้ทุกฤดู และทุกแหล่งน้ำ และสวิงนอกจากการช้อนแล้ว สวิงยังสามารถนำไปใช้ร่วมกับเครื่องมือหาปลาอย่างอื่นได้

ด้วย เช่น นำไปรองรับน้ำจากเครื่องสูบน้ำ และใช้ในการจับปลาในเวลาที่มีการวิดน้ำจากหนอง จะทำให้จับปลาได้ง่ายและเร็วขึ้น

12. **จัน** เป็นเครื่องมือหาปลาส่วนมากจะใช้หาปลาตามกุด หนอง จันจัดอยู่ในเครื่องมือประเภทดัก การใส่จันจะใส่ที่เดิมเป็นเวลานานติดต่อกันข้ามปี จันเป็นเครื่องมือที่ใช้จับปลาครั้งละ 1 ตัว มีน้อยครั้งมากที่จะได้ครั้งละ 2 ตัว

ในการศึกษาครั้งนี้พบว่ามียันอยู่ 3 ชนิด คือ 1.จันไม้ 2. จันดิน 3.จันด่าง ที่มีการใช้หาปลา เราพบว่า องค์ประกอบของจันทั้งสามชนิดมีและลักษณะการใส่จันเหมือนกัน ที่นักศึกษาจึงได้นำข้อมูลของจันมาวิเคราะห์ร่วมกับพรานปลาเพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน

จันดิน กับจันไม้ ทุกอย่างเหมือนกันหมดทั้งการทำฝาปิด และสลัก ต่างกันตรงแค่จันไม้ จะทำด้วยไม้เสร็จเป็นรูปจันที่พร้อมสำหรับการใช้งาน แต่จันดิน จะใช้ฝาปิดด้านหน้าและด้านบนทำจากไม้กระดาน ในขณะที่จันด่างมีลักษณะและการใช้งานเหมือนลอดดาว เราจึงรวมเอาจันด่างไปอยู่ในส่วนของลอดดาว เพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ชัดเจนมากขึ้น

การทำจันไม้และวิธีการใส่ จันไม้จะทำจากเศษไม้กระดานเป็นรูปสี่เหลี่ยมทรงกระบอก มีไม้ปิดสนิทเหลือเฉพาะด้านหน้าที่จะทำเป็นทางปลาเข้า จันจะมีสลักดักอยู่ช่วงตอนท้ายของกระบอก จันแต่ไม่สุดของตัวจัน การใส่จะขุดดินตรงตลิ่งแม่น้ำลึกเข้าไปหาฝั่ง โดยจะต้องตั้งฉากกับระดับน้ำ แล้วเอาจันวางบริเวณที่ขุด เอาดินกลบคั่นให้มิดชิด แล้วยกประตูปากกระบอกที่ทำจากไม้ขึ้นเอาเชือกเกี่ยวกับสลักไว้ เมื่อปลาเข้าก็จะไปชนกับสลักทำให้สลักหลุดปากกระบอกก็จะปิดลงและขังปลาไว้ในจัน

ปลาที่ได้จะเป็นที่จะหาที่วางไข่ เป็นปลาขนาดใหญ่พอปลาแม่ปลา จันเป็นเครื่องมือหาปลาที่จะใช้ได้ดีในฤดูปลาวางไข่เพราะปลาชอบจะวางไข่ริมตลิ่งน้ำตื้น ปลาที่ได้ จะเป็นปลาช่อน ปลาชะโด

13. **จิบ** เป็นเครื่องมือหาปลาที่ใช้ในฤดูน้ำหลาก ถึงฤดูน้ำลด จิบเป็นเครื่องมือที่ทำจากเชือกในล่อนมาสานคล้ายแห ช่วงท้ายของจิบจะใส่กรงไม้ขนาดเล็กแค่พอปลาลอดได้และมีสายดิ่งสำหรับรัดปลาไม่ให้ย้อนกลับ ด้านหน้าเรียกว่าปาก ทำจากไม้ตัดเป็นรูปสามเหลี่ยมหน้าจั่ว

พรานปลาจะเลือกช่องที่น้ำไหลแรงสะดวก เมื่อเลือกบริเวณที่จะใส่จิบได้แล้ว พรานปลาจะปักเสาไม้เป็นแนวขวางข้ามสอง และตัดไม้ประเภทไม้ทุลิ่ง ไม้ลำช้าง ฝายน้ำ หรือไม้ขนาดเล็กมีกิ่ง

เยอะ มาทำ “เพนียด” สอดคัดกับเสาไม้ให้หน้าเพื่อไม่ให้ปลาผ่านไปได้ การทำเพนียดจะเว้นไว้ตรงบริเวณกลางช่องเพื่อใส่จิบเท่านั้น

เมื่อทำเสร็จแล้วพรานปลาจะยกห้ามเป็นที่พัก โดยห้ามจะอยู่ด้านบนจิบ ห้ามที่สร้างขึ้นจะเป็นทั้งที่นอน ที่หุงข้าวทำอาหาร และที่นั่งสำหรับยกจิบเอาปลา

การใส่จิบ พรานปลาจะหันหน้าจิบขึ้นทวนน้ำ ให้กระแสน้ำพัดผืนจิบให้ตึง มีเชือกผูกช่วงท้าย

ของจิบโยงมามัดกับ “ซิก” ที่แขวนไว้บนห้าม เมื่อปลาว่ายเข้ามาตามสองมาเจอกับเพนียด ปลา ก็จะ เลาะเพนียด มาจนถึงช่องที่เว้นไว้ และก็จะเข้าไปติดจิบ เมื่อปลาเข้าไปชนจิบ ปลา ก็จะ ตกใจ กระโดดหรือไม่ก็

ดิ้นแรงขึ้น ซิกก็จะดังเรียกให้พรานปลามายกจิบขึ้น ปลาตัวใหญ่จะดิ้นแรง ซิกก็จะดังแรงตามแรงดิ้นของปลา ปลาที่ได้ส่วนมากเป็นปลาขนาดใหญ่ จำพวกปลาเค็ง ปลาค้าง ปลานาง เป็นต้น

ช่วงปี พ.ศ.2530 - 2535 มีการใช้เครื่องมือชนิดนี้ตามสองในป่าบุ่ง - ทาม มาก ช่วงปี พ.ศ.2536 - 2542 ไม่พบว่ามีการใช้เครื่องมือดังกล่าวในการจับปลา พรานปลาบอกว่าจิบจะจับปลาได้ก็ต่อเมื่อน้ำไหล หากน้ำไม่ไหล ปลา ก็ไม่เข้าสองและมาติดจิบ

ปี 2545 พบว่ามีพรานปลาที่ใช้จิบอยู่เพียงคนเดียว (นายแขก ถนอมพล บ้านดอน สัมพันธ์ ต.ท่าหาดยาว อ.โพธาราม จ.ร้อยเอ็ด)

14. สุ่ม เป็นเครื่องมือหาปลาขนาดเล็กใช้หาปลาในฤดูแล้งและต้นฤดูฝน สุ่มทำจากไม้ลักษณะคล้ายส้อมข้งไก่ แต่มีขนาดเล็กกว่า และถี่มาก ด้านบนเปิดเป็นรูขนาดใหญ่กว่าแขนเล็กน้อย รูด้านบนมีไว้เพื่อใช้ในการล้วงแขนเข้าไปจับปลา สุ่มใช้ได้ดีในน้ำตื้น ในฤดูแล้งพรานปลาที่ใช้สุ่มจับปลา จะไปด้วยกันเป็นกลุ่ม ตั้งแต่ 5 คน ขึ้นไป มุ่งหน้าสู่ป่าทาม เข้าไปหาแหล่งน้ำ

¹ “เพนียด” คือการสร้างกำแพงหรือแนวกั้นขวางทางน้ำ

² “ซิก” ทำจากไม้ เป็นวัสดุที่ทำให้เกิดเสียง เหมือนกับกระดัง

เมื่อเจอแหล่งน้ำพรวนปลาจะย่นเรียงเป็นหน้ากระดาน จากนั้นจะใช้สุ่มปักลงดินไปเรื่อย ๆ หากปักสุมโดนปลา ปลาจะวิ่งชนสุม พรวนปลาก็จะล้วยแขนลงไปเพื่อจับปลา และทำเช่นนี้ไปเรื่อย จนสุดหนองน้ำ แล้วจึงย้ายไปแหล่งน้ำใหม่ ปลาที่ได้ส่วนมากเป็นปลาช่อน ปลาดุก ปลาบู่

สุ่มจัดอยู่ในเครื่องมือประเภทเคลื่อนที่ สุ่มขนาดเล็กหรือใหญ่ขึ้นอยู่กับคนใช้ มีรูปทรงแตกต่างกันเล็กน้อย บางแห่งสุ่มมีลักษณะเล็กยาว เรียกว่าสุ่มกลองยาว

15. ดาวซ้อน ดาวซ้อนเป็นเครื่องมือหาปลาทำจากตาข่ายถักช่องตาข่ายจะถี่มาก มีขนาดความสูง 80 - 120 เซนติเมตร ยาว 3 - 5 เมตร ปลายทั้งสองข้างมัดติดกับไม้ขนาดจับพอดีกับมือ การหาปลาด้วยการใช้ดาวซ้อน จะมี 2 คนดาวซ้อนใช้ซ้อนตามแหล่งน้ำทั่วไป แต่ละคนจะจับปลายดาวซ้อน คนละข้าง ใช้มือข้างหนึ่งจับด้านบนและอีกข้างจับด้านล่าง แล้วเดินให้เร็วที่สุด ระหว่างซ้อนจะต้องให้ดาวซ้อนอยู่ในระดับกลางน้ำหรือเกือบถึงพื้นดิน แล้วซ้อนเข้าหาฝั่งแม่น้ำ ปลาที่ได้ส่วนมากเป็นปลาขนาดเล็ก จำพวกปลาไส้ตัน , ปลาสวาย , ปลาอีไท , ปลาปาก และกุ่มฝอย เป็นต้น การใช้ดาวซ้อนใช้ได้ดีในฤดูแล้ง

16. เหยะ เหยะก็เป็นเครื่องมืออีกชนิดหนึ่งที่ยังถกเถียงกันอยู่ว่า เหยะเป็นเครื่องมือหรือวิธีการหาปลา เพราะการจับปลาด้วยเหยะต้องใช้เครื่องมือชนิดอื่นมาช่วยร่วม เช่น แห กวด ฟด

ในฤดูน้ำลดช่วงแม่น้ำมูลตอนกลาง ตามลำน้ำจะไม่มีเกาะหรือแก่ง

ปักหลักเหยะก่อนลงดาวล้อมเหยะ

หิน ให้ปลาได้หลบอาศัย ชาวบ้านจึงนำไม้มากองรวม กันในจุดใดจุดหนึ่งตามลำน้ำมูน แล้วเรียกว่า เหยะ ขนาดจะเล็กใหญ่ขึ้นอยู่กับกำลังแรงงานของทีมงาน และสภาพของแหล่งน้ำ เนื่องจากไม่มี แหล่งหลบภัยปลาก็จะมาอาศัยตามเหยะ การจับปลาด้วยเหยะจะได้ปลาแทบทุกชนิด จะได้ปลากด , ปลานาง , ปลาดอง จำนวนมาก

การล้อมเหยะในมูน

การทำเหยะ ในช่วงปลายเดือนธันวาคม ซึ่งเป็นช่วงน้ำลดระดับลง ชาวบ้านจะตัดไม้ประเภทไม้พุ่มมากองรวมกันใกล้ลำน้ำ โดยจะเลือกบริเวณน้ำลึกและอยู่ฝั่งที่ตลิ่งสูง เมื่อนำไม้มากองรวมกันได้มากพอแล้ว ก็จะปล่อยทิ้งไว้ จนถึงเดือนกุมภาพันธ์ มีนาคม ซึ่งเป็นฤดูร้อน ชาวบ้านจึงจะมาล้อมเหยะเพื่อเอาปลา

การล้อมเหยะ เมื่อถึงเวลาล้อมเหยะ ชาวบ้านจะเริ่ม

ด้วยการนำไม้ที่แหลมปลายเป็นเสามาปักรอบเหยะ จากนั้นวันต่อมาก็จะเตรียมกวด หรือตาข่ายขนาดใหญ่ที่ล้อมจนหุ้มเหยะ โปรยหย่อนตาข่ายรอบด้านนอกของเสาไม้ที่ปักไว้ ในขณะที่กำลังขึงตาข่ายอยู่นั้น อีกคนจะดำน้ำเพื่อใช้หมุดปักดินตาข่ายฝังลงดินให้แน่น เมื่อปักหมุดจนรอบตาข่ายแล้ว ก็จะนำเรือมาขึ้นเพื่อดึงตาข่ายมัดกับเสาไม้ โดยต้องดึงตาข่ายให้สูงห่างจากระดับผิวน้ำ 50 - 100 เซนติเมตร เพื่อกันไม่ให้ปลากระโดดข้ามหนีออกไป เมื่อมัดตาข่ายเสร็จแล้ว ก็จะลากไม้ที่กองอยู่ในน้ำออก

การล้อมเหยะในฤดู

การลากไม้ขึ้นฝั่ง ชาวบ้านจะใช้เชือกมัดไม้แล้วดึงลากขึ้นฝั่ง เมื่อนำไม้ออกได้ครึ่งหนึ่งแล้ว ชาวบ้านจะเลือกมุมหนึ่งด้านในตาข่าย ทำเป็นเหยะเล็ก เพื่อให้ปลาได้เข้ามาหลบ เพราะหากไม่มีที่หลบซ่อน ปลาก็จะไปชนตาข่าย บางครั้งตาข่ายอาจขาดเป็นรูและทำให้ปลาหนีออกไปได้ การลากไม้ขึ้นฝั่งอาจใช้เวลานานขึ้นอยู่กับขนาดของเหยะ

เมื่อทำเยาะเล็กเสร็จชาวบ้านก็จะดำน้ำเพื่อเก็บเศษไม้ ออก พร้อมกับใช้แหมาหว่านเพื่อเก็บเศษไม้ การหว่านแหจะได้ทั้งไม้และปลาด้วย เมื่อเศษไม้หมดแล้วข้างในตาข่ายจะเหลือแค่เยาะเล็ก ชาวบ้านก็จะค่อยๆ หุบตาข่ายให้แคบลงมาล้อมที่เยาะเล็ก ขั้นตอนนี้จะต้องระวังตื่นตาข่ายไม่ให้ลอยขึ้นจากดิน ชาวบ้านจะค่อยๆ รวบลูกตาข่ายแล้วดึงไว้จากนั้นก็ไล่ลูกตาข่ายให้รอบ ช่วงนี้เป็นช่วงที่ปลาเริ่มจะสู้คนเพื่อหนีเอาชีวิตรอด หากเยาะไหนมีปลาชะโด ปลาชะโดจะวิ่งเข้าชนคน บางครั้งถึงกับจุก

เมื่อดึงตาข่ายมาล้อมเยาะเล็กแล้ว ตรวจสอบว่าลูกตาข่ายฝังดินแน่นแล้ว ก็จะลากไม้จากเยาะเล็กขึ้น เหลือพดกับไม้ไว้ไม่มาก จากนั้นจะดึงลูกตาข่ายตลอดได้พดและไม้ที่เหลืออยู่ โดยดึงลูกตาข่ายให้ถึงพด แล้วยกขึ้น ปลาทั้งหมดก็จะอยู่ในตาข่าย การจับปลาด้วยเยาะ จะได้ปลาเป็นจำนวนมาก

เยาะสามารถทำได้ทั้งในแม่น้ำมูล และตามกุด หรือแหล่งน้ำขนาดใหญ่ การจับปลาด้วยเยาะเป็นวิธีการที่แรงงานคนจำนวนมากว่า เครื่องมือชนิดอื่น และเยาะยังมีการนำเครื่องมือชนิดอื่นมาใช้ร่วมกันอีกด้วย เยาะได้สะท้อนให้เห็นถึงความสามัคคีของคนในทีม รวมทั้งการใช้เครื่องมือร่วมกันได้อย่างลงตัว

17. ลงต้อน — การลงต้อนเป็นการจับปลาในฤดูน้ำลด ในระหว่างเดือนพฤศจิกายนและเดือนธันวาคม น้ำจะลดระดับลงอย่างรวดเร็ว ชาวบ้านจะนำตาข่ายมาปิดขวางช่องเพื่อกักปลาไว้ในหนองที่อยู่ในช่อง ซึ่งปลาวิ่งจนน้ำลดลง ปากช่องไหลพ้นน้ำ แล้วจะนำเครื่องสูบน้ำ มาวิดน้ำออกเพื่อจับปลา

การลงต้อน ต้อนเป็นวิธีการจับปลาล้ำกึ่งกับการตีปลาสอง แตกต่างก็ตรงการตีปลาสองทำในช่วงน้ำขึ้น ในฤดูน้ำแดง และต้นฤดูน้ำหลาก การตีปลาสองเป็นการจับปลาที่อยู่ในช่วงที่ปลาเกี่ยวเข้าคู่และปลาบางชนิดกำลังจะวางไข่ แต่การลงต้อนเป็นการจับปลาที่เข้าไปหากินตามแหล่งน้ำสาขา ที่อยู่ติดกับแม่น้ำสายหลัก ปลาเหล่านี้จะไปหากินตามแหล่งน้ำสาขาในช่วงกลางคืน และจะเดินทางกลับสู่แม่น้ำสายหลักใช้วันต่อมา การลงต้อนจึงจะลงมือกันในช่วงกลางคืน

ช่องที่ใช้ลงต้อนจะอยู่ติดกับแม่น้ำสายหลัก หลายช่องที่ลงต้อนเป็นช่องเดียวกันกับช่องที่ใช้ตีปลาสองในฤดูน้ำแดงที่ผ่านมา ช่องที่ลงต้อนส่วนมากจะเป็นมรดกที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นของวงศ์ตระกูล คนที่ร่วมลงต้อนจะเป็นเครือญาติกัน ในเวลาที่เริ่มลงต้อน ผู้อาวุโสในทีม จะทำพิธีบวงสรวงและขอพร จากญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว ให้มาบรรดาลให้การลงต้อนประสบความสำเร็จได้ปลาวัวใหญ่ ๆ และได้เยาะๆ

¹ “คำกล่าวขอพร” มาเคอฮูปู ฮีฮ่า มากินข้าวกับลูกกับหลาน กินเหล้าสุบยา ลูกหลานมาขอปูขอปลา ให้ได้ปลาวัวใหญ่ ๆ ได้หลาย ๆ ตัวใหญ่ หักคอมันฝังคมไว้เคอฮูปู ฮีฮ่า

เมื่อฤดูการลงด่อนมาถึง ชาวบ้านจะเตรียมดางเชียวมาเย็บต่อติดกันให้สูง มีความสูงมากกว่า 2 เมตร และยาวจนสุดของ พร้อมกับเตรียมไม้หมุดสำหรับปักดินดางเชียว ระดับน้ำลดลงจนขอบของไผ่พ้นน้ำ

ในเวลากลางวันที่มีลมด่อนทุกคน ก็จะช่วยกันนำเสาไม้ที่แหลมปลายไว้แล้ว มาปักข้ามขวางสองเป็นแนวยาวเตรียมไว้สำหรับชิงดางเชียว เมื่อปักเสาเสร็จแล้ว ในเวลากลางคืน ก็จะนำดางเชียวมาชิงตามแนวเสาไม้ข้ามสอง พร้อมกับใช้ไม้หมุดปักฝังเสียบดินดางให้แน่นกับดิน การชิงดางเชียวปิดปากของจะเว้นดางเชียวไผ่เป็นช่วง ๆ ไว้สำหรับใส่ไซ เมื่อชิงดางเชียวเสร็จก็จะนำใส่มาใส่ไว้ตามช่องที่เว้นไว้ เมื่อใส่ไซเสร็จจะนำลอบ มาวางไว้ตามดินดางเชียว เพื่อดักปลาที่จะว่ายเลาะตามดินดาง บริเวณด้านข้างสุดดางเชียวทั้งสองฝั่ง ก็จะมีการทำหลุมดักปลาไว้ ดักสำหรับปลาช่อนที่จะกระโดดหนี

เมื่อลงดางเชียวใส่ลอบทำหลุมดักปลาเสร็จ ชาวบ้านก็จะจัดเวรกันเพื่อนอนเฝ้าสอง เพื่อยามไซ ทุกวันในช่วงเช้าและเย็น ปลาที่ได้ก็จะนำมาแบ่งเท่า ๆ กันทุกคน จะนอนเฝ้าด่อนจนกว่าน้ำจะลดระดับ ปากของไผ่และแห้ง จากนั้นจะนำเครื่องสูบน้ำมาสูบน้ำออกจากหนองหรือช่องที่ลงด่อนไว้

การลงด่อนจะได้ปลาทุกประเภท ในช่วงใส่ไซส่วนมากจะได้ปลาเล็ก จำพวกปลาสร้อย ปลา กุ่ม สำหรับปลาที่เข้าหลุม ก็จะเป็นปลาช่อน เมื่อสูบน้ำวิดบ่อ จะได้ปลาขนาดเล็กตระกูลปลาขาว จนถึงปลาค้าว

18. อวนรุนปลาแก้ว เป็นเครื่องมือหาปลาที่เริ่มมีการใช้ครั้งแรกในปี 2545 ลักษณะคล้ายกับอวนรุนในภาคใต้ ที่ใช้จับปลาในทะเล อวนรุนปลาแก้วทำมาจากการนำดางซ้อนมา หรือดางเชียว ตัดปากเป็นรูปสามเหลี่ยม ด้ายทำยลิกเป็นถุง คล้ายจิบ แล้วมัดติดกับคันไม้ขนาดใหญ่เท่าขา โดยใช้ไม้ทำเป็นคันเพื่อใช้ดัน (หรือดัน) จากนั้นนำคันดันมามัดติดกับหัวเรือหางยาว ให้คันดันยื่นไปด้านหน้าของเรือ

เวลาดันจะใช้แรงดันของเครื่องเรือหางยาวดันอวนไปข้างหน้า โดยให้อวนรุนจมน้ำอยู่ในระดับผิวน้ำ ใช้สำหรับดันปลาแก้วที่ขึ้นมาหากินที่ผิวน้ำ ในฤดูหนาว (ฤดูน้ำลด) ปลาที่ได้เป็นปลาแก้ว ปลาชิว เป็นปลาขนาดเล็ก

19. งมชอย เป็นวิธีการหาปลาที่ไม่ซับซ้อน และไม่ต้องมีอุปกรณ์ช่วย เพียงแค่มีความชำนาญในการจับปลา ก็สามารถจับปลาด้วยวิธีการนี้ได้ วิธีจับปลาเช่นนี้ การงมชอยจะใช้กันในช่วงฤดูแล้ง ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ – เมษายน

ในฤดูแล้งวันที่อากาศร้อนมาก น้ำตามแหล่งจะลดระดับลงมาก ตามฤดูหนอง จะมีน้ำเหลืออยู่น้อย ชาวบ้านทั้งมอญ จะเดินลงกลางหนองน้ำ โดยการเดินจะวางเท้าลงให้เสมอดีรอยเท้าลงในพื้นโคลนที่อยู่ใต้น้ำให้เป็นรอย เมื่อเดินสุดพื้นที่หนองน้ำเสร็จแล้วก็จะหันหลังกลับ แล้วเดินย้อนกลับมาทางเดิม ในระหว่างเดินจะมีโคลน แล้วปาลงน้ำให้แรงเพื่อไล่ให้ปลาตกใจ แล้ววิ่งหาที่ซ่อน เมื่อปลาโคลนลงน้ำเสร็จก็จะใช้มือคลำตามรอยเท้า ที่ทำไว้ จะปลาโคลนสลับกับการมตามรอยเท้าไปจนสุดรอยเท้า ปลาที่ได้จะเป็นปลาซ่อน ปลาตุก ปลาบู่ เป็นต้น

20. จำ เป็นวิธีการจับปลาในฤดูแล้ง ใช้จับปลาตามฤดู ตามหนอง จำ ทำจากเชือกในล่อนนำมาถักเป็นตาข่าย คล้ายจับ แต่มีคันที่ทำจับไม้ไผ่เป็นลำ

การใช้จำหาปลา ใช้มือจับคันจำ แล้วสอดจำเข้าไปใต้พุ่มไม้ที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำ ให้จำอยู่ติดพื้นดินแล้วคันเข้าไปให้ชนกับตลิ่งแม่น้ำ แล้วยกขึ้น เมื่อเสร็จจากพุ่มไม้นี้แล้วก็เปลี่ยนไปพุ่มไม้อื่น ทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ การใช้จำหาปลาเป็นวิธีการปลาที่ใช้ความอดทน จะได้ปลาทุกประเภท

21. ปินผา ลักษณะคล้ายหน้าไม้ หรือปิ่นหน้าแก่ง ทำจากไม้เนื้อแข็งประเภทไม้ประดู่ ไม้ชิงชัน ทำมาด้ามปิ่น แล้วเข้ะไม้ให้เป็นร่องสำหรับวางลูกปิ่น มีโกเหนี่ยวอยู่ด้านล่าง ส่วนด้านบนเหล็กเส้นทำเป็นสลักเชื่อมจากโกเหนี่ยวดัดโค้งไว้เพื่อคล้องลูกปิ่น โดยมีแผ่นเหล็กปิดทับด้านบนไว้ให้ดูเรียบร้อย

ส่วนปลายปิ่นวัดเข้ามา 1 นิ้ว แล้วเจาะรูเป็นแนวขวางกับปิ่น ใช้เชือกเหนี่ยวสอดรูให้ปลายยื่นทั้งสองด้าน ปลายเชือกทั้งสองข้างมัดกับสายหนังสลัก ข้างละ 3 - 5 เส้น ใช้หนังสลักเพื่อเป็นแรงเหวี่ยงในการยิง ส่วนลูกปิ่นทำจากเหล็กเหนียวคุณภาพดี ด้านปลายฝนให้แหลม และทำเหวี่ยงไว้ ด้านท้ายทุบให้แบนแล้วเจาะรูใช้ร้อยเชือก

การใช้ปิ่นผา จะใช้ในฤดูน้ำหลากและฤดูน้ำลด ชาวบ้านจำว่ายนน้ำไปยังพุ่มไม้ที่อยู่กลางน้ำ มีน้ำท่วมเกือบมิดยอดไม้ จากนั้นนำเชือกเส้นที่มัดกับลูกปิ่น เอาปลายเชือกอีกด้านหนึ่งมามัดติดกับแขน แล้วนำหน้ากากดำน้ำมาใส่ แล้วลอยตัวคว่ำหน้าลง โดยลอยตัวอยู่ระดับผิวน้ำ แล้วใช้ปากเป่าน้ำให้เกิดเสียง เป่าเป็นช่วง ๆ พร้อมกับสอดสายตามองหาปลา

เมื่อเป่าน้ำปลาชะโด ซึ่งเป็นปลาหวงถิ่นก็จะว่ายเข้ามาหาผู้บุกรุก เมื่อเห็นปลาเข้ามาก็เลือกยิงเฉพาะตัวใหญ่ โดยการยิงจะต้องยิงด้านข้างลำตัวปลา หากยิงหัวปลาลูกปิ่นจะไม่ฝัง แล้วปลาก็จะวิ่งเข้ามาชนได้ ปลาที่ได้ส่วนมากเป็นปลาชะโด

22. สระโ ทำมาจากเหล็กที่ดัดโค้งเป็นรูปสระโ (สระในพยัญชนะไทย) มีด้ามต่อทำจากไม้ไผ่ ใช้หาปลาตามแม่น้ำมูน และลำน้ำสาขา ให้หาปลาในฤดูแล้ง

การใช้สระโอหาปลา ชาวบ้านจะเดินเป็นแถวตามแนวหาดหรือตามหนองน้ำ ใช้มือจับด้านสระโอ แล้วลากสระโอไปตามทราย หรือตามโคลน โดยกดสระโอให้ฝังดินแล้วลาก ไปข้างหน้าเป็นครึ่งวงกลมจนสุดช่วงแขน แล้วยกขึ้น จะลากเช่นนี้ไปเรื่อย เวลาตีปลาจะเสียบเข้าตรงโค้งของสระโอ ปลาที่ได้เป็นปลาหลด ปลารากกล้วย

23. ชูต ทำจากเครื่องชูดสานลายขัด เป็นรูปทรงกระบอกเล็กเรียวยาว ขนาดเท่าแขน ปากเปิดเป็นทางปลาเข้า ด้านท้ายใช้ฟางข้าวอัดปิดให้แน่น จะเปิดเฉพาะเวลาเอาปลา

ชูตใช้หาปลาในฤดูน้ำลด การใช้ชูตจับปลา โดยบริเวณที่วางชูตจะเป็นช่องระบายน้ำ การใส่ชูตทำเช่น การใส่ชูต จะใส่ตามคันดิน โดยการแหวกคันดินออกเล็กน้อยขนาดวางชูตลงได้พอดี ก่อนวางชูตลงจะนำเศษหญ้า วางรองทับดิน จากนั้นวางชูตลงทับเศษหญ้ากดให้แน่น และนำเศษหญ้าวางทับด้านบนหลังชูตให้แน่น แล้วนำกิ่งไม้วางทับด้านบนอีกครั้ง

เมื่อวางชูตเสร็จแล้วใช้มือลูบบริเวณปากชูต ตกแต่งให้สะอาดเก็บเศษไม้เศษหญ้าที่ปิดอยู่ ออกให้หมด ทำทางน้ำให้ไหลสะดวกไม่ติดขัด การยامชูต จะยامช่วงเช้ามีดและช่วงเย็น ปลาที่ได้ส่วนมากจะได้ ปลาช่อน ปลาหมอ ปลาดุก การใส่ชูต จะใส่กันตามคันหนองน้ำ นิยมใช้กันในฤดูน้ำลดช่วงเดือนพฤศจิกายน - มกราคม

24. ลากโซ่ เป็นการหาปลาโดยใช้เครื่องมือสองชนิดมาใช้ร่วมกัน ระหว่างลูกโซ่ กับดางซ้อน แต่จะใช้คนเพิ่มอีกสองคนเป็น 4 คน ความยาวของลูกโซ่เท่ากับความยาวของดางซ้อน

การหาปลาด้วยการลากโซ่จะใช้ลากตามริมตลิ่งแม่น้ำมูลฝั่งหาด โดยสองคนแรกจะลากโซ่ เดินนำหน้า อีกสองคนจะใช้ดางซ้อน ซ้อนตามโดยเว้นช่วงห่างพอสมควร ปลาที่ได้ส่วนมากเป็นปลารากกล้วย เป็นหลัก

25. สดุ้ง สดุ้งเป็นเครื่องมือหาปลาขนาดใหญ่ เริ่มมีการใช้สดุ้งในการจับปลาในช่วงปี 2540 ซึ่งเป็นช่วงที่เขื่อนราษีไศลเก็บน้ำ เครื่องมือขนาดเล็กใช้หาปลาได้ยากมากขึ้น จึงมีชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีเงินทุนมาก นำเครื่องมือชนิดนี้มาใช้ใน

การจับปลา ในขณะที่สดุ้งก็เป็นเครื่องมือจับปลาที่ผิดกฎหมาย และสร้างความขัดแย้งในหมู่บ้านหาปลาด้วยตนเอง

การใช้ส่ดั่งจะประกอบด้วยตาข่ายส่ดั่ง คั่นยก และเพียด การก่อสร้างเครื่องมือชนิดนี้ใช้เงินประมาณ 30,000 กว่าบาท ในการจัดซื้ออุปกรณ์

การติดตั้งส่ดั่งเริ่มจากการนำไม้ที่แข็งแรงมาทำเป็นแพ โครงสร้าง (คล้ายบ้าน) จากนั้น นำไม้ไผ่จำนวนมาก มามัดรวมกันแล้วมัดติดกับโครงสร้าง เพื่อทำเป็นทวน จากนั้นนำถังน้ำปิตผาให้แน่น ดัดสอดเข้าไปด้านล่างของไม้ไผ่เป็นทวนอีกชั้นหนึ่ง จากนั้นจะใช้ไม้ไผ่ยาวสุดลำ จำนวนสองลำ มาทำเป็นคั่นยกส่ดั่ง

เมื่อติดตั้งส่ดั่งเสร็จแล้ว ก็จะทำบ้านอยู่บนแพ คนเฝ้าส่ดั่งจะกินอยู่หลับอยู่บนส่ดั่ง จะขึ้นฝั่งเฉพาะช่วงหน้าปลาขึ้นไปขายเท่านั้น

เสาสำหรับทำเพนียดส่ดั่ง

จากนั้นจะนำเสาไม้ที่มีความยาวทำเป็นเสา ปักขวางแม่น้ำมุน เว้นช่องตรงกลางลำน้ำแล้วนำแพส่ดั่งเข้าไปมัดกับเสา ให้แพสอดเข้าตรงช่องที่เว้นไว้พอดี เมื่อปักเสาเสร็จ ก็จะนำตาข่ายมาซึ่งตามแนวเสาจนสุด ด้านล่างของตาข่ายจะมีหมุดปักดินตาข่ายฝังดินให้แน่น ไม้ให้ปลาลอดผ่านไปได้

การยกส่ดั่งจะยกวันละหลายครั้ง เพื่อเอาปลา ส่ดั่งจะใช้ได้ดีในพื้นที่น้ำลึก แต่ในบริเวณใกล้กับส่ดั่ง ชาวบ้านคนอื่นจะมากาปลาไม่ได้ ซึ่งได้ทำให้เกิดความขัดแย้งรุนแรง ในปี 2543 ความขัดแย้งในเรื่องการแย่งพื้นที่การหาปลาระหว่างคนใช้ส่ดั่ง กับคนหาปลาที่ใช้เครื่องมือขนาดเล็กรุนแรงมาก จนนำไปสู่การลอบเผาส่ดั่ง และเจ้าของส่ดั่งไม่สามารถเอาผิดกับใครได้ และไม่กล้านำเรื่องไปแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพราะว่าส่ดั่งเป็นเครื่องมือหาปลาที่ถูกห้ามนำมาใช้ แต่ถูกวันนี้การใช้ส่ดั่งก็ยังมีอยู่ไม่กี่แห่ง แต่ก็เป็นการลักลอบใช้

26. โด่ง หรือโพงพาง เป็นเครื่องมือหาปลาขนาดใหญ่ มีการใช้ในฤดูน้ำหลากจนถึงฤดูน้ำลด โด่ง มีขนาดปากกว้าง 6 - 12 เมตร ยาว 25 - 30 เมตร การใส่โด่งจะใส่ขวางกลางลำน้ำ เมื่อปลาว่ายมาตามลำน้ำและหลุดเข้าปากโด่ง ก็จะไหลเข้าไปจนถึงไซที่อยู่ท้ายโด่ง

โด่งทำมาจากเชือกในล่อนถักกันเป็นตาข่ายทรงกรวย รูปร่างเหมือนแห แต่มีขนาดใหญ่กว่ามาก ขั้นตอนการสานโด่งทำเหมือนกับการสานแหทุกอย่าง ช่วงปลายโด่ง เรียกว่าไซ จะทำจากดางเชียวมีความยาว 1 - 1.20 เมตร ไว้สำหรับเป็นที่ใส่ปลา

การใส่โด่ง ชาวบ้านจะใช้ไม้ขนาดเท่าขาส่วนปลายของไม้เป็นง่าม มามัดติดกับปากโด่งทั้งสองข้าง แล้วใช้เชือกขนาดใหญ่ (6 หุน-1 นิ้ว) มัดไม้ด้านบนและด้านล่าง ทำเป็น “ต้อง” ทั้งสองข้าง เมื่อมัดต้องเสร็จแล้ว ก็จะนำโด่งขึ้นใส่เรือเอาไปใส่ในแม่น้ำ

การทิ้งโด่งชาวบ้านจะใช้เชือกขนาดใหญ่ผูกติดกับเสาไม้ที่ปักริมฝั่งแม่น้ำ หรือบางคนก็จะใช้ดินใส่กระสอบป่าน เพื่อใช้แทนเสาไม้ แล้วใช้เชือกมัดจากเสาทั้งสองฝั่งโยงเข้ามาหาคนที่กลางแม่น้ำ แล้วเอาเชือกผูกกันไว้ให้เป็นแนวตรงมากที่สุด จากนั้นนำเรือที่ชนโด่งมาตรงเชือกที่มัดกันไว้ เพื่อแกะเชือกแล้วมัดเข้ากับโด่ง

การมัดเชือก ชาวบ้านจะแกะเชือกออกจากกัน โดยปลายเชือกข้างหนึ่งจะแกะออกแล้วมัดติดชั้นเรือ ส่วนปลายเชือกอีกข้างหนึ่งจะมัดใส่กับต้องของโด่ง เมื่อมัดข้างหนึ่งเสร็จแล้ว ก็จะใช้ปลายเชือกอีกข้างสอดเข้าต้องของโด่งอีกข้าง เมื่อสอดเชือกเสร็จแล้วมัดเชือกกับต้องให้แน่น เมื่อมัดเสร็จก็จะหย่อนโด่งลงน้ำ

เมื่อหย่อนโด่งลงน้ำแล้ว ก็จะนำเรือไปที่ปากโด่งแล้วต่างปากโด่งให้ทางออกทั้งสองข้าง แล้วจมโด่งลงใต้ น้ำ หากโด่งไม่จมก็จะใช้ก้อนหินมาถ่วง ด้านบนจะใช้ถังน้ำขนาด 18 - 20 ลิตรผูกติดกับปากโด่งเป็นทุ่น เป็นสัญลักษณ์ไว้ การยامโด่งจะยامเข้ามิดและช่วงเย็น วันละสองครั้ง ไปยังอีกฝั่ง

27. คันไซ เป็นเครื่องมือหาปลาขนาดเล็ก ทำจากไม้ไผ่ ใช้สำหรับวิดน้ำจากแหล่งน้ำให้แห้งเพื่อจับปลา ในอดีตยังไม่มีเครื่องยนต์สูบน้ำชาวบ้านจะใช้คันไซวิดน้ำจากแหล่งน้ำทั้งแหล่งน้ำขนาดเล็กและแหล่งน้ำขนาดใหญ่ ปัจจุบันมีการนำเครื่องยนต์มาใช้ในการสูบน้ำออกจากแหล่งน้ำ การใช้คันไซจึงเหลือน้อย

การใช้เครื่องยนต์สูบน้ำ จะช่วยให้ระยะเวลาในการสูบน้ำออกจากแหล่งน้ำ ได้เร็วกว่าการใช้คันไซมาก แต่เครื่องสูบน้ำก็สูบน้ำออกไม่หมด ชาวบ้านยังต้องใช้คันไซมาวิดน้ำส่วนที่เหลือให้แห้ง

การวิดน้ำด้วยคันโซ่ ชาวบ้านจะนำไม้ขนาดสูง 2 - 3 เมตร จำนวนสามท่อนมาทำเป็นเสาด้านล่างของไม้ทุกท่อนจะแหลมปลาย ด้านบนจะมัดรวบเข้าหากัน เรียกว่า “ห่างหะ” เมื่อมัดเสร็จแล้ว จะนำไม้ทั้งหมดมาปักตรงคันดินที่ป็นขึ้น ในบริเวณที่น้ำลึกมากที่สุด ให้ไม้เสาท่อนหนึ่งข้ามไปอยู่ข้างนอกของหนองน้ำที่จะวิดน้ำ ส่วนเสาอีกสองข้างปักขนานข้างคันดินด้านในหนองน้ำที่จะวิดน้ำ การปักเสาจะให้เสาทั้งสามข้างทำมุมฉากหน้าจั่วกัน

การใช้คันโซ่วิดน้ำ

เมื่อตั้งห่างหะเสร็จแล้วใช้เชือกหรือเครื่องขนาดใหญ่ มัดปลายเชือกข้างหนึ่งกับปลายเสาด้านบน และให้ปลายเชือกอีกข้างหนึ่งหย่อนลงมาข้างล่างตรงกลางระหว่างเสาทั้งสามต้น และนำปลายเชือกที่หย่อนไว้มัดติดกับคันโซ่ โดยมัดกลางของคันโซ่ แล้ววัดระดับโดยการแกว่งคันโซ่ดูว่าหย่อนถึงน้ำ และเวลาโยกวิดน้ำ คันโซ่จะต้องข้ามคันดินพอดี เมื่อทุกอย่างลงตัวแล้วก็เริ่มวิดน้ำ และวิดจนน้ำแห้ง การวิดน้ำจากแหล่งน้ำขนาดเล็กบางครั้งก็ไม่ใช้ห่างหะ โดยใช้มือจับคันโซ่วิดน้ำเลยก็ได้

28. โซไม้ไผ่ เป็นเครื่องมือหาปลาขนาดเล็ก โซเป็นเครื่องหาปลาทำจากไม้ไผ่เหลาเล็กกลม ถักทอถักทอเข้ากับไม้ขนาดเท่าหัวแม่โป้ง ที่ตัดโค้งเป็นวงกลม เรียกว่า “กรงโซ” ลักษณะโซรูปทรงยาวเรียว ช่วงหน้าเรียกปากโซมีไว้เพื่อเปิดเอาปลา ถัดจากปากโซประมาณ 1 คอ (30 เซนติเมตร) จะมีอยู่ช่วงล่างช่วงท้ายถักมัดรวบให้แน่น

โซไม้ไผ่

การใส่โซจะใส่ตามคันดิน โดยการแหวกคันดินออกเล็กน้อยขนาดวางโซลงได้พอดี ก่อนวางโซลงจะนำเศษหญ้า หรือรากไม้ วางรองทับดินจากนั้นวางโซลงทับเศษหญ้ากดให้แน่น และนำเศษหญ้าวางทับด้านบนหลังโซแล้วใช้ดินวางทับอีกชั้นให้แน่น แล้วนำกิ่งไม้วางทับด้านบนอีกครั้ง

เมื่อวางโซเสร็จแล้วใช้มือลูบบริเวณงาโซ ตกแต่งให้สะอาดเก็บเศษไม้เศษหญ้าที่ปิดงาโซออก ทำทางน้ำให้ไหลสะดวกไม่ติดขัด

การย่ำไช จะย่ำไชช่วงเช้ามืดและช่วงเย็น ปลาที่ได้ส่วนมากจะได้ กุ้ง , ปลาชีว , ปลาหมัด และปลาขนาดเล็กทั่วไป ปลาที่ได้จะนำไปบริโภค และทำปลาจ่อม

การใส่ไชไม้ไผ่ จะใส่กันตามคันหนองน้ำ. ตามต้อน นิยมใช้กันในฤดูน้ำลดช่วงเดือน พฤศจิกายน - มกราคม ปัจจุบันการใช้ไชไม้ไผ่เป็นเครื่องมือหาปลามีการใช้้น้อยมาก ส่วนหนึ่งมาจากการเปลี่ยนไปใช้โซ่หรือโซ่ดางเขยวกันมากขึ้น และอีกสาเหตุหนึ่งมาจาก ราคาของไชแพงและคนที่สานไชเป็นในหมู่บ้านมีอยู่ไม่กี่คน ประกอบกับไชไม้ไผ่จะใช้ได้ไม่นานในรอบปี แต่โซ่ซึ่งใช้ได้ทุกฤดูและทุกแหล่งน้ำ คนจึงใช้ไชไม้ไผ่น้อยลง

สรุป การใช้เครื่องมือหาปลาแต่ละชนิด บ่งบอกถึงความเข้าใจวงจรการดำรงชีวิตของปลา ในขณะเดียวกันความชำนาญของพรานปลา ก็ได้แสดงให้เห็นถึงการหยั่งรู้พฤติกรรมของปลา อย่างถ่องแท้ พร้อมกับพัฒนาเครื่องมือหาปลา เทคนิคและวิธีการหาปลาอยู่ตลอดเวลา

เครื่องมือที่มีการใช้หาปลา หลายชนิดเป็นเครื่องมือที่จะใช้ได้ในสภาพระบบนิเวศน์ ที่มีวงจรวัฏจักรการขึ้นลงของระดับน้ำในแม่น้ำมูล ซึ่งเครื่องมือจำพวกนี้ เป็นเครื่องมือ ที่ชาวบ้านมีการพัฒนาเครื่องมือและวิธีการ จากประสบการณ์ตรง ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ เช่น เครื่องมือจำพวกตุ้ม

ในขณะที่การตีปลาของ ที่จะต้องใช้เครื่องมือหาปลาหลายประเภทมาใช้ร่วมกัน และจะต้องพึ่งสภาพทางกายภาพของแหล่งน้ำเฉพาะแหล่ง จึงจะสามารถหาปลาด้วยวิธีนี้ได้

ดังนั้นการหาปลาในพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง จึงเป็นการสะท้อนถึงวุฒิภาวะการเข้าใจสภาพของวงจรธรรมชาติ การใช้เครื่องมือที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ได้ชี้ชัดว่า **“การหาปลาไม่ใช่เพื่อการตลาดเท่านั้น แต่การหาปลาคือ วิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำมูลตอนกลาง”** องค์ความรู้ที่สั่งสมผ่านการลองผิดลองถูก ได้นำมาพัฒนาเครื่องมือ และวิธีการหาปลา ที่เหมาะสมสอดคล้อง กับสภาพระบบนิเวศน์วงจรวัฏจักรการขึ้นลงของแม่น้ำ คือศักยภาพของชุมชนลุ่มน้ำมูล

9. แหล่งหาปลาองค์ประกอบระบบนิเวศน้อยของพื้นที่

เนื่องจากสภาพพื้นที่ป่าบุ่ง – ป่าทาม เป็นที่ลุ่มและที่ดอนสลับกันไป จึงทำให้มีแหล่งน้ำอยู่มากมาย พบว่าชาวบ้านมีการหาปลาตามแหล่งน้ำต่าง ๆ ทั้งแหล่งน้ำสายหลัก และแหล่งน้ำย่อย ซึ่งเป็นองค์ประกอบของระบบนิเวศ มีเครื่องมือและวิธีการหาปลาแตกต่างกันไปตามสภาพของพื้นที่ การใช้เครื่องมือหาปลาแต่ละชนิดจะขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำของแต่ละแหล่งน้ำ แหล่งน้ำที่พบในพื้นที่ศึกษา มีดังนี้

ตารางแสดงแหล่งหาปลาองค์ประกอบระบบนิเวศน้อยของพื้นที่ ทำทราย

ประเภท	ชื่อแหล่ง	ขนาดพื้นที่ / ไร่
มูน (วัง)	ทำทราย	12.5
	วังท่าสุริ	5
	วังท่าหอ	5
	วังแดง	12
	วังน้อย	18.7
กุด	วังตาโป	10
	วังทูนาก	3
	วังแปน	12
	วังยาว	5
	กุดซ้แซ่ใหญ่	2
	กุดพม่าใหญ่	30
	กุดปลากะโท	2
	กุดเป่ง	6
	กุดแดง	4
	กุดเปลือย	4
หนอง	หนองเตียงใหญ่	7
	หนองตาหวด	56.2
	หนองท่ง	30
	หนองฝือ	10
	หนองอีเอ่น	6
	หนองสวนแดง	6
	หนองโคน	4
	หนองผักแว่น	4
	หนองหัวเสา	20

สอง	สองฝักแฉ่ง	5
	สองหนองสวนแดง	7
	สองหนองกอไม้	6
	สองหนองอีพรม	3
	สองหนองบักแซว	8
	สองกุดเป็ลน้อย	3 - 4

ตารางแสดง แหล่งหาปลาองค์ประกอบระบบนิเวศน้ย่อยของพื้นที่ ทำสบเสียว

ประเภท	ชื่อแหล่ง	ขนาดพื้นที่ / ไร่
มูน (วัง)	วังยาว	60
	วังตาไหล	10
	วังซอนโก	70
	วังมน	10
	วังทะลุ	10
	วังไผ่	60
กุด	วังใหญ่	25
	กุดปลาโพ	15
	กุดคำ	10
	กุดมูนเฒ่า	60
	กุดวังมด	10
	กุดซวย	15
	กุดอะลอง	20
หนอง	กุดตาเทพ	40
	หนองตาไหล	50
	หนองเกษ	40
	หนองเหล่าไฮ	50
เลิง	หนองอีเฒ่า	15
	เลิงโดน	30
	เลิงนางสาว	150

ตารางแสดง แหล่งหาปลาองค์ประกอบระบบนิเวศน้ย่อยของพื้นที่ ทำวังยาง

ประเภท	ชื่อแหล่ง	ขนาดพื้นที่ / ไร่
มูน (วัง)	ปากเลิง	20

	กุดจับ	30
	กุดจ้อง	20
	กุดยาง	20
	กุดไธย่อง	14
กุด	ป้อมหลู	40
	กุดห้าง	14
	กุดหมากยาง	40
	กุดน้อย	7
	กุดก้านหุ้ง	10
	กุดเสนา	40
	กุดกาบไม้	5
	กุดจับ	80
	กุดเทา	5
	กุดถ่าน	30
	กุดเหี้ย	5
	กุดฝือ	25
	กุดผักบุ้ง	20
	กุดโจน	10
	กุดถัด	10
หนอง	กุดตะกล้า	15
	หนองเหี้ย	5
	หนองแสง	6
สอง (ร่อง)	หนองขวาง	2
	สองปลาจ้อย	6
	สองคำ	1.5
	สองชั้น	6
	สองกุดโจน	1.5

แหล่งน้ำที่มีอยู่ในป่าบุ่ง - ป่าทาม ในฤดูน้ำหลาก ได้แปรสภาพเป็นเว้ากว้าง การใช้เครื่องมือหาปลา พรานปลาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในวงจรวัฏจักร และพฤติกรรมการเดินทาง และการหากินของปลาเป็นอย่างดี จึงจะเลือกใช้เครื่องมือที่เหมาะสม และสามารถจับปลาได้

9.1 การเปลี่ยนแปลงสภาพระบบนิเวศน์ แหล่งหาปลา

พื้นที่บุง - ทาม เป็นระบบนิเวศน์เฉพาะของช่วงแม่น้ำมูลตอนกลาง ภายภาพของบุง - ทาม ที่ประกอบไปด้วย โนน เลิง กุด หนอง ชอง แม่น้ำมูล ภูมิฐานนี้ เกิดจากการกระทำของ กระแสน้ำ มาหลายรอบวัฏจักร ก่อเกิดเป็นแหล่งน้ำน้อยใหญ่ ให้สิ่งมีชีวิตได้อาศัย แพร่ขยายพันธุ์ ดำรงชีวิตมายาวนาน

ภาพบุง - ทาม ก่อนสร้างเขื่อน

วงจรวัฏจักรการขึ้นลงของระดับน้ำในแม่น้ำมูลรอบหนึ่งปี จะมีวงจรอยู่ 4 ช่วงฤดูกาล การขึ้นลงของน้ำ ได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนและสัตว์ เป็นวงจรห่วงโซ่ชีวิต สัตว์ดำรงชีวิตอยู่กับความหลากหลายของระบบนิเวศน์ ที่เป็นแหล่งหลบภัย หาอาหาร แพร่ขยายพันธุ์ ในขณะที่คนก็ใช้สัตว์เหล่านั้นมาหล่อเลี้ยง

ชีวิต คนในครอบครัว จนเป็นชุมชนที่หนาแน่นในปัจจุบัน

หลักฐานที่ชี้ชัดถึงความเข้มข้นของคน กับการเข้าไปใช้ประโยชน์ในบุง - ทาม จะเห็นได้จาก กิจกรรมการผลิต ของชาวบ้าน ในรอบ 12 เดือน (1 ปี) มีการทำกิจกรรมการผลิตในพื้นที่ บุง - ทาม จำนวน 21 กิจกรรม (ดูรายละเอียดที่ ภาคผนวก ก.)

กิจกรรมการหาปลา เป็นกิจกรรมอาชีพที่ชาวบ้านเกี่ยวข้องกับบุง - ทาม ต่อเนื่องตลอดทั้ง 12 เดือน แต่ในปี 2535 มีการก่อสร้างเขื่อนราชิไศล และทำการเก็บกักน้ำ ในปี 2536 ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง ของวงจรวัฏจักรแม่น้ำมูลจากระบบวงจรน้ำที่มีการขึ้นลงเปลี่ยนแปลงสภาพเป็นแหล่งน้ำนิ่ง แหล่ง

จอกแหนระบาตระบาต / ปลาตาย

น้ำน้อยใหญ่ที่เคยเป็นแหล่งหาปลาของชาวบ้าน ถูกน้ำท่วมถาวรกลายเป็นเว้งน้ำกว้าง

การท่วมขังของน้ำ ได้ส่งผลให้ระบบนิเวศน์เปลี่ยนสภาพไป พรรณพืชในบึง - ทาม ตายลง ไปเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้น้ำในอ่างเก็บน้ำเน่าเสียต้นไม้ที่ตายลง ได้ทำให้คุณภาพน้ำแย่ลงมาก

เขื่อนเก็บน้ำ

น้ำหลากก่อนมีเขื่อน

ปลาหนึ่งซึ่งเป็นปลาเศรษฐกิจของชาวบ้าน และเป็นปลาที่มีความต้องการน้ำสะอาด ไม่สามารถดำรงชีวิต และแพร่ขยายพันธุ์ได้ ทำให้ปริมาณจำนวนลดลงอย่างรวดเร็ว

อีกด้านหนึ่งการเปลี่ยนแปลงของสภาพนิเวศน์แหล่งน้ำ ได้ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปหาปลาได้เหมือนก่อนที่มีการสร้างเขื่อน เครื่องมือจำนวน 28 ชนิด ไม่สามารถใช้หาปลาได้ และในช่วงเขื่อนราษีไศลเก็บน้ำ ระดับน้ำจะมีระดับลึกมาก ชาวบ้านที่หาปลาจะต้องมีเรือเป็นของตนเอง จึงจะสามารถเข้าไปหาปลาได้ ทำให้คนหาปลาที่มีทุนน้อยไม่สามารถที่จะหาปลาได้ เพราะการหาปลาต้องลงทุนสูงมากขึ้น ในขณะที่ไม่มีความแน่นอนว่าจะสามารถจับปลาได้ เพราะปลาก็มีจำนวนลดลงจำนวนมาก

ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงระดับน้ำที่มาจากการเก็บน้ำเขื่อนราษีไศล นอกจากจะทำให้หลายความหลากหลายของระบบนิเวศน์แล้ว การเก็บกักน้ำยังทำให้ปลาหนึ่งซึ่งเป็นปลาเศรษฐกิจของชาวบ้านหายไป เพราะคุณภาพน้ำแย่ลง ในขณะเดียวกันเครื่องมือหาปลาซึ่งชาวบ้านสามารถผลิตเองได้ก็ไม่ได้ใช้เพื่อจับปลา ถือว่าการเก็บกักน้ำได้ทำให้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่สั่งสมมายาวนาน ต้องถูกทำลายลงไป เพราะไม่สามารถจะสานต่อวิธีการหาปลาได้

10. ชนิดพันธุ์ปลาที่จับได้

การศึกษาเรื่องรูปแบบการหาปลา ฯ ทีมวิจัยได้รวบรวมข้อมูลจำนวนชนิดพันธุ์ปลาว่า ใน

ปลาจอก เริ่มมีการจับได้อีกครั้งปี 2545 หลังจากเขื่อนเปิดประตู

ปัจจุบัน ชาวบ้านในพื้นที่ ศึกษาจับปลาได้กี่ชนิดอะไรบ้าง เมื่อได้ข้อมูลปัจจุบันมาแล้ว ทีมวิจัยก็นำเอาข้อมูลนี้ ไปเปรียบเทียบกับข้อมูลทาง วิชาการที่มีการศึกษาไว้ เพื่อ แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของชนิดพันธุ์ปลา ใน รอบสามช่วงเวลา

พบว่า ปัจจุบัน (2544-2546) ชาวบ้านใช้ เครื่องมือหาปลา จำนวน 45 ชนิด เพื่อหาปลาตามแหล่ง น้ำทั้งแม่น้ำมูล และแหล่งน้ำ

ย่อย ทั้งสามพื้นที่ มีการจับปลาได้จำนวน 95 ชนิด และในจำนวนปลา 95 ชนิดที่จับได้ แยกเป็น ปลาเศรษฐกิจจำนวน 48 ชนิด และปลาสวยงามจำนวน 6 ชนิด และยังพบอีกว่า ในแม่น้ำมูลปลา จำนวน 3 ชนิด ได้กลายพันธุ์ ส่วนปลาอื่น แม้ไม่สามารถนำขึ้นซึ่งขายเป็นกิโลได้ แต่ชาวบ้านก็นำ ปลาเหล่านั้น ไปทำปลาร้า ซึ่งปลาที่ชาวบ้านนำไปทำปลาร้ามีจำนวน 36 ชนิด และพบพันธุ์ปลา เลี้ยงอีกจำนวน 2 ชนิด ซึ่งปลาเลี้ยงเหล่านี้ได้หนีออกจากบ่อเลี้ยงของชาวบ้าน ในฤดูน้ำหลาก พันธุ์ ปลาที่จับได้มีดังนี้

จำนวนชนิดพันธุ์ปลาที่ชาวบ้านจับได้ ในปี 2544 - 2546

1. กตด้า	2. แขนงโค	3. กตหม้อ	4. กตเหลือง	5. แขนงข้างลาย
6. แขนงแดง	7. แขนงใบข้าว	8. แขนงคันธง	9. ปลาเชือก	10. ปลาหยอนจุดดำ
11. ปลาควาย	12. ปลาดุกด้าน	13. ปลาดุกอุย	14. ปลาไหล	15. ปลาปิ้ง
16. ปลาหมอทอง	17. ปลาแก้วโกลี	18. ปลาปีกไก่	19. ปลาแก้ง	20. ปลาหน้าอ้อย
21. ปลาชี่เหี้ย	22. ปลาชบ	23. ปลาแซ่	24. ปลาตุณ	25. ปลาดองกลาย
26. ปลาหนุ	27. ปลาเผาะ	28. ปลาสรวยบึก	29. ปลาซ่อน	30. ปลาหมอ
31. ปลาสุต	32. ปลาปาก	33. ปลาอีไท	34. ปลานกเขา	35. ปลาหมอทองงาน
36. ปลาสร้อย	37. ปลาไส้ตัน	38. ปลาหลด	39. ปลาหลดดำ	40. ปลาสลิดขาว
41. ปลาเค็ง	42. ปลาขาวมข	43. ปลาเก๋า	44. ปลาคุยลาม	45. ปลาบุหราย
46. ปลาช่อกิ่ง	47. ปลากระจน	48. ปลาชะโด	49. ปลากระเดียด	50. ปลาหมัด
51. ปลาชีวกัว	52. ปลาหลังเกาะ	53. ปลาชวย	54. ปลาเป้าเหลือง	55. ปลาลิ้นหมา
56. ปลานิล	57. ปลานัย	58. ปลาสลิดดำ	59. ปลาน้ำสี	60. ปลาตาบของ

61. ปลาโตนง	62. ปลาสวาย	63. ปลาบึก	64. ปลาชีว้าว	65. ปลาบั๊กโง
66. ปลากำก้อม	67. ปลาอีต	68. ปลาตาม่อ	69. ปลาปอม	70. ปลานวลจันทร์
71. ปลาหัวทูล	72. ปลาชีวหางแดง	73. ปลาโจกโหม	74. ปลาทุ้ม	75. ปลาหมูลาย
76. ปลาดอง	77. ปลารากกล้วย	78. ปลาฝา	79. ปลาโง	80. ปลาชีวหัวทอง
81. ปลากัด	82. ปลาจอก	83. ปลาแปบ	84. ปลาเอ็น	85. ปลาดอกจิว
86. ปลาซีโก้	87. ปลาสดลาย	88. ปลาหยอนขาว	89. ปลาบุ้แดง	90. ปลาปักเป้าแดง
91. ปลาเพี้ย	92. ปลาหมูขาว	93. ปลาสร้อยทอง	94. ปลานาง	95. ปลาน้ำเงิน

พันธุ์ปลาทั้งหมด 95 ชนิด อยู่ใน 23 ครอบครัว โดยครอบครัวปลาที่พบมากที่สุด คือครอบครัวปลาตะเพียน ซึ่งพบทั้งหมด 29 ชนิด เช่นปลาตะเพียน , ปลาชีว , ปลาไส้ตัน , ปลาสร้อย และปลานกเขา เป็นต้น ส่วนครอบครัวปลาที่พบรองลงมา คือ ปลาในกลุ่มไม่มีเกร็ด หรือที่เรียกกันทั่วไปว่าปลาหนัง ได้แก่ปลาแขยง ปลากด และปลาเนื้ออ่อน , ปลานาง , ปลาค้าว และปลาดุก เป็นต้น ซึ่งเป็นปลาที่พบกระจายอยู่ทั่วไปในแม่น้ำมูล และนับว่าเป็นปลาเศรษฐกิจที่สำคัญชนิดหนึ่ง ส่วนชนิดปลาที่พบเป็นจำนวนน้อย ได้แก่ ปลา

ปลาค้าว ปลาเศรษฐกิจที่กลับมาหลังจากเปิดประตูเขื่อน

เล็บมือนาง (ปลาปอม) ปลาแซ่ , ปลาซีเทีย , ปลาเสือดอ , ปลาน้ำอ้อย , ปลาสีน้ำเงิน เป็นต้น ซึ่งเป็นปลาที่มักจะไม่ค่อยพบมากนัก ในแหล่งน้ำโดยทั่วไป เนื่องจากจะอยู่อาศัยในพื้นที่เฉพาะ เช่น ตามพื้นลำน้ำมูลที่เป็นหินและมี กระแสน้ำที่ไหลแรง เป็นต้น

ปลาที่ได้จากเขื่อน จะมีแทบทุกชนิด

เป็นอาหารบริโภค เช่น ปลาร้า ได้เป็นอย่างดี

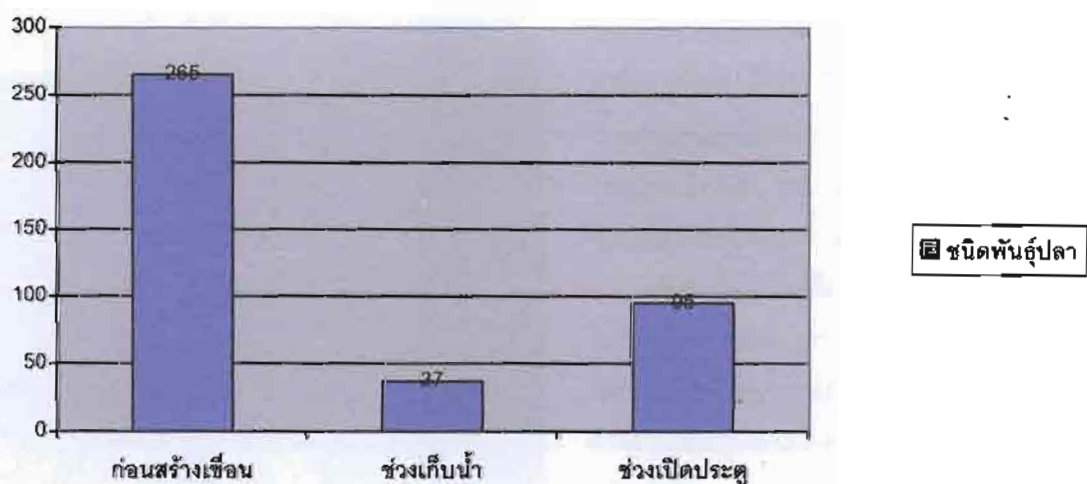
ปลาที่พบบางชนิดนับว่าเป็นปลาที่หายากและกำลังจะสูญพันธุ์ อย่างไรก็ตามปลาที่พบแทบทุกชนิดมีคุณค่าทางเศรษฐกิจแก่ชาวบ้าน เนื่องจากสามารถนำไปขายหรือบริโภคเป็นอาหารได้ ทั้งนี้ นิสัยในการบริโภค และการประกอบอาหารของชาวบ้าน ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องขนาดของปลา โดยสามารถใช้ปลาขนาดเล็กประกอบ

ปลาบางชนิด เช่น ปลานัย , ปลานิล ซึ่งเป็นพันธุ์ปลาเลี้ยง ที่มีการนำมาปล่อยโดยกรม ประมง และบางส่วนหลุดออกจากบ่อเลี้ยงของชาวบ้านในช่วงฤดูน้ำหลาก ปลาชนิดดังกล่าวเป็น ปลาที่เจริญเติบโตได้ง่าย และแพร่ขยายพันธุ์ได้รวดเร็วในทุกสภาพพื้นที่ทั้งในน้ำไหลและน้ำนิ่ง พันธุ์ปลาเหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อที่อยู่อาศัยของพันธุ์ปลาดั้งเดิม (สำนักงานประมง จ.ร้อยเอ็ด 2539) ที่มีอยู่จนทำให้มีปริมาณลดน้อยลงไปได้ เนื่องจากถูกแย่งแหล่งที่อยู่อาศัย หรือแหล่งวางไข่ รวมทั้งไปแย่งแหล่งหาอาหารของปลาพื้นถิ่นด้วย

10.1 การเปลี่ยนแปลงชนิดพันธุ์ปลา

การศึกษาในครั้งนี้ ทีมวิจัยโครงการรูปแบบการหาปลา ฯ ได้ศึกษารวบรวมข้อมูลชนิดพันธุ์ ปลาที่ชาวบ้านจับได้ในปัจจุบัน (2544 - 2546) และนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกับข้อมูลทางวิชา การซึ่งมีการศึกษา ในเรื่องชนิดพันธุ์ปลาไว้แล้ว ทีมวิจัยได้ใช้ข้อมูลซึ่งศึกษาโดย ดร.โทสัน อาร์โร เบิร์ต นักวิชาการด้านปลา ซึ่งทำการศึกษาน้ำในลุ่มน้ำโขงและน้ำมูน (: อ้างจากการศึกษา ของคณะกรรมการธิการเขื่อนโลก (WCD)) ซึ่งระบุว่า พบพันธุ์ปลาในแม่น้ำมูนจำนวน 265 ชนิด ต่อมาในช่วงปี พ.ศ.2538 - 2543 ทีมคณะสิ่งแวดล้อมและ ทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล โดย รศ.รุ่งจรัส หุดะเจริญ และคณะ ได้ทำการศึกษาและได้สรุปว่า พบพันธุ์ปลาที่มีอยู่ในพื้นที่อ่าง เก็บน้ำเขื่อนราษีไศล จำนวน 37 ชนิด และต่อมาในปัจจุบัน ชาวบ้านได้ทำการศึกษาในเรื่องปลา และพบว่าพันธุ์ปลาที่ชาวบ้านจับได้ จำนวน 95 ชนิด ดังแผนภูมิ ต่อไปนี้

แผนภูมิเปรียบเทียบข้อมูลทางวิชาการ และผลการศึกษาของทีมวิจัย

แม้ว่าชนิดพันธุ์ปลาจะพบมากขึ้นกว่าช่วงเขื่อนเก็บน้ำ แต่ยังไม่ถึงครึ่งหนึ่งของจำนวนพันธุ์ ปลาที่พบ ก่อนการสร้างเขื่อน แต่อย่างน้อยยังทำให้เราทราบว่า หากมีการเปิดประตูระบายน้ำเขื่อน ปากมูน และเขื่อนราษีไศล และวงจรแม่น้ำมูนกลับคืนสภาพเหมือนอดีต ก็จะทำให้ปลา จากแม่น้ำ โขง เดินทางเข้ามาวางไข่และแพร่ขยายพันธุ์ในแม่น้ำมูนได้ อันจะทำให้จำนวนพันธุ์ปลาในแม่น้ำมูน เพิ่มขึ้น และชาวบ้านสามารถจับปลามาบริโภค หรือขายสร้างรายได้ให้ครอบครัวและชุมชน ได้

10.2 การเปลี่ยนแปลงชนิดพันธุ์ปลา แหล่งที่จับได้ และราคาของปลาแต่ละชนิด

การศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของจำนวนชนิดพันธุ์ปลา เราสอบถามชาวบ้านว่า ปัจจุบันชาวบ้านจับปลาอะไรได้บ้าง ซึ่งเรารวบรวมจากชาวบ้านทั้งสามพื้นที่ - ได้จำนวน 95 ชนิด แล้วเราได้นำรายชื่อชนิดพันธุ์ปลาเหล่านี้ ให้ชาวบ้านตรวจสอบดูว่า ใน 3 ช่วงเวลา คือ ช่วงที่ 1.ระหว่าง ปี พ.ศ. 2530 - 2535 / ช่วงที่ 2. คือ พ.ศ. 2536 - 2542 และช่วงที่ 3. คือ พ.ศ. 2544 - 2546 ว่า แต่ละช่วงเวลา ชาวบ้านจับปลาอะไรได้บ้าง

ปลาควายนาคขนาดใหญ่ และมีจำนวนมาก ในแม่น้ำมูล

อย่างไรก็ตามที่มวิจัยก็มีข้อจำกัดว่า เราไม่สามารถหารายชื่อปลาทั้งหมด ที่เคยมีในแม่น้ำมูลได้ การใช้รายชื่อชนิดพันธุ์ปลาในปัจจุบันที่ชาวบ้านจับได้ มาเป็นแนวทางในการสอบถามเพื่อเปรียบเทียบ ในสามช่วงเวลา ซึ่งในช่วงที่ 1. (2530-2535) อาจมีพันธุ์ปลามากกว่าที่จับได้ในปัจจุบัน

ปลาปิ้งขนาดใหญ่เหล่านี้ เป็นปลาจากแม่น้ำโขง

แต่การใช้ข้อมูลรายชื่อชนิดพันธุ์ปลาซึ่งมีการจับได้ในปัจจุบัน มาเปรียบเทียบ ก็ทำให้เราได้ทราบว่า ในจำนวนชนิดพันธุ์ปลาทั้ง 95 ชนิด ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2536 - 2542 พันธุ์ปลาที่ไม่พบในแม่น้ำมูลเลย จำนวน 49 ชนิด ในขณะเดียวกัน เรายังพบว่า

ในรอบ 3 ช่วงเวลา ราคาการซื้อขายปลาก็เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่จำนวนพันธุ์ปลาลดลง แต่ราคากลับเพิ่มสูงขึ้น แสดงว่าคนมีความต้องการ

ปลาเพิ่มสูงมากขึ้น ในขณะที่ปลาก็มีการเปลี่ยนแหล่งหากินใหม่ ตามสภาพระดับของน้ำ การลดลงและเพิ่มขึ้นของจำนวนชนิดพันธุ์ปลา รวมทั้งการเปลี่ยนแหล่งหาอาหาร และความต้องการบริโภคปลาที่สูงขึ้น เป็นเรื่องที่จะต้องแสวงหาแนวทางเพื่อหาทางออกที่ดีขึ้น ซึ่งที่มวิจัยหวังว่า ข้อมูลที่มีจะช่วยให้ทำความเข้าใจ และเป็นเครื่องยืนยันได้บ้าง

10.3 การเปรียบเทียบแหล่งที่จับปลาได้ และการเปลี่ยนแปลงของราคาปลา แหล่งชนิด

ตารางแสดงการเปรียบเทียบ ชนิดปลาที่จับได้ตามแหล่งต่าง ๆ และราคาปลาแต่ละชนิดใน 3 ช่วง

ชื่อปลา	ปี 2530 - 2535					ปี 2536 - กรกฎาคม 2542					ปี 2543 - 2546					หมายเหตุ			
	แหล่ง				ขนาด	ราคา	แหล่ง				ขนาด	ราคา	แหล่ง				ขนาด	ราคา	
	ชุมชน	ฤดู	หนอง	योग			ชุมชน	ฤดู	หนอง	योग			ชุมชน	ฤดู	หนอง				योग
1. กตคำ	*	*	*	*	1.0	20	-	-	*	*	1.0	20-25	*	*	*	1.0	40 - 70		
2. กตหม้อย	*	*	*	*	1.0	20	-	-	*	*	1.0	20-25	*	*	*	1.0	40 - 70		
3. กตเหลือง	*	*	*	*	1.0	20	-	-	*	*	1.0	20-25	*	*	*	1.0	40 - 70		
4. แห้งช้างลาย	*	*	*	*	1.0	5-10	-	-	-	*	1.0	15-20	*	*	*	1.0	40 - 50		
5. แห้งโค	*	*	*	*	1.0	5-10	-	-	-	*	1.0	15-20	*	*	*	1.0	40 - 50		
6. แห้งแดง	*	*	*	*	1.0	5-10	-	-	-	*	1.0	15-20	*	*	*	1.0	40 - 50		
7. แห้งใบข้าว	*	*	*	*	1.0	5-10	-	-	-	*	1.0	15-20	*	*	*	1.0	40 - 50		
8. แห้งคั่นธง	*	*	*	*	1.0	5-10	-	-	-	*	1.0	15-20	*	*	*	1.0	40 - 50		
9. ปลาเข็ม	*	*	*	*	1.0	15	-	-	*	*	1.0	30-35	*	*	*	1.0	60 - 80		
10. ปลาชวย	*	*	-	-	1.0	20	-	-	-	-	1.0	40	*	*	-	1.0	60-70		
11. ปลานาง	*	*	*	*	3 ซีก	40	-	-	*	-	3 ซีก	50-60	*	*	*	3 ซีก	100-120		
12. ปลาคว่ำ	*	*	-	*	1.0	35	-	*	*	-	1.0	40-50	*	*	-	1.0	80 - 85		
13. ปลาตุ๊กต่าน	*	*	*	*	1.0	20	-	-	*	*	1.0	20-25	*	*	*	1.0	30 - 45		
14. ปลาตุ๊กตู่	*	*	*	*	1.0	20	-	-	-	*	1.0	20-25	*	*	*	1.0	45 - 55		
15. ปลาไหล	*	*	*	*	1.0	20	-	*	-	-	1.0	50-60	*	*	*	1.0	50 - 60		
16. ปลาเป้ง	*	*	-	-	0.5	40-50	-	-	-	-	0.5	60-70	*	*	-	0.5	80 - 100		
17. ปลาหูกอก	*	*	-	-	1.0	5-10	-	-	-	-	1.0	15-20	*	*	-	1.0	20-30		
18. ปลาแก้วใกล้	*	*	-	-	1.0	5-10	-	-	-	-	1.0	15-20	*	*	-	1.0	20-30		
19. ปลาปีกไก่	*	*	*	*	1.0	15	-	-	-	*	1.0	30-35	*	*	*	1.0	40-50		

ชื่อปลา	ปี 2530 - 2535					ปี 2536 - กรกฎาคม 2542					ปี 2543 - 2546					หมายเหตุ			
	แหล่ง			ขนาด	ราคา	แหล่ง			ขนาด	ราคา	แหล่ง			ขนาด	ราคา				
	ถิ่น	ฤดู	หนอง			ฮอง	ถิ่น	ฤดู			หนอง	ฮอง	ถิ่น				ฤดู	หนอง	ฮอง
20. ปลายอนมูลดำ	*	*	-	-	1.0	30-35	-	-	-	-	1.0	35-40	*	*	-	-	1.0	50-60	
21. ปลาน้ำอ้อย	*	*	*	*	1.0	15	-	-	-	-	1.0	30-35	*	*	*	*	1.0	40-50	
22. ปลาชี่เหย	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-	
23. ปลาชบ	*	*	*	*	1.0	15	-	-	-	-	1.0	30-35	*	*	*	*	1.0	40-50	
24. ปลาแซ่	*	-	-	-	1.0	15	-	-	-	-	1.0	30-35	-	-	-	-	1.0	40-50	
25. ปลาอุณ	*	*	*	*	1.0	10	-	-	-	-	1.0	35-40	*	*	*	*	1.0	50-60	
26. ปลาเล็ง	*	*	*	*	1.0	10	-	-	-	-	1.0	35-40	*	*	*	*	1.0	50-60	
27. ปลาหนุ	*	*	*	*	1.0	30-35	-	-	-	-	1.0	35-40	*	*	*	*	1.0	50-60	
28. ปลาเกาะ	*	*	*	*	1.0	30-35	-	-	-	-	1.0	35-40	*	*	*	*	1.0	50-60	
29. ปลาสาวยบัก	*	*	-	-	1.0	20	*	-	-	-	1.0	40	*	*	-	-	1.0	60-70	
30. ปลาซ่อน	*	*	*	*	1.0	10-20	-	-	*	*	1.0	35-40	*	*	*	*	1.0	50-80	
31. ปลาหมอ	*	*	*	*	1.0	5-10	-	-	*	*	1.0	15-20	*	*	*	*	1.0	20-25	
32. ปลาสุต	*	*	*	*	1.0	15	-	-	*	*	1.0	20-25	*	*	*	*	1.0	30-35	
33. ปลาอีโท	*	*	*	*	1.0	15	-	-	*	*	1.0	20-25	*	*	*	*	1.0	20-30	
34. ปลาแกงา	*	*	*	*	1.0	15-20	*	-	-	-	1.0	20-25	*	*	*	*	1.0	30-50	
35. ปลาเพี้ย	*	*	*	*	1.0	15-20	*	-	-	-	1.0	20-25	*	*	*	*	1.0	30-50	
36. ปลาปาก	*	*	*	*	1.0	15	*	-	*	-	1.0	20-25	*	*	*	*	1.0	30-35	
37. ปลาชาวสร้อย	*	*	*	*	1.0	15	*	-	*	*	1.0	20-25	*	*	*	*	1.0	20-30	
38. ปลาไต้ตัน	*	*	*	*	1.0	15	*	-	*	*	1.0	20-25	*	*	*	*	1.0	20-30	
39. ปลาหลด	*	*	*	*	1.0	15-20	-	-	-	-	1.0	30-40	*	*	*	*	1.0	40-60	
40. ปลาหลดดำ	*	*	*	*	1.0	15-20	-	-	-	-	1.0	30-40	*	*	*	*	1.0	40-50	

ชื่อปลา	ปี 2530 - 2535					ปี 2536 - กรกฎาคม 2542					ปี 2543 - 2546					หมายเหตุ	
	แหล่ง			ขนาด	ราคา	แหล่ง			ขนาด	ราคา	แหล่ง			ขนาด	ราคา		
	ชุมชน	ฤต	หนอง			หนอง	ฤต	หนอง			หนอง	ชุมชน	ฤต				หนอง
41. ปลาดอง	*	*	*	*	1.0	-	-	*	*	1.0	25-30	*	*	*	1.0	20-35	
42. ปลาดองกลาย	*	*	-	-	1.0	-	*	-	-	1.0	30-35	*	*	-	1.0	20-35	
43. ปลาขาวมน	*	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-	*	*	*	-	10-20	
44. ปลาเก่า	*	*	*	*	-	-	-	-	-	-	15	*	*	*	-	10-20	
45. ปลาตุลลพ	*	*	*	*	1.0	15	-	*	*	1.0	20-25	*	*	*	1.0	10-25	
46. ปลาปูทราย	*	*	*	*	1.0	15	-	-	-	1.0	30-35	*	*	*	1.0	20-40	
47. ปลาช่อกิ่ง	-	-	*	*	1.0	15	-	-	-	1.0	25-30	-	-	*	1.0	5-10	
48. ปลากระจน	-	-	*	*	1.0	15	-	-	-	1.0	25-30	-	-	*	1.0	20-30	
49. ปลาชะโด	*	*	*	*	1.0	15	-	*	*	1.0	25-30	*	*	*	1.0	20-35	
50. ปลากระแตเต้	-	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	-	-	
51. ปลาหมัด	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
52. ปลาชิวแก้ว	*	*	*	*	-	-	-	-	-	1.0	20-25	*	*	*	1.0	30-40	
53. ปลาอีตด	-	-	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	15-20	
54. ปลาหลังเกาะ	-	-	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	10-25	
55. ปลาเป็ดควาย	*	*	-	-	-	-	-	*	*	-	-	*	*	*	-	-	
56. ปลาลิ้นหมา	*	*	-	-	-	-	-	*	*	-	-	*	*	*	-	-	
57. ปลานิล	*	*	*	*	1.0	15	*	*	*	1.0	20-25	*	*	*	1.0	20-40	
58. ปลาน้ำ	*	*	*	*	1.0	15	*	*	*	1.0	20-25	*	*	*	1.0	20-40	
59. ปลาสลิดดำ	*	*	*	*	1.0	15	-	*	*	1.0	20-25	*	*	*	1.0	30-35	
60. ปลาเลีย	-	-	*	*	1.0	5-10	-	-	-	1.0	15-20	-	-	*	1.0	20-30	
61. ปลาตาบของ	*	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-	*	*	*	-	-	

ชื่อปลา	ปี 2530 - 2535					ปี 2536 - กรกฎาคม 2542					ปี 2543 - 2546					หมายเหตุ	
	แหล่ง			ขนาด	ราคา	แหล่ง			ขนาด	ราคา	แหล่ง			ขนาด	ราคา		
	ถิ่น	ฤดู	หนอง			ฮอง	ถิ่น	ฤดู			หนอง	ฮอง	ถิ่น				ฤดู
62. ปลาโกลดธง	*	*	*	*	1.0	15	-	-	*	1.0	20-25	*	*	*	1.0	20 - 30	
63. ปลาบึก	*	-	-	-	1.0	20	*	*	-	1.0	40	*	*	-	1.0	40 - 60	
64. ปลาแก้ง	*	*	*	*	1.0	15	-	-	*	1.0	20-25	*	*	*	1.0	20 - 35	
65. ปลาบักโหม่ง	*	*	*	*	1.0	15	-	-	*	1.0	20-25	*	*	*	1.0	20 - 35	
66. ปลากำก้อม	-	-	*	*	-	-	-	-	-	-	15	-	-	*	-	15 - 20	
67. ปลาตามือ	*	*	*	*	1.0	15	-	-	-	1.0	20-25	*	*	*	1.0	30-35	
68. ปลาปอม	*	*	*	*	1.0	15	-	-	-	1.0	20-25	*	*	*	1.0	30-35	
69. ปลานวลจันทร์	*	*	-	-	1.0	15	-	-	*	1.0	30-35	*	*	-	1.0	40-60	
70. ปลาหัวทูลุน	*	*	-	-	1.0	15	-	-	-	1.0	20-25	*	*	-	1.0	30-35	
71. ปลาชีวะทางแดง	*	*	*	*	1.0	15	-	-	-	1.0	20-25	*	*	*	1.0	30-35	
72. ปลาโง้งโทรม	*	*	*	*	1.0	15	-	-	-	1.0	20-25	*	*	*	1.0	30-35	
73. ปลาทุ้ม	*	*	*	*	1.0	15	-	-	*	1.0	20-25	*	*	*	1.0	30-35	
74. ปลาหูลาย	*	-	-	-	1.0	5-10	-	-	-	1.0	15-20	*	-	-	1.0	20-30	
75. ปลาหูลอกจาน	*	-	-	-	1.0	5-10	-	-	-	1.0	15-20	*	-	-	1.0	20-30	
76. ปลารากกล้วย	*	-	-	-	1.0	5-10	-	-	-	1.0	15-20	*	-	-	1.0	20-30	
77. ปลาโพง(ปลาวัว)	*	*	*	*	1.0	15	-	-	-	1.0	20-25	*	*	*	1.0	30-35	
78. ปลาเก็ด	*	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	-	
79. ปลาจอก	*	*	*	*	1.0	15	-	-	-	1.0	30-35	*	*	*	1.0	40-60	
80. ปลาแปบ	*	-	*	*	1.0	15	-	-	-	1.0	20-25	*	*	*	1.0	30-35	
81. ปลาชีโก้	*	-	*	*	1.0	15	-	-	-	1.0	20-25	*	*	*	1.0	30-35	
82. ปลาลดลาย	-	*	*	*	1.0	15-20	-	-	-	1.0	30-40	-	*	*	1.0	50-60	

ชื่อปลา	ปี 2530 - 2535					ปี 2536 - กรกฎาคม 2542					ปี 2543 - 2546					หมายเหตุ			
	แหล่ง				ขนาด	ราคา	แหล่ง				ขนาด	ราคา	แหล่ง				ขนาด	ราคา	
	มูน	กุด	หนอง	ฮอง			มูน	กุด	หนอง	ฮอง			มูน	กุด	หนอง				ฮอง
83. ปลาช่อนขาว	*	-	*	-	1.0	30-35	-	-	-	-	1.0	35-40	*	-	*	-	1.0	50-60	
84. ปลาปลั่ง	*	*	*	*	1.0	15	-	-	-	-	1.0	30-35	*	*	*	*	1.0	50-80	
85. ปลาปักเป้าแดง	*	-	-	-	-	-	-	*	*	*	-	-	*	*	*	*	-	-	
86. ปลาสร้อยขาว	-	*	*	-	1.0	15	-	-	-	-	1.0	20-25	-	*	*	-	1.0	30-35	
87. ปลาหมอขาว	*	-	-	-	1.0	5-10	-	-	-	-	1.0	15-20	*	-	-	*	1.0	20-30	
88. ปลาสร้อยทอง	*	*	*	*	1.0	15	-	-	-	-	1.0	20-25	*	*	*	*	1.0	30-35	
89. ปลาชิวหัวงอก	*	*	*	*	-	-	-	-	-	-	1.0	20-25	*	*	*	*	1.0	30-40	
90. ปลาตอง	*	*	*	*	1.0	5	-	-	*	*	1.0	15-20	*	*	*	*	1.0	35-45	
91. ปลาสร้อย	*	*	*	*	1.0	55	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
92. ปลาปักเป้า	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	1.0	25 - 30	
93. ปลาฝา	*	*	*	*	1.0	30-35	-	*	*	*	1.0	60-80	*	*	*	*	1.0	120-180	
94. ปลาเปาะเหลือง	*	*	*	-	-	-	*	*	*	*	-	-	*	*	*	*	-	-	เป็นพิษ
95. ปลาน้ำเงิน	*	*	-	-	1.0	40-45	-	-	-	-	1.0	60-70	*	-	-	-	1.0	100-120	

ข้อมูลจากตารางแสดงให้เห็นว่าในช่วงที่เขื่อนราษีไศลเก็บกักน้ำ พันธุ์ปลาจำนวนมาก 49 ชนิด ไม่พบว่ามีการจับได้ ในขณะที่ปลาซึ่งเคยจับได้ในแหล่งน้ำหลักคือแม่ลำมูน ในช่วงเขื่อนราษีไศลเก็บกักน้ำ กลับจับได้ในแหล่งน้ำระบบนิเวศน้อยๆ พฤติกรรมเช่นนี้ สะท้อนให้เห็นว่า การที่น้ำมีปริมาณมาก ไม่ได้เป็นตัวชี้วัดว่า จำนวนปลาสงเพิ่มมากขึ้น แต่น้ำที่มีปริมาณมากกลับส่งผลกระทบต่อวงจรชีวิตของปลา ที่ต้องไปอาศัยและหากินในพื้นที่ ที่ระดับน้ำตื้น ซึ่งมีผลมาจากการปริมาณน้ำที่เยอะทำให้ปลาสงขนาดเล็กไม่สามารถอยู่ได้ และหนีไปอยู่ในพื้นที่น้ำตื้น ปลาใหญ่จึงต้องไปหากินในพื้นที่แหล่งน้ำน้อย

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา / ข้อเสนอแนะ

- องค์ความรู้เรื่องปลาและการหาปลา
- การเปลี่ยนแปลงเรื่องปลา และการหาปลา
- รูปแบบการหาปลาที่เหมาะสม ตาม 4 ช่วงฤดูกาล
- ปัญหา / อุปสรรคต่อการหาปลา
- ทางออก / ข้อเสนอแนะ ต่อการหาปลา
- ผลกระทบที่เกิดจากกระบวนการศึกษา
- ข้อเสนอแนะต่อการศึกษา

บทที่ 6

สรุปการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “รูปแบบการหาปลาที่เหมาะสมกับสภาพระบบนิเวศน์ ของชุมชนลุ่มน้ำมูนตอนกลาง” ทีมวิจัยได้ใช้ความพยายามอันเกิดจากความต้องการที่จะรวบรวมองค์ความรู้ และนำมาสร้างเครื่องมือ เพื่อใช้ในการทำความเข้าใจกับสังคมภายนอก ให้เข้าใจต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน ในเรื่องปลา และการหาปลา ตลอดเวลาที่เราทำการศึกษา เราได้ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนแบบมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้พราวนปลาบอกเล่าข้อมูลแก่ทีมวิจัยอย่างอิสระ เราใช้เวลาจำนวนมากอยู่คลุกคลี กับชาวบ้าน หาปลาด้วยกัน กินข้าวในแหล่งหาปลาด้วยกัน การปรับทุกข์แลกเปลี่ยนเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับปลาและการหาปลา พวกเราร่วมทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

ความตั้งใจที่เริ่มต้นด้วยการไร้ประสบการณ์ในงานวิจัย แต่พวกเรา ก็ได้ฟันฝ่าฟันได้ตลอด ความถนัดที่ถูกสั่งสอนมาให้เป็นผู้ปฏิบัติตั้งแต่เกิด เราต้องปรับเปลี่ยนตัวเองให้รู้จักการบันทึก การเขียน การวางแผน และการทำงานเป็นทีม การพูดคุยอย่างต่อเนื่องของทีมวิจัย ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้รับการคลี่คลาย และมีทางออก

รายงานฉบับนี้ เป็นการบันทึกและเรียบเรียง เขียน โดยทีมวิจัย ซึ่งทำให้พวกเราภาคภูมิใจ ในรายงานฉบับนี้มาก บทสรุปจากการศึกษา มีดังนี้

1. องค์ความรู้เรื่องปลาและการหาปลา

องค์ความรู้เรื่องปลาและการหาปลาของชาวบ้าน ในชุมชนลุ่มน้ำมูนตอนกลาง เราพบว่าชาวบ้านเรียนรู้เรื่องปลา และรู้จักการใช้เครื่องมือช่วยในการจับปลามาช้านาน ตลอดเวลาการดำรงชีวิตของชาวบ้าน วิชาการหาปลาได้รับการประสิทธิ์ประสาทมาจากพ่อ ซึ่งทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัวในการหาอาหารมาบริโภคในครัวเรือน ลูกที่เป็นผู้ชายจะทำหน้าที่ เป็นลูกมือในการหาปลา

ส่วนพราวนปลาผู้เป็นพ่อจะคอยบอกสอนลูกชาย ให้รู้จักว่าปลาแต่ละชนิดในฤดูนี้ จะชอบอาศัยหากินที่ใด และชอบกินอาหารประเภทไหน จนเติบโตเป็นหนุ่มจึงทำหน้าที่เป็นคนหาปลาแทน พ่อที่เริ่มเกษียณตัวเอง จากสังขารที่ย่างเข้าสู่วัยชรา แต่การหาปลาก็เป็นวิชาการที่ไม่มีการปลดระวาง เมื่อพ่อผู้ชราเรี่ยวแรงลดลง ก็เปลี่ยนจากคนหาปลาเป็นคนผลิตเครื่องมือ เพื่อให้ลูกชายเป็นคนไปหาปลาแทน ตราบใดที่พ่อผู้ชรายังสามารถนั่งตัวตรงได้ เราก็จะพบภาพชายชรา นั่งชันเข่า มือข้างหนึ่งจับมิดใบเล็กเรียกว่า “มิดตอก” นั่งเหลาไม้ผิอยู่เนืองๆ เพื่อผลิตเครื่องมือหาปลาไว้ใช้ จวบจนสิ้นใจตายจากครอบครัวไป

¹ มิดตอก คือมิด ที่ชาวบ้านจะใช้เพื่อเหลาไม้ผิ มีขนาดเล็ก ด้ามยาว การเหลาไม้ผิ ชาวบ้านจะใช้มือข้างหนึ่งจับมิด และใช้กรรไกรหนีบด้ามมิดให้แน่น ส่วนมืออีกข้างจับไม้ผิให้แน่น

อย่างไรก็ตามการหาปลาที่สืบทอดจากรุ่นคนสู่รุ่นคน คนแต่ละรุ่นก็มีการพัฒนาเครื่องมือหาปลาอยู่ตลอดเวลา เช่น มอง ซึ่งเป็นเครื่องมือหาปลาที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย จากอดีตและในปัจจุบัน

เดิมมองจะทำจาก “ป่าน” ซึ่งก็คือการใช้เปลือกของต้นปอ มาฟอกจนขาว และนำไปมัดมัดต่อกันเป็นเส้นยาว แล้วนำมาดักसानเป็นตาข่าย จนกระทั่งประมาณปี 2495 บริษัทญี่ปุ่นได้นำเอาเนื้ออ่อนประเภทเส้นใยสังเคราะห์ เช่น อวนไนลอนเข้ามาจำหน่ายในประเทศ ในเขตการจับปลาตามทะเล และต่อมามีการส่งเสริมให้ชาวประมงไทยใช้อวนไนลอนแทนเนื้ออ่อนที่ทำจากเส้นใยพืช(จำพวกด้ายดิบ ป่าน ปอ เชือกกาบมะพร้าว) ต่อมาได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นตามลำดับ ปัจจุบันชาวประมงเปลี่ยนมาใช้เชือก และเนื้ออ่อนที่ทำจากเส้นใยสังเคราะห์ทั้งหมด ได้แก่ อวนไนลอน และโพลีเอทิลีน และแพร่กระจายไปทั่วประเทศในเวลาต่อมา การพัฒนาเครื่องมือหาปลา เพื่อใช้จับปลานั้น มีกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาตลอด ทั้งการพัฒนาเครื่องมือหาปลา และการพัฒนาเทคนิควิธีการหาปลา

เมื่อก้าวถึงการพัฒนาเครื่องมือหาปลา เราพบว่าเครื่องมือหาปลาจำนวน 45 ชนิด จัดเป็นเครื่องมือที่ต้องพึ่งพาวัสดุจากภายนอก คือเส้นใยสังเคราะห์ (เชือกไนลอน) มาใช้ประกอบเป็นเครื่องมือหาปลา มีจำนวน 12 ชนิด ส่วนเครื่องมืออีก 33 ชนิด เป็นเครื่องมือ ที่ใช้วัสดุในท้องถิ่น มาผลิตประกอบกันเป็นเครื่องมือหาปลา และยังใช้กันอย่างเข้มข้นในปัจจุบัน

จากข้อมูลที่ได้ จึงเป็นเครื่องบ่งชี้ได้อย่างดีว่า แม้จะมีความก้าวหน้าของเทคโนโลยี อุตสาหกรรม ลำหาก็ตาม แต่วิถีชีวิตคนหาปลา ยังคงยึดมั่นกับองค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ และดำรงรักษาสืบทอดต่อกันมาอย่างมั่นคง

แม้ว่าภาวะเศรษฐกิจที่บีบรัด ค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตประจำวัน นับวันเพิ่มสูงมากขึ้น และการหาปลาของคนในชุมชนลุ่มน้ำมูนตอนกลาง จะเปลี่ยนมาเป็นการหาปลาเพื่อขายสร้างรายได้ให้กับครอบครัว เครื่องมือหาปลาที่ดูเสมือนว่าโบราณ คร่ำครึ แต่เครื่องมือเหล่านี้ก็สามารถที่จะจับปลาได้เป็นจำนวนมาก เช่น การตีปลาฮอง การลงต้อน รวมทั้งการจับปลาด้วยเยาะ และยังมีต้นทุนการผลิตต่ำกว่าเครื่องมือที่ต้องซื้อวัสดุจากภายนอกอีกด้วย

แต่เครื่องมือหาปลาที่ผลิตจากวัสดุในท้องถิ่น จะใช้ได้ดี ในระบบนิเวศสภาพแหล่งน้ำที่เป็นไปตาม วงจรวัฏจักรของธรรมชาติเท่านั้น หากมีการเปลี่ยนแปลงวงจรของธรรมชาติไป เครื่องมือเหล่านี้ก็ไม่สามารถใช้จับปลาได้

ชาวบ้านยังมีความเชื่อเกี่ยวกับมิดดอก ที่เป็นประเพณีปฏิบัติสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ กล่าวคือ เมื่อคนสูงอายุในหมู่บ้านเสียชีวิตลง ชาวบ้านจะนำมิดดอก มอบให้กับคนที่เสียชีวิต โดยมีพระสงฆ์ เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม

ดังนั้นการกระทำใดๆ ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศวงจรธรรมชาติ ย่อมส่งผลต่อการใช้เครื่องมือหาปลา ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นผลิตใช้เอง อันหมายถึงการเปลี่ยนแปลง ที่ทำลายองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง

2. การเปลี่ยนแปลงเรื่องปลาและการหาปลา

การศึกษาในครั้งนี้เราพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับปลาและการหาปลา เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรง คือ การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศน์ เช่น 1.) การเก็บกักน้ำของเขื่อนราษีไศล 2.) สภาพระบบนิเวศน์เปลี่ยนไป ภายใต้การเปลี่ยนแปลงนี้มีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการหาปลา กล่าวคือ

2.1 การเก็บกักน้ำของเขื่อนราษีไศล

การเก็บกักน้ำได้ทำให้ปริมาณจำนวนชนิดพันธุ์ปลา ที่เคยมีอยู่อย่างชุกชุม และหลากหลายในแม่น้ำมูลและลำน้ำสาขา ได้ลดลงเป็นจำนวนมาก ข้อมูลของโทสัน อาร์โรเบิร์ต ซึ่งได้ศึกษาไว้ ระบุว่าในพื้นที่ลำน้ำมูล มีปลาอยู่ จำนวน 265 ชนิด ต่อมาปี 2539 - 2543 คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหามหิดล ได้ศึกษาและพบว่า มีปลาในพื้นที่อ่างเก็บน้ำเขื่อนราษีไศล จำนวน 38 ชนิด และที่มวิจัยรูปแบบการหาปลาฯ ซึ่งศึกษาในปัจจุบัน (2544-2546) พบว่าปลาที่ชาวบ้านจับได้มีจำนวน 95 ชนิด ซึ่งเป็นการศึกษาในช่วงที่มีการเปิดประตูระบายน้ำเขื่อนราษีไศล และเขื่อนปากมูล

ต้นไม้ตายเป็นจำนวนมาก เพราะทนการท่วมขังไม่ไหว

จากการค้นพบในครั้งนี้ทำให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้นว่า การสร้างเขื่อนปิดกั้นลำน้ำได้ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้น และลดลงของจำนวนชนิดพันธุ์ปลาโดยตรง ซึ่งสาเหตุของการเพิ่มขึ้น หรือลดลงมาจากสองปัจจัย คือ

- ปลาในแม่น้ำมูลโดยเฉพาะปลาที่อยู่ในตระกูลปลาหนัง ปลาเหล่านี้เป็นปลาอพยพ จะอยู่อาศัยในพื้นที่เป็นวังน้ำลึก และจะย้ายวังไปวางไข่ตามป่าบุง - ป่าทาม ที่ระดับน้ำไม่ลึกมากนัก และลูกปลาที่เกิดมาจะหากินตามบุง - ทาม จนเติบโตจึงจะย้ายที่อยู่ใหม่

ส่วนพ่อแม่ปลา ก็จะล่องตามน้ำกลับไปยังแม่น้ำโขง จนถึงฤดูกาลใหม่ ในปีต่อไปจึงจะเดินทางทวนน้ำขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อมีการสร้างเขื่อนกันแม่น้ำมูน ปลาเหล่านี้ไม่สามารถเดินทางข้ามสันเขื่อนมาได้ ประกอบกับน้ำมีปริมาณระดับลึกเกินกว่าที่ลูกปลาจะโผล่ขึ้นมา รับอากาศจากผิวน้ำได้

- เนื่องจากพื้นที่อ่างเก็บน้ำเขื่อนราษีไศล เป็นพื้นที่ป่าบุง - ป่าทาม การเก็บกักน้ำเป็นเวลานานหลายปีติดต่อกัน ทำพรรณพืชที่มีอยู่อย่างหลากหลายมากกว่า 118 ชนิด ตายลงเพราะทนการท่วมขังไม่ไหว การตายลงของไม้ในป่าบุง - ป่าทาม ได้ทำให้คุณภาพน้ำแย่งลง น้ำเน่าเสียมีกลิ่นเหม็น ทำให้ออกซิเจนในน้ำอยู่ในปริมาณต่ำ ปลาหนึ่งซึ่งเป็นปลาที่ต้องการออกซิเจนมาก จึงไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ อย่างปกติ ปลาที่จะมีชีวิตอยู่ได้จะเป็นปลาขนาดใหญ่ ส่วนปลาเล็กจะไม่สามารถอยู่ได้ในสภาพ คุณภาพน้ำเช่นนี้

ในช่วงที่เขื่อนราษีไศลเก็บน้ำ ปลาตายเป็นจำนวนมาก

2.2 สภาพระนิเวศน์ที่เปลี่ยนไป

การเก็บกักน้ำเป็นเวลานานหลายปีติดต่อกัน ทำให้พรรณพืชที่มีอยู่อย่างหลากหลาย กว่า

แหล่งหาปลาถูกปกคลุมด้วยต้นไมยราบยักษ์

118 ชนิด ที่ขึ้นอยู่ตามหนอง ตามโนน ฯลฯ ซึ่งทำหน้าที่ในการยึดเกาะตลิ่ง รักษาสภาพกายภาพของบึง - ทาม ตายลง เพราะทนการท่วมขังไม่ไหว การตายลงของไม้ในบึง - ทาม ทำให้ไม่มีสิ่งยึดตลิ่งไว้ ในขณะที่ปริมาณน้ำและพื้นที่น้ำที่กว้าง ทำให้เกิดคลื่นขนาดใหญ่ กระพือพัดอยู่ตลอดเวลา

เหตุการณ์เหล่านี้เป็นปัจจัยอย่างดีที่ทำให้ ตลิ่งของแม่น้ำ ตลิ่งของแหล่งน้ำพังทลายลง เกิดการตื้นเขิน หนองซึ่งเคยเป็นเส้นทางเดินของปลา ก็เปลี่ยนสภาพไป ปลา ก็เริ่มเปลี่ยนที่อยู่

ใหม่ ต้องเดินทางทวนน้ำขึ้นไปหาแหล่งที่อยู่ใหม่ ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถหาปลาในบริเวณที่เคยหาปลาได้ นอกจากนี้ยังมีต้นไมยราบยักษ์ เกิดขึ้นแทนพันธุ์ไม้พื้นเมือง เป็นจำนวนมาก และกินพื้นที่ที่เป็นบริเวณกว้าง ชาวบ้านไม่สามารถหาปลาในพื้นที่ ที่มีต้นไมยราบยักษ์ได้ เพราะต้นไมยราบยักษ์ จะมีหนามตลอดลำต้น และน้ำในพื้นที่ที่มีต้นไมยราบยักษ์ขึ้น จะมีกลิ่นเหม็นอีกด้วย ในระหว่างที่เขื่อนราษีไศลเก็บน้ำพบว่า เครื่องมือหาปลามีการใช้อยู่จำนวน 11 ชนิด จากจำนวนเครื่องมือที่ใช้จับปลาก่อนสร้างเขื่อนจำนวน 39 ชนิด

ความสำเร็จเริ่มกลับคืนมา

การเปลี่ยนแปลงของสภาพระบบนิเวศน์ มีผลโดยตรงต่อการใช้เครื่องมือหาปลาของชาวบ้าน การหาปลาเพื่อให้ได้ปลาตามความต้องการ ก็ล้วนแต่จะต้องพึ่งพาการเลือกใช้เครื่องมือหาปลา ที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพระบบนิเวศน์ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่าง

ฉับพลัน โดยขาดการตั้งรับ และขาดการยินยอมอย่างอิสระจากคนในชุมชนท้องถิ่น ก็เสมือนเป็นการกดทับภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กิจกรรมโครงการของรัฐที่ดำเนินอยู่ จึงเป็นการตัดตอนการพัฒนาจากองค์ความรู้ของท้องถิ่น ดังคำกล่าวที่ว่า “องค์ความรู้บางอย่างหนึ่ง จะสามารถใช้ได้ดีในพื้นที่หนึ่ง แต่ไม่สามารถที่จะใช้ได้แบบเดียวกันในทุกพื้นที่”

ครอบครัวพร้อมหน้าพ่อแม่ลูก กินอาหารด้วยกัน

ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา ทั้งสามพื้นที่ จากข้อมูลที่พบ จึงสนับสนุนให้เห็นได้ว่า ผลกระทบด้านลบเกิดขึ้นจากการเก็บกักน้ำเขื่อนราษีไศล และเขื่อนปากมูล ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพระบบนิเวศน์ อันเป็นผลให้จำนวน

ชนิดพันธุ์ปลา ลดลงเป็นจำนวนมาก

ขณะเดียวกันเครื่องมือหาปลาที่เคยมีอยู่อย่างหลากหลายก็ลดจำนวนลงด้วย ชาวบ้านแต่ละชุมชนที่อยู่รอบริมแม่น้ำมูล จำนวนประชากร 95 % ของแต่ละชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการหาปลา ที่เคยหาปลาได้ ทั้งที่เป็นรายได้หลัก และหาปลาเพื่อบริโภคในครอบครัว ต้องเปลี่ยนไป คนหาปลาชายต้อง เปลี่ยนอาชีพไปรับจ้างในต่างถิ่น คนหาปลาเพื่อกินต้องหันมาซื้ออาหารจากรถขายกับข้าว แทนการบริโภคปลาสดๆ จากแม่น้ำ

3. รูปแบบการหาปลาที่เหมาะสม ของชุมชนลุ่มน้ำมูนตอนกลาง

การเลือกตั้งรกรากของชุมชน ในระบบนิเวศหนึ่ง ๆ ได้มีการเรียนรู้ระบบธรรมชาติท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง พัฒนาเป็นความรักแห่งการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล การดำรงชีวิตของผู้คนสองฝั่งแม่น้ำ ที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพระบบนิเวศน์ และวงจรธรรมชาติ คือองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การหาปลาของชาวบ้านในพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นอาชีพที่รับสืบทอดจากบรรพบุรุษ และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา แตกต่างตามวงจรวัฏจักรการขึ้นลงของระดับน้ำ ซึ่งจำแนกได้เป็น 4 ฤดูกาลในหนึ่งปี คือ 1.) ฤดูน้ำแดง 2.) ช่วงน้ำหลาก 3.) ช่วงน้ำลด 4.) ช่วงฤดูแล้ง แต่

ละฤดูจะมีความแตกต่างกันทั้งระดับน้ำตามแหล่งหาปลา วงจรชีวิตของปลา รวมทั้งเครื่องมือที่ใช้จับปลา แต่ละฤดูกาลจึงบ่งบอกถึงความรู้ ในการเข้าถึงระบบวงจรธรรมชาติ อย่างแท้จริง

ปลาเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีการเคลื่อนย้าย แหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งหาอาหาร เปลี่ยนไปตลอดเวลา การหยั่งรู้พฤติกรรมของปลา ที่เกิดจากการสังเกต และภูมิปัญญาที่ตกทอดจากบรรพบุรุษ ได้ถูกนำมาใช้ในการหาปลา อย่างชาญฉลาด การเลือกผลิตเครื่องมือหาปลาขึ้นมาหนึ่งอย่าง เครื่องมือนี้ได้ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าแล้วว่า จะใช้เพื่อจับปลาชนิดใด และจะถูกใช้เมื่อใด การศึกษาในครั้งนี้จึงให้ความสำคัญเป็นพิเศษ ต่อวิธีการใช้เครื่องมือหาปลาแต่ละชนิด ที่มีการใช้หาปลาในพื้นที่ศึกษาทั้งสามพื้นที่ ว่า รูปแบบวิธีการหาปลาที่เหมาะสมสอดคล้อง ของแต่ละช่วงฤดูกาล

การศึกษาพบว่า การหาปลาในพื้นที่ลุ่มน้ำมูนตอนกลาง มีการใช้เครื่องมือหาปลา จำนวน 45 ชนิด ซึ่งแต่ละชนิดจะถูกนำไปใช้หาปลาตามช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ซึ่งการเลือกใช้เครื่องมือหาปลาแต่ละชนิด พรานปลาจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับปัจจัย ดังนี้

1. พรานปลาจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับวงจรวัฏจักรการขึ้นลงของระดับน้ำ
2. พรานปลาจะต้องมีความรู้ และเข้าใจกับสภาพระบบนิเวศน์ของพื้นที่แหล่งหาปลา
3. พรานปลาจะต้องมีความรู้จักพฤติกรรม ของปลา เช่น อาหารที่ปลากินในแต่ละช่วงเวลา แหล่งที่อยู่อาศัย เส้นทางเดินของปลา

4. พื้นฐานความรู้ทั้ง 3 ข้อข้างต้น นำไปสู่การเลือกใช้เครื่องมือหาปลา ได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้อง

เราพบว่าวงจรวัฏจักรของธรรมชาติ ทั้ง 4 ฤดู พรานปลาสามารถเรียนรู้และผลิตเครื่องมือหาปลา มาใช้จับปลาได้อย่างสอดคล้อง กับสภาพระบบนิเวศของป่าบุ่ง - ป่าทาม และแม่น้ำมูล การศึกษาพบว่า รูปแบบการหาปลาที่เหมาะสมในแต่ละช่วงฤดู ทั้ง 4 ฤดู มีดังนี้

- 1.) ฤดูน้ำแดง คือช่วงเวลาระหว่าง เดือนพฤษภาคม - เดือนสิงหาคม ซึ่งเป็นช่วงต้นฤดูฝน น้ำฝนที่ตกลงมาได้ชะล้างหน้าดินไหลมากับน้ำ ลงไปรวมกันตามแม่น้ำมูล จนน้ำในแม่น้ำมูลมีสีแดง ชาวบ้านจึงเรียกฤดูนี้ ตามลักษณะสีของน้ำในแม่น้ำมูล ว่า “ฤดูน้ำแดง” หน้าดินที่ถูกชะล้างไหลมากับน้ำ ยังนำพาสัตว์หน้าดินซึ่งเป็นอาหารปลามาด้วย เมื่อปลาได้กลิ่นน้ำใหม่จะพากันอพยพทวนกระแสน้ำขึ้นไปตามลำน้ำ เพื่อย้ายวัง ไปหาอาหาร และที่วางไข่ เพื่อแพร่พันธุ์ยังแหล่งใหม่

การหาปลาในช่วงฤดูดังกล่าว เครื่องมือที่ใช้ส่วนมากจะใช้เพื่อจับปลา ตามทางเดินของปลา ตามริมตลิ่งแม่น้ำ ซึ่งเป็นแหล่งที่ปลาจะเข้าไปวางไข่ พบว่ามีการใช้เครื่องมือหาปลา ทั้งสามพื้นที่ศึกษา จำนวน 18 ชนิด แตกต่างกันตามความถนัด และความรู้ที่ตนเองมี ประกอบกับเป็นช่วงฤดูที่ปลาวางไข่ และเคลื่อนย้ายที่อยู่ใหม่ การเลือกใช้เครื่องมือเพื่อจับปลาจึงต้องรู้จัก พฤติกรรมการดำรงชีวิตของปลาเป็นอย่างดี

น้ำเป็นสีแดง เกิดจากการชะล้างหน้าดินของน้ำฝน

ตุ้มปลากด เป็นเครื่องมือที่ชาวบ้านผลิตขึ้นมาใช้เอง ซึ่งคนที่ใช้เครื่องมือประเภทนี้ จะต้องมีความรู้ตั้งแต่การคัดเลือกไม้ไฟให้ได้ขนาด ไม้ต้องไม่อ่อน หรือแก่จนเกินไป และนำมาเหลา มาสาน จนเป็นตุ้ม ในการใส่ตุ้มยังต้องเลือกพื้นที่บริเวณที่เหมาะสม รวมทั้งมีเทคนิคในการใส่ที่ซับซ้อน เพื่อหลอกล่อให้ปลามาเข้าตุ้ม การใช้ตุ้มปลากด จะได้ปลาเป็นจำนวนมากและได้เฉพาะปลากด ซึ่งเป็นหนังราคาสูง และตุ้มยังมีอายุการใช้งานนาน ถึง 3 - 5 ปี ทั้งนี้ การอายุการใช้งาน จะขึ้นอยู่กับ การบำรุงรักษา ของเจ้าของด้วย

การใช้ตุ้มปลากด จึงแสดงให้เห็นถึงศักยภาพองค์ความรู้ของพรานปลา ที่ได้เรียนรู้ พฤติกรรม และวงจรชีวิตของปลา ทั้งยังสามารถระบุชี้ความต้องการปลาด้วยว่า เขา ต้องการเพียงแค่ปลาสชนิดนี้เท่านั้น ที่สำคัญเครื่องมือประเภทนี้ สามารถผลิตขึ้นได้เอง โดย การใช้วัสดุในท้องถิ่น รวมทั้งจะต้องใช้ในฤดูน้ำแดง ฤดูอื่นเครื่องมือชนิดนี้ไม่สามารถใช้ได้

ดังนั้นรูปแบบการหาปลาที่เหมาะสม ในฤดูน้ำแดง ก็คือ ตุ้มปลากด ซึ่งถือว่าเป็น เครื่องมือ ที่ผู้ใช้จะต้องมีความรู้ในเรื่องของพฤติกรรมของปลา และมีความรู้ในการจัดทำ เครื่องมือ รวมทั้งการใช้หาปลา ที่ต้องสอดคล้องกับวงจรวัฏจักรของธรรมชาติด้วย

2.) ฤดูน้ำหลาก (ช่วงน้ำแก่ง) คือ ช่วงระหว่างเดือนกันยายน - ครึ่งเดือนแรกของเดือน พฤศจิกายน เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าว เป็นช่วงเวลาฝนตกมากที่สุดในรอบปี จาก ปริมาณน้ำฝนที่ตกมากนี้เองทำให้ ระดับน้ำในแม่น้ำ เพิ่มระดับสูงขึ้น จนเอ่อล้นออกจากลำน้ำหลัก (แม่น้ำมูล) ไหลลาดเข้าตามช่องน้ำ (ร่องน้ำ) ท่วมพื้นที่ บุ่ง - ทาม ทำให้แหล่งน้ำในป่าบุง - ป่าทามที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก กลายสภาพเป็นเว้าแหว่ง ประกอบกับช่วงเวลาดังกล่าว เป็นช่วงเวลาที่ถูกปลากำลังเจริญเติบโต ยังมีขนาดเล็กจึง แหวกง่ายเข้าไปตามน้ำ เพื่อเข้าไปหากินในป่าบุง - ป่าทาม

ช่วงน้ำบุง - ทาม ซึ่งเป็นพื้นดินในฤดูแล้ง แต่ยามน้ำบุง - ทาม ได้แปรสภาพเป็นเว้าแหว่ง หมู่ปลาที่เคยอยู่ในแม่น้ำมูลได้ แหวกง่ายเข้าไปหากินตามบุง - ทาม พรานปลาจึงเปลี่ยนแหล่ง หาปลาจากแม่น้ำมูล ไปเป็น การหาปลาตามบุง - ทาม

การศึกษาพบว่า การ หาปลา ด้วยการตีปลาชอง ซึ่ง พบในพื้นที่ศึกษา สองพื้นที่ คือ พื้นที่ท่าทราย และพื้นที่ท่าสบ เสียว พรานปลาได้นำเอาสภาพ ภูมิสังฐาน ของบุง - ทาม และเครื่องมือหาปลาอีกหลาย

ชนิด มาใช้ร่วมกันในการจับปลาได้อย่างสอดคล้องลงตัว และมีการทำงานเป็นทีม มีการแบ่งหน้าที่ รับผิดชอบ มีความเคารพต่อผู้นำ การเคารพต่อธรรมชาติและบรรพบุรุษ ซึ่งแสดงออกผ่านการบวง สรวง การขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เจ้าที่ ทุกครั้งก่อนลงมือตีปลาชองในแต่ละปี นอกจากนี้แล้ว ชาว บ้านยังต้องรักษาชอง ให้มีสภาพความสมบูรณ์อยู่ตลอดเวลา อันหมายถึงการ รักษาธรรมชาติโดย ตรงอีกรูปแบบหนึ่ง

น้ำเอ่อล้นออกจากแม่น้ำสายหลัก ไหลเข้าตามช่อง

รูปแบบการหาปลาที่เหมาะสมในฤดูน้ำหลาก คือ การตีปลาสอง วิธีการนี้เป็นภูมิปัญญาที่

ฤดูน้ำหลาก น้ำจะไหลชอกซอนเข้าตามช่อง จนเชื่อมบรรจบกัน

แสดงให้เห็นถึงการเข้าถึงสภาพระบบนิเวศธรรมชาติ และวงจรวัฏจักรการขึ้นลงของระดับน้ำในแม่น้ำ พฤติกรรมการหากินของปลา และนำเครื่องมืออีกหลายชนิดไปประกอบใช้ร่วมกันได้สมบูรณ์ที่สุด

3.) ฤดูน้ำลด (ฤดูหนาว) ช่วงระหว่างเดือนพฤศจิกายน - เดือนมกราคม เป็นช่วงปลายฤดูฝน น้ำในแม่น้ำจะลดระดับลง

ปลาจะเริ่มอพยพลงตามน้ำ เพื่อไปอาศัยตามแหล่งน้ำใหญ่ และวังน้ำลึก ก่อนฤดูแล้งจะมาถึง ปลาในฤดูนี้จะมีรสมันหอมร่อยกว่าปลาทุกฤดู จนมีคำกล่าวที่ว่า “ช่วงข้าวใหม่ปลามัน”

การหาปลาในฤดูนี้ เครื่องมือที่ใช้ ส่วนมากจะใช้ในการปักขวางตามทางเดินของปลา ที่จะอพยพลงไปตามน้ำ การศึกษาพบว่า เครื่องมือที่มีการใช้ในฤดูนี้ มีจำนวน 20 ชนิด ในจำนวนนี้ มีการจับปลาที่แตกต่างจากการใช้เครื่องมือทั่วไป คือ การลงต้อน

การลงต้อน เป็นวิธีการที่ทำให้ได้ปลาเป็นจำนวนมาก หลากหลายชนิด และการลงต้อนยังสามารถ กักปลาให้อยู่ในแหล่งน้ำนั้น ไวกินในฤดูแล้งด้วย การลงต้อน เป็นวิธีการจับปลาล้ำกับ การตีปลาสอง แตกต่างกันก็ตรงการตีปลาสองทำในช่วงน้ำขึ้น ในฤดูน้ำหลาก

การตีปลาสองเป็นการจับปลาที่อยู่ในช่วงที่ปลา ทาคุเพื่อผสมพันธุ์และปลาบางชนิดกำลังจะวางไข่ แต่การลงต้อนเป็นการจับปลาที่เข้าไปหากินตามแหล่งน้ำสาขาทอดอยู่ติดกับแม่น้ำสายหลัก ปลาเหล่านี้จะไปหากินตามแหล่งน้ำสาขากลางคืน และจะเดินทางกลับสู่แม่น้ำสายหลักแล้วอพยพลงไปตามน้ำ ในวันต่อมา การลงต้อนจึงทำเพื่อจับปลาที่จะหนีไปยังที่อื่น

รูปแบบการหาปลาที่เหมาะสมในฤดูน้ำลด คือ การลงต้อน วิธีการนี้เป็นภูมิปัญญาที่แสดงให้เห็นถึงการเข้าถึงสภาพระบบนิเวศน์ธรรมชาติ และพฤติกรรมการหากินวงจรชีวิตของปลาได้ชัดเจน

- 4.) ฤดูน้ำแล้ง (หน้าแล้ง) ระหว่างเดือนมกราคม - เมษายน เป็นช่วงที่น้ำตามแหล่งน้ำทั่วไปจะลดระดับลงต่ำสุด ในช่วงเวลาฤดูนี้เป็นช่วงปลาอยู่วัง ในช่วงแม่น้ำมูนตอนกลาง ตามลำน้ำจะไม่มีเกาะหรือแก่งหิน ให้ปลาได้หลบอาศัย

พรานปลาจะตัดไม้ประเภทไม้พุ่มมากองรวมกันในลำน้ำ โดยจะเลือกบริเวณน้ำลึกและอยู่ฝั่งที่ตลิ่งสูง เพื่อล่อให้ปลาเข้ามาอาศัย และหาอาหาร พรานปลาเรียกรูปแบบนี้ว่า “เขาะ”

เขาะสามารถทำได้ทั้งในแม่น้ำมูน และตามกุด หรือแหล่งน้ำขนาดใหญ่ การจับปลาด้วยเขาะเป็นวิธีการที่แรงงานคนจำนวนมากกว่าวิธีการใช้เครื่องมือชนิดอื่น และเขาะยังมีการนำเครื่องมือชนิดอื่นมาใช้ร่วมกันอีกด้วย รวมทั้งความสามัคคีของคนในทีม ที่ร่วมมือกันได้อย่างลงตัว

ยังแสดงถึงการเรียกปลาที่กระจายอยู่ทั่วทั้งวังน้ำ ให้มาอยู่รวมกัน ทำให้สามารถจับปลาได้ง่ายขึ้น

รูปแบบการหาปลาที่เหมาะสมกับฤดูแล้ง คือ การลงเขาะ การจับปลาด้วยวิธีการจะแตกต่างจะวิธีการอื่นคือ พรานปลาเรียนรู้ว่าในฤดูแล้งปลาจะอยู่อาศัยตามวังน้ำลึก ไม่เคลื่อนย้ายเดินทาง แต่ในพื้นที่ช่วงลุ่มน้ำมูนตอนกลาง จะไม่มีแก่งหิน ให้ปลาในหลบอาศัยอย่างเพียงพอ

จึงสร้างเยาะขึ้นมา เพื่อให้ปลาเข้ามาอาศัยและหาอาหาร วิธีการเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีศักยภาพเรียนรู้ถึงข้อจำกัดของธรรมชาติ แล้วหาวิธีการเพิ่มสิ่งที่ขาดให้เกิดความสมบูรณ์ แล้วนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (แปรรูปวิถีเป็นโอกาส)

สรุป

รูปแบบการหาปลาทั้ง 4 ช่วงฤดู มีความเด่นชัดของวิธีการในตัวเองอยู่แล้ว ในขณะที่รูปแบบ ที่ 2 - 4 เป็นรูปแบบการหาปลาที่ต้องใช้เครื่องมือหาปลา อีกหลายชนิดเข้ามาเป็นอุปกรณ์ประกอบ และการหาปลารูปแบบนี้ใช้คนร่วมทีมหลายคน (5-10 คน) การหาปลารูปแบบทั้งสามนี้ พราณปลาจะอาศัยความชำนาญ ในการเรียนรู้พฤติกรรมของปลาอย่างดี การเลือกช่วงเวลาในการปฏิบัติการ การบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การเช่นไหว้เจ้าที่เพื่อขอพร แสดงถึงการเคารพต่อวิญญาณบรรพบุรุษ ความศรัทธาต่อแหล่งหาปลา คือการเข้าถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ไปพร้อมกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้คงความสมบูรณ์ไว้นานเท่านาน

แม้ว่ารูปแบบการหาปลาที่ 1 จะเป็นวิธีการหาปลาที่ใช้ความสามารถเฉพาะตัว แต่การใส่ตุ้มปลากด ก็จัดว่าเป็นวิธีการหาปลา ที่มีจุดเด่นในฤดูน้ำแดง เป็นภูมิปัญญาเฉพาะท้องถิ่น ความเหมาะสมของรูปแบบการหาปลา ขึ้นอยู่กับปัจจัยองค์ประกอบดังนี้

- เป็นเครื่องมือหาปลาที่ไม่ทำลายล้าง
- เป็นเครื่องมือหาปลา ที่ใช้ได้ดีในสภาพของพื้นที่บึง - ทาม
- เป็นเครื่องมือหาปลาที่ให้ผลตอบแทนสูง
- เป็นเครื่องมือที่สามารถหาและใช้ได้ทั้งในท้องถิ่น (วัสดุ / อุปกรณ์)
- เป็นจุดเด่นของแต่ละช่วงฤดูกาล (ใช้ได้เฉพาะแต่ละฤดู)

เมื่อดูภาพรวมแล้ว จะเห็นว่ารูปแบบการหาปลาทั้ง 4 ฤดู ซึ่งมีวิธีการ เครื่องมือที่แตกต่างกัน มีจุดเด่นต่างกัน คือ ตุ้มปลากด เป็นวิธีการนำเครื่องมือที่ผลิตขึ้นเป็นรูปร่าง แล้วนำไปใช้เพื่อจับปลา ขณะที่การตีปลาชอง เป็นการดักจับปลาที่เข้าไปหากินตามชอง ด้วยการใช้สภาพของพื้นที่เป็นตัวกำหนด และการลงต้อนเป็นวิธีการที่ใช้ เพื่อจับปลาที่จะหนีล่องไปตามน้ำ ในขณะเดียวกัน การทำเยาะ กลับเป็นการอาศัยความบกพร่องของระบบนิเวศน์ แล้วสร้างเสริมเพิ่มเติมส่วนที่ขาดนั้น ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การหาปลาของคนในพื้นที่ลุ่มน้ำมูนตอนกลาง จึงไม่ได้แค่หมายถึงการถือวัสดุสักชิ้นสองชิ้น เดินไปที่แม่น้ำแล้วได้ปลามากิน แต่การหาปลาของชาวบ้านในชุมชนลุ่มน้ำมูนตอนกลาง คือ การเรียนรู้พฤติกรรมวงจรชีวิตของปลา แล้วเลือกใช้เครื่องมือหาปลา เพื่อใช้จับปลาได้อย่างสอดคล้องกับวงจรวัฏจักรของธรรมชาติ และเหมาะสมกับสภาพระบบนิเวศน์ อันเป็นการสร้างสมดุล ระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติ

รูปแบบการหาปลาทั้ง 4 รูปแบบนี้ พรานปลาจำเป็นต้องรักษาสภาพระบบนิเวศน์ และ ความสมบูรณ์ของพันธุ์ไม้น้ำในป่าบุง – ป่าทาม ให้ดำรงอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ปลาเข้ามาอาศัยหากิน และแพร่ขยายพันธุ์ ดังนั้น รูปแบบการหาปลา ทั้ง 4 รูปแบบ จึงเป็นรูปแบบการหาปลา ที่นำไปสู่ ความยั่งยืนและความมั่นคง ของชุมชนลุ่มน้ำมูนตอนกลาง

4. ปัญหาอุปสรรคของการหาปลา

ทัศนคติเข้าความใจเรื่องปลาและการหาปลา

ความเข้าใจในเรื่องปลาและการหาปลา ของภาคส่วนโครงสร้างทางสังคม เป็นปัจจัยสำคัญ ที่จะทำ ให้ แนวทางหรือพฤติกรรม การคิดค้นนโยบายและแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับปลา มีทิศทางโน้มไปตามทัศนคติความเข้าใจของแต่ละฝ่าย และความเข้าใจที่แตกต่างกันนี้เอง ได้ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับคนหาปลา เราพบว่า ความเข้าใจที่ต่างกันมีดังนี้

4.1 การแพร่กระจายของต้นไมยราบยักษ์

ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปจับปลาได้ เพราะหนามจากต้นไมยราบยักษ์ และความหนาแน่นของต้นไมยราบยักษ์

- ประมงจังหวัดได้เสนอมุมมองในเรื่องนี้ว่า เป็นเรื่องที่ดีเพราะจะทำให้ปลามีพื้นที่ในการหลบซ่อน หนีจากการจับของชาวบ้าน
- ส่วนชาวบ้านมองว่า ในพื้นที่ ที่มีต้นไมยราบยักษ์ ไม่สามารถเข้าไปหาปลาได้ ทำให้ต้องเดินทางไปหาปลาไกลขึ้น และบริเวณที่มีต้นไมยราบยักษ์ ก็จะไม่มีการหาปลาเพราะน้ำในบริเวณนั้นจะเน่า และมีกลิ่นเหม็น

ความเข้าใจที่แตกต่างกันนี้ ได้สะท้อนถึงเจตนาความต้องการปลาในมุมมองต่างกัน กล่าวคือ ประมงมองปลาในด้านของการเพิ่ม และดำรงอยู่ของปริมาณจำนวนปลา ในขณะที่ชาวบ้านกลับมองปลาในด้านของการเข้าถึง เพื่อใช้ประโยชน์จากปลา ในขณะเดียวกันกำหนดตำบลหนองแคและพรานปลา ได้ยืนยันว่า แหล่งหลบซ่อนของปลามีมากมาย ปลาสามารถหลบหนีเข้าบุง – ทาม ได้

4.2 เรื่องการใช้เครื่องมือหาปลา

- ปลัดอำเภอราชไศล ได้นำเสนอว่า การใช้เครื่องมือหาปลาหลายอย่างผิดกฎหมาย เช่น ใส่โพง การใส่จัน ปลัดอำเภอ ๗ ให้เหตุผลว่า เครื่องมือนี้อย่างกล่าว เป็นเครื่องมือบังคับปลา เพราะโพงใส่ขวางลำน้ำ และปลาก็เดินทางตามลำน้ำ ทำให้ปลาต้องจำใจไปติดโพง และการใส่จัน ซึ่งเป็นเครื่องมือใช้ดักปลาตามตลิ่งกุด และแหล่งน้ำนิ่งทั่วไป ซึ่งจะใส่ในฤดูปลาผสมพันธุ์ (ช่วงปลาเกี้ยวกัน) และทำให้ปลาต้องเข้าไปติดจัน เป็นการบังคับปลา
- ในขณะที่ชาวบ้านกลับมีความเห็นว่า การใช้เครื่องมือหาปลาทุกชนิด ล้วนใช้หาปลาตามพฤติกรรมของปลา คนหาปลาจะต้องรู้ว่าในแต่ละช่วงฤดูปลา จะหาอาหาร หลบซ่อน และเดินทางผ่านที่ใด จึงเลือกใช้เครื่องมือหาปลา เพื่อจับปลา จะไม่มีคนหาปลา

คนใดใช้เครื่องมือหาปลา โดยที่ไม่รู้เลยว่าใช้เครื่องมือชนิดนี้แล้วจะได้ปลาอะไร

อย่างไรก็ตามทัศนคติที่แตกต่างกัน ก็เป็นความเข้าใจที่ถูกทั้งสองด้าน ทีมวิจัยได้หารือในประเด็นนี้ว่า ทางออกที่ดีที่สุดควรเป็นเช่นไร พรานปลาเสนอว่าควรให้มีพื้นที่แหล่งขยายพันธุ์ปลา ส่วนเครื่องมือให้มีการแบ่งเวลาในการใช้เครื่องมือแต่ละชนิดเพื่อจับปลา ส่วนทางด้านหน่วยงานราชการก็บอกว่า ทุกคนต้องเคารพกฎหมาย แต่พวกเขาก็พร้อมที่จะกลับมามองไม่เห็น

4.2 เรื่องการปิดเปิดประตูลำน้ำเขื่อน

- ประมงจังหวัดศรีสะเกษ ได้แสดงความเห็นเรื่องนี้ว่า การสร้างปากมูล และการสร้างเขื่อนปิดกั้นลำน้ำมูล ได้กีดขวางทางเดินของปลา ที่จะเดินทางมาจากแม่น้ำโขงเข้ามาวางไข่ในแม่น้ำมูล การเปิดประตูลำน้ำมูลมีผลโดยตรง ที่จะทำให้ปลาจากแม่น้ำโขงเดินทางเข้ามาวางไข่และแพร่ขยายในแม่น้ำมูล ซึ่งช่วงฤดูวางไข่ของปลา คือ เดือน พฤษภาคม – กันยายน
- แต่การดำรงชีวิตของปลายังมีพื้นที่น้ำมาก ยิ่งทำให้พื้นที่แหล่งหาอาหารเพิ่มมากขึ้น ด้วย แต่การเจริญเติบโตของปลาก็ต้องอาศัยน้ำที่สะอาด และคุณภาพดี ปลาน้ำไหลเป็นปลาที่ต้องการออกซิเจนสูง เพราะปลาน้ำไหลเป็นปลาที่หายใจด้วยเหงือก ปลาจะใช้เหงือกเป็นเครื่องฟอกแยกเอาออกซิเจนจากน้ำ ในขณะที่ปลาน้ำนิ่งก็ใช้เหงือกในการหายใจเช่นกัน แต่ปลาน้ำนิ่งเช่น ปลาช่อน ปลาดุก จะมีปอดขนาดเล็ก ซึ่งช่วยหายใจบนบกได้ช่วงระยะเวลาหนึ่ง แต่ไม่สามารถอยู่บนบกได้ตลอดเวลา ทำให้ปลาน้ำนิ่งสามารถอยู่นอกแหล่งน้ำได้นาน กว่าปลาน้ำไหล
- ส่วนชาวบ้านสะท้อนว่าหากมีการเก็บน้ำ จะทำให้หาปลาลำบากมากขึ้น และเครื่องมือหาปลา ที่ชาวบ้านสามารถผลิตเองได้ ไม่สามารถนำมาใช้จับปลาได้ เนื่องจากเครื่องมือเหล่านี้ จะใช้ได้ดีในสภาพน้ำไหล และปริมาณน้ำไม่ลึกมาก และต่อไปหากไม่กวำร์ใช้เครื่องมือเหล่านี้หาปลา จะทำให้ลูกหลานในไม่รู้จัก ซึ่งจะทำให้เครื่องมือเหล่านี้หายไปจากชุมชน และความรู้ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็จะหายไปพร้อมกับเครื่องมือหาปลา

5. ทางออกและข้อเสนอแนะต่อการหาปลา

ตลอดเวลาที่ทีมวิจัยได้คลุกอยู่กับคนหาปลา และการหาปลา เรื่องราวที่พูดคุยแลกเปลี่ยน มีทั้งเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น ทัศนคติ ความเชื่อ ความเข้าใจ ข้อโต้แย้ง การถกเถียงกัน ข้อมูลที่มีอยู่มากมาย รวมทั้งข้อสรุปจากการจัดเวทีแลกเปลี่ยน ทางออกในเรื่องปลาและการหาปลา มีดังนี้

แนวทางในการเพิ่มจำนวนชนิดพันธุ์ปลา

ในเรื่องนี้ ทุกคนกำลังวิตกกังวลกับการลดลงของจำนวนชนิดพันธุ์ปลา และปริมาณปลาในแม่น้ำมูล ซึ่งหากยังเป็นเช่นนี้ คนหาปลาย่อมจะประสบกับความยากลำบาก ในการหาปลามากยิ่งขึ้นในอนาคต

แนวทางในการเพิ่มจำนวนชนิดพันธุ์ปลา และปริมาณจำนวนปลา ในแม่น้ำมูล มีดังนี้

1. **จำกัดขนาดเครื่องมือหาปลา** ห้ามไม่ให้มีการใช้เครื่องมือหาปลาที่มีขนาด “ตาข่าย” เล็กกว่า 2.0 เซนติเมตร เครื่องมือหาปลาที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขนี้ ได้แก่ กวด โด่ง (โพงพาง)
2. **ควบคุมเครื่องมือทำลายล้าง** ที่ประกอบไปด้วย ยาเบื่อ ไฟฟ้าช็อต ระเบิด ให้คนหาปลา ทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครในการ สอดส่องดูแล ว่ามีการใช้เครื่องมือเหล่านี้ที่ โหนด และให้แจ้งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจับกุม ดำเนินคดีต่อไป
3. **การแบ่งปันช่วงเวลาในการจับปลา** ปัจจุบันมีการนำเครื่องมือหาปลาขนาดใหญ่ มาใช้จับปลามากขึ้น เช่น
กวด ห้ามใช้ในช่วงฤดูน้ำแดง ระหว่างเดือน มิถุนายน – กรกฎาคม ของทุกปี
โด่ง ให้ใช้หาปลาได้ในฤดูน้ำลด ระหว่างเดือนตุลาคม – พฤศจิกายน ของทุกปี
เขายะ ให้ลดขนาดลง และใช้ได้ระหว่างเดือนมกราคม – มีนาคม ของทุกปี
4. **แบ่งปันเขตการหาปลา** โดยจัดให้มีพื้นที่สำหรับให้เป็นแหล่ง อนุรักษ์ และขยายพันธุ์ปลา ในแม่น้ำมูล โดยเสนอให้จัดทำเขตอนุรักษ์ เป็นช่วงๆ ของแม่น้ำมูล โดยให้มีคณะกรรมการชาวบ้าน ร่วมกับราชการ องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นผู้ดำเนินการ
พื้นที่การจัดตั้งเขตอนุรักษ์ ขยายพันธุ์ปลา มีดังนี้
 - 4.1 บ้านมิ่ง พื้นที่ท่าทราย จำนวน 25 ไร่
 - 4.2 บ้านมิ่ง / หนองแก้ว พื้นที่สบเสียว จำนวน 10 ไร่
 - 4.3 บ้านดงแดง พื้นที่มูนเฒ่า จำนวน 15 ไร่
 - 4.4 บ้านปลาคุณ พื้นที่กุดหมากขาง 50 ไร่
 - 4.5 บ้านดอนโหมง / ดอนส้มพันธ์ พื้นที่กุดตาเมน 80 ไร่

ข้อเสนอทางออกนี้ ก็เป็นแนวทางหนึ่ง ซึ่งเกิดจากการแลกเปลี่ยนร่วมกัน ระหว่างพรานปลา เจ้าพนักงานประมง ฝ่ายปกครอง อ.บ.ต. และผู้นำในหมู่บ้าน ซึ่งยังขาดการผลักดันให้เกิดเป็นรูปธรรม แต่ข้อเสนอทางออกนี้ ก็มีความเป็นไปได้สูงที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ ด้วยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของปลาในแม่น้ำมูล และความมั่นคงของคนในชุมชน

5. ผลกระทบที่เกิดจากกระบวนการศึกษา

การศึกษารูปแบบการหาปลา เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของคนกับทรัพยากรธรรมชาติ ที่มวิจัยใช้การประชุมเพื่อระดมข้อมูล บางครั้งต้องนั่งคุยเป็นรายคน เพื่อเอารายละเอียดในบางประเด็น จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ร่วมกัน

ปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นต่อกระบวนการดังกล่าว มาจากกลุ่มคน 2 กลุ่ม 1.) คนหาปลา 2.) ทีมวิจัย ซึ่งแต่ละกลุ่มคนมีปฏิกิริยา ดังนี้

- 5.1 **กลุ่มคนหาปลา** การพูดคุยเพื่อระดมข้อมูล ถึงสภาพของการหาปลาในอดีต และ

ปัจจุบัน กระบวนการนี้ทำให้พราวนปลา เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงของที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม การเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงนี้ ทำให้พราวนปลาเกิดแนวคิด การคาดการณ์ทิศทางในอนาคตได้เอง ทำให้การคิดค้นหาทางออกในเรื่องปลาและการหาปลา ง่ายขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นจากกระบวนการนี้ ได้แก่

- เกิดจิตสำนึกห่วงแหน เห็นคุณค่าของทรัพยากรมากขึ้น
- เกิดการยอมรับในความคิดเห็นของคนอื่น
- เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ในการหาปลา
- เกิดความคิดการวางแผน ในการเลือกใช้เครื่องมือหาปลา
- เกิดความสัมพันธ์ของคนหาปลา จากต่างชุมชน ที่มาเจอกันในเวทีการประชุม

5.2 ทีมวิจัย ที่ประกอบไปด้วยลูกหลานคนหาปลา มีความรู้ที่สามารถหาปลาได้ เช่นเดียวกับพราวนปลา ต้องเปลี่ยนบทบาทจากคนหาปลา มาเป็นผู้ดำเนินรายการในเวทีการประชุม ผู้บันทึก นักวิเคราะห์จับประเด็น รวบรวมข้อมูล สิ่งที่เกิดขึ้นกับทีมวิจัย คือ

- เห็นข้อมูลเหตุการณ์ภาพรวม
- เริ่มคิดวิเคราะห์ข้อมูลได้เอง
- จะตั้งคำถามก่อนเสมอ เมื่อเกิดเหตุการณ์ ก่อนที่จะเชื่อ
- เกิดการทำงานเป็นทีม
- รับฟังข้อมูล และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นมากขึ้น
- เกิดความศรัทธาต่อปลา และการหาปลา
- เกิดความต้องการที่อยากจะทำปัญหา ให้กับปลา และการหาปลา
- เกิดความภูมิใจในข้อมูล ความรู้ที่ได้

ผลกระทบที่เกิดขึ้นนี้ นับว่าเป็นผลดีต่อความเข้าใจในเรื่องปลา และการหาปลามากยิ่งขึ้น ความตระหนักที่เกิดจากกลุ่มคนหลายฝ่าย จะนำไปสู่ความร่วมมือในการจัดตั้งแหล่งอนุรักษ์ ชะยายพันธุ์ปลา การสร้างกติกการหาปลาร่วมกัน ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะทางออกจึงมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

6. ข้อเสนอแนะต่อการศึกษา

การศึกษารูปแบบการหาปลา ข้อมูลที่ได้ในรายงานฉบับนี้ มาจากการให้ข้อมูลของคนหาปลา ผู้รู้ และการลงมือหาปลากับชาวบ้าน ซึ่งทีมวิจัยใช้การสอบถามแล้วบันทึก การสังเกตปรากฏการณ์ ที่เกิดขึ้น การดำเนินการวิจัยจึงครอบคลุมกลุ่มคนบางส่วนของคนในชุมชนเท่านั้น

หากมีการศึกษาเรื่องปลาและการหาปลา ในพื้นที่ลุ่มน้ำมุนตอนกลางต่อไป ควรมีการศึกษาในด้านอื่น เช่น

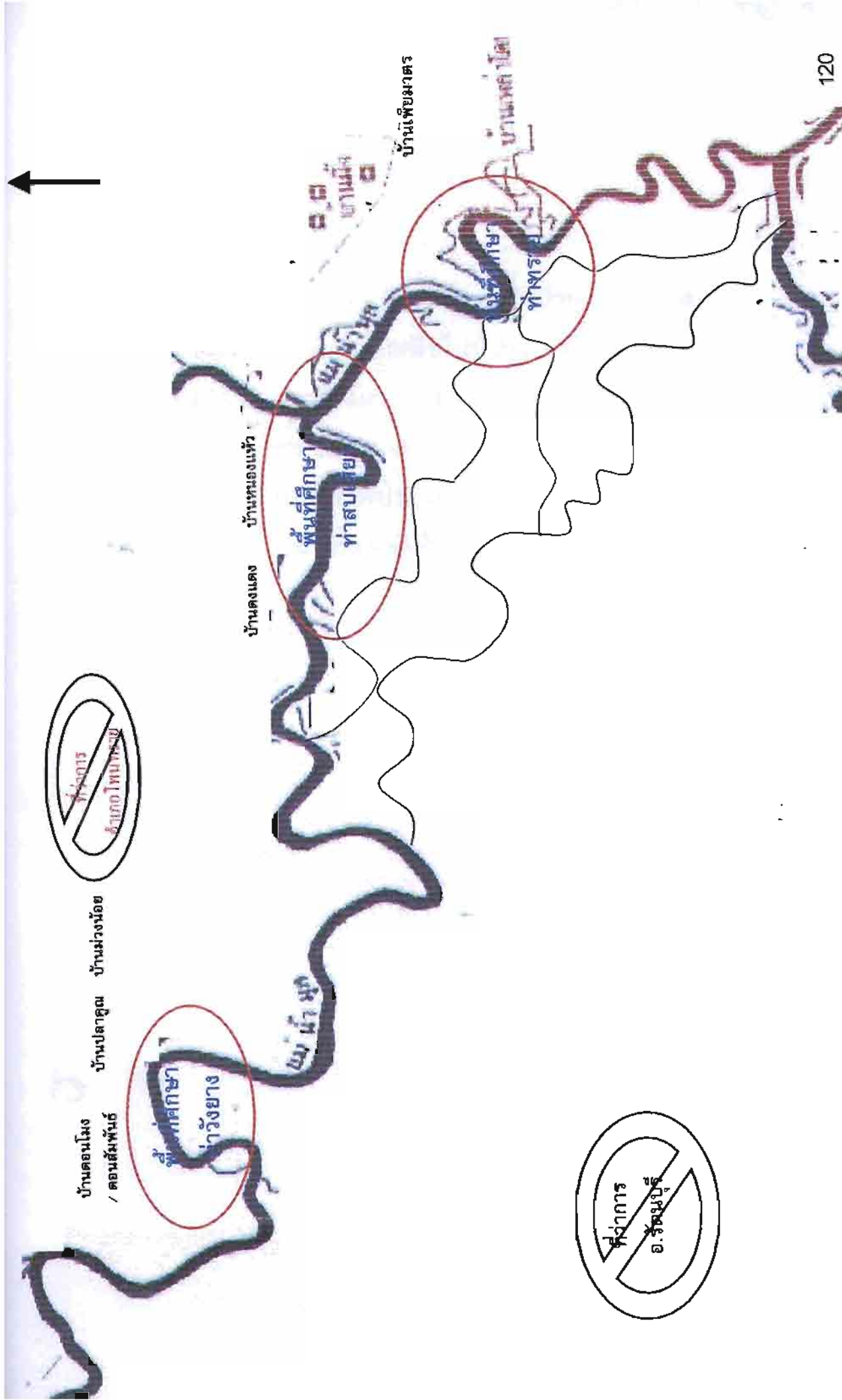
1. การศึกษาที่เชื่อมโยงถึงระดับนโยบาย กฎหมาย และหาทางออก ข้อเสนอเพื่อปรับปรุงกฎหมายประมง

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ ทำให้ทราบว่า การหาปลาของชาวบ้าน นอกจาก ต้องพึ่งพาวงจรธรรมชาติ การใช้เครื่องมือหาปลา แล้ว กฎหมายยังเข้ามาเกี่ยวข้อง ต่อ การใช้เครื่องมือหาปลาและการหาปลาโดยตรง

อย่างไรก็ตามแม้ว่า พุทธาปสา คนในชุมชนจะสามารถ สร้างแหล่งเพาะขยาย พันธุ์ ขึ้นได้ แต่การหาปลาก็ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายของรัฐ แม้ว่ากฎหมายที่มีอยู่ ชัด กับประเพณีปฏิบัติของชาวบ้านก็ตาม ดังนั้นหากมีการศึกษาเพื่อนำไปสู่การปรับปรุง กฎหมาย ที่มีอยู่ จะทำให้เกิดความยุติของกฎหมายมากขึ้น

2. แนวทางในการเพิ่มปริมาณจำนวนชนิดพันธุ์ปลา ในแม่น้ำมูล (ที่นอกเหนือจากการ เพาะฟักเพื่อขยายพันธุ์)

การศึกษานี้เพียงบอกให้ทราบถึงข้อมูล เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น กับปลา และการหาปลา และมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาเท่านั้น แต่ยังไม่สามารถนำ ไปสู่การแก้ไขปัญหายังเป็นรูปธรรม จึงควรที่จะมีการศึกษาต่อเพื่อให้เกิดรูปธรรม ว่า แนวทางที่ทำให้ปริมาณจำนวนพันธุ์ปลาเพิ่มมากขึ้น คือการทำอะไร

บทที่ 7

ภาคผนวก

- ภาคผนวก ก. ปฏิทินการใช้ประโยชน์ในป่าบุง – ป่าทาม
- ภาคผนวก ข. รายชื่อพรรณพืชในป่าบุง – ป่าทาม
- ภาคผนวก ค. รายชื่อสัตว์ / แมลงที่พบในป่าบุง – ป่าทาม
- ภาคผนวก ง. รายชื่อพรานปลาในพื้นที่ศึกษา
- ภาคผนวก จ. กฎหมายประมง
- ภาคผนวก ฉ. แผนที่แหล่งศึกษา

บทที่ 7. ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ปฏิทินกิจกรรมการใช้ประโยชน์ ในบึง – ทาม

ตาราง ที่ 1 ปฏิทินการใช้ทรัพยากรในรอบปี

กิจกรรม	มค.	กพ.	มีค.	เมย	พค.	มิย.	กค.	สค.	กย.	ตค.	พย.	ธค.
ทำเกษตรกรรม												
ทำนาทาม นาข้าวไร่(นาหยอด)			←→					→				
นาแขง(นาดำ)				←→				→				
นาปี					←→							
ทำไร่ - ปอ											←→	
- ข้าวโพด	←→										←→	→
- พืชผัก	←→				→						←→	→
เลี้ยงสัตว์	←→											→
หาของป่า - พิน	←→											→
- เผาถ่าน	←→						→				←→	→
เก็บผักผลไม้	←→											→
เห็ด	←→											→
มันแขง			←→					→				
หวาย								←→				→
ไข่มดแดง	←→				→							
หาหอย		←→		→								
ล่าสัตว์	←→											→
ต้มเกลือ	←→											→
การหา	←→				→							
ปลา	←→											→
หาสมุนไพร	←→				→						←→	→
แหล่งพักผ่อน												
งานประเพณี บุญบั้งไฟ			←→		→							
แข่งเรือ										←→		→

ภาคผนวก ข

พรรณพืชในป่าบุง – ป่าทาม

พืชพรรณธรรมชาติ ที่ปกคลุมบริเวณบุงทาม ส่วนมากเป็นพันธุ์ไม้พุ่ม ไม้ผลัดใบ จึงมีลักษณะเป็นป่าดิบชนิดหนึ่งเรียกว่า “ป่าบึงน้ำจืด” (Freshwater Swamp Forest) แต่เนื่องจากบุงทามมีวัฏจักรของการเปลี่ยนแปลง ด้วยการกระทำของกระบวนการไหลของน้ำ (Fluvial Process) ต่อเนื่องตลอดมา ทำให้พื้นที่บางส่วนเป็นเนินดิน, คุย, คุยดินธรรมชาติดอนดินทาม พื้นที่เหล่านี้มีระดับสูงต่ำแตกต่างกัน ทำให้ลักษณะพืชพรรณเปลี่ยนสภาพตามลักษณะของภูมิโนเวศน์ กระจายเป็นหย่อมๆ ตามเนินดินดังกล่าว ชนิดของพรรณพืชที่พบในเขตบุง – ทาม พบป่าไม้ 3 ประเภท คือ

1. ป่าดิบแล้ง 2. ป่าโคก 3. ป่าบุง – ป่าทาม ประกอบด้วยไม้ขนาดเล็ก และไม้พุ่ม ไม้หนามทนต่อการแซะรังดี พบตลอดพื้นที่สามารถแยกตามลักษณะโนเวศน์ย่อยๆ ชนิดพันธุ์ไม้ที่พบในป่าบุง – ป่าทาม มีดังนี้

ตารางแสดงชนิดพันธุ์พืชที่พบในป่าบุง – ป่าทาม จำนวน 119 ชนิด

1. หูลิง	2. เปลือยน้ำ	3. แสง	4. กระเบา	5. มะดัน
6. มะแขว	7. น้ำจ้อย	8. เสียว	9. เบ็น	10. ผ้ายน้ำ
11. นมวัว	12. ชงแมว	13. . หวายน้ำ	14. กล้วยน้อย	15. . มัง
16. ชันาค	17. มะปรางน้ำ	18. ตาโกลัดง	19. ซาด	20. คางซุง
21. โซเหล้า	22. สีเสียดน้ำ	23. ดวน	24. โมง	25. สั้นกวาง
26. เหมียตน้ำ	27. น้ำเกลี้ยง	28. กะโดนน้ำ	29. ลำช้าง	30. นมราชสีห์
31. หนามแดง	32. ผีผวน	33. โส้ไก่	34. หนามซี่บ่อ	35. หูช้าง
36. เหมียคแอ	37. หัวกวาง	38. ยาง	39. อ้อ	40. แสง
41. มั่นป่า	42. ตาปลา	43. ตามอง	44. นางน้อย	45. เม่า
46. หนามน้อย	47. ทางควาย	48. ก้างปลา	49. หนามว้อ	50. หัวขี้มด
51. คัดเค้า	52. ปากช้าง	53. โซเน่า	54. อ้อยหนู	55. เครือลิ้นแฮด
56. กกโน	57. หมึก	58. สามพันตา	59. ข้าวจี	60. พลับ
61. สะแบง	62. หนามคอม	63. เล็บแมว	64. ก้านทลิ่ง	65. ลูกอึ้ง
66. เนาน้ำ	67. โซนุ่น	68. โขมง	69. หนามแท่ง	70. หมี่
71. หัวขมฏ	72. กุ่ม	73. ถ่มต้นส้มกุ้ง	74. แท้	75. ฝั่ป่า
76. สะเดา	77. ทำอี่ปู้	78. หนามหัน	79. ตะไคร้ทางนาค	80. ต้นคว่า
81. ต้นบังคี่น้อย	82. ต้นบังคี่ใหญ่	83. มั่นแขง	84. ประคู้น้ำ	85. ต้นมะพร้าวป่า
86. ต้นโซ่แซ	87. ต้นภูพี	88. ขางคี่	89. อะลาง	90. ตะเคียนทราย
91. บีก	92. หัวขม	93. หัวไฟ	94. หัวสีขมฏ	95. ตะเคียนทอง
96. กะโดนโคก	97. เครือทางหนู	98. กก	99. ผือ	100. ไคร้
101. เสียว	102. เครือซูด	103. เครือมันปลา	104. กะจับ	105. ผักแว่น
106. ผักบ่อ	107. บัวแดง	108. บัวแบ้	109. บัวโป้ง	110. เครือคดหมา
111. เครือซี่ไก่	112. หนามเงียงปลาตุก	113. พอก	114. ต้นเบ็ด	115. ต้นไฮ
116. แก่นส้ม	117. แก่นชม	118. เครือมันปลา	119.	120.

ชนิดพันธุ์ไม้ที่พบในป่าบุง - ป่าทาม จำนวน 119 ชนิด ซึ่งสามารถจัดแยกตามความหนาแน่นได้ ดังนี้ ไม้ทุติยภูมิเป็นไม้หลักที่มีมากที่สุด ในเนื้อที่ 1 ไร่ พบไม้ทุติยภูมิจำนวน 8,000 ต้น ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางลำต้น 5 เซนติเมตร ยาว 4 เมตร รองลงมาเป็นลำช้าง (บึก) จำนวน 2,000 ต้น ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางลำต้น 10 เซนติเมตร ยาว 4 เมตร , มะดัน 2,000 ต้น ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางลำต้น 3.5 เซนติเมตร ยาว 4 เมตร และฝ้ายน้ำจำนวน 1,200 ต้น ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางลำต้น 5 เซนติเมตร ยาว 4 เมตร เป็นต้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยตรง เนื่องจากชุมชนที่อยู่รายรอบแม่น้ำมูน ได้อาศัยไม้ฟืนจากป่าบุง - ป่าทามทุกครัวเรือน โดยการใช้ไม้เพื่อเป็นเชื้อเพลิงและเพื่อก่อสร้าง รวมทั้งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ และการเข้าไปใช้ประโยชน์อื่น ของคนในชุมชนที่อยู่รอบป่าบุง - ป่าทาม

พันธุ์ไม้เหล่านี้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ทั้งจากการนำมาเป็นเชื้อเพลิง ไม้ใช้สอยซ่อมบ้านเรือน เครื่องใช้ในครัวเรือนและเป็นยาสมุนไพร ทั้งยังเป็นผักธรรมชาติ และเป็นอาหารสัตว์ได้อย่างดี

ภาพรวมของพรรณพืชในป่าบุง - ป่าทาม จึงมีความสำคัญสำหรับชาวบ้านกล่าวคือ เป็นแหล่งอาหารและแหล่งรายได้ ปัจจุบันพื้นที่ป่าบุง - ป่าทาม ลดลง ส่งผลให้ของป่าจากธรรมชาติเหล่านี้หาได้น้อยลง บางอย่างใกล้สูญพันธุ์ และเนื่องจากการท่วมขังของน้ำในอ่างเก็บน้ำเขื่อนราษีไศล ได้ส่งผลให้พืชพันธุ์และพื้นที่ป่าบุง - ป่าทามลดลง และเนื่องจากสภาพนิเวศน์ที่ไม่เอื้อต่อการดำรงชีวิตทำให้พืชและสัตว์ต่างๆ ไม่สามารถสืบพันธุ์หรือดำรงเผ่าพันธุ์ไว้ได้ จึงส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีวิตของชาวบ้าน ที่พึ่งพิงธรรมชาติในการยังชีพตามไปด้วย

ภาคผนวก ค

รายชื่อสัตว์ และแมลงที่พบใน ป่าบุง – ป่าทาม

เนื่องจากป่าบุงป่าทาม มีสภาพนิเวศที่สลับซับซ้อน จึงเหมาะต่อการเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าน้อยใหญ่จำนวนมาก ในรอบหนึ่งปีชาวบ้านดำรงชีวิตด้วยการล่าสัตว์เหล่านี้เป็นเป็นอาหาร โดยกิจกรรมการหาสัตว์ป่าจะแยกตามฤดูกาล ในช่วงน้ำหลากชาวบ้านจะออกหาหนกเปิดน้ำ , หนกวัก , หนกเจ้าขาว , และนกอีลุ้ม ช่วงฤดูน้ำลดจะออกหาหนกไก่อ้นา , ช่วงต้นฤดูหนาวถึงฤดูแล้งเป็นช่วงไก่อ้นาชัน และเมื่อแล้งเต็มที่ก็จะดักนกกลิ้งกินน้ำ เป็นวงจรการดำเนินชีวิตสืบทอดมาหลายชั่วอายุคนเป็นการหาเพื่อกินในครอบครัว เมื่อป่าบุง – ป่าทาม คายลงบรรดานกเหล่านี้ก็จะอพยพไปอยู่ที่อื่น ทำให้ชาวบ้านต้องรับภาระและหันมาพึ่งพาอาหารจากตลาด

ในอีกด้านหนึ่งความหลากหลายของสัตว์และแมลง ก็เป็นตัวชี้วัดถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ที่พืชต้องพึ่งพาสัตว์และแมลง ในการผสมขยายพันธุ์ของพืช เป็นวงจรห่วงโซ่ชีวิต พึ่งพาซึ่งกันและกัน หลังมีการก่อสร้างเขื่อนราษีไศล และเก็บกักน้ำจนถึงปัจจุบัน ไม่เคยมีใครพบนกสองชนิดนี้อีกเลย นกเกิดหอย (ลักษณะคล้ายนกอีจัว) , นกทะเลากาน้ำ และมีแนวโน้มนกชนิดพันธุ์สัตว์จะลดลง ตามจำนวนพื้นที่ของป่าบุง – ป่าทาม ที่ตายเพราะน้ำท่วม

ตารางแสดงชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่พบในพื้นที่ ป่าบุงป่าทาม

กระต่าย	กระต่ายหม้อ	พังพอน	กระแต	กระรอก
หนูท้องขาว	หนูโตน	หนูผูก	หนูชิง	หนูน้อย
แย้	กิ้งก่า	งูสิง	งูสิงตง	งูสิงเลื้อ
งูบักพริก	งูแสงอาทิตย์	งูสองหัว	งูสามเหลี่ยม	งูแมวเซา
งูเห่าตง	งูเห่าเผือก	งูเหลือม	งูเหลือมเส้นไหม	งูเหลือมอ้อ
งูตาบแห	งูปลา	นกอีโก้งเคื่อน	นกผีเสื้อ	นกคองู
นกเปิดปล้อง	นกกด (กระปูด)	นกเขาขาว	นกเขาสีกะเคื่อน	นกเขาใหญ่
นกเอี้ยงโม่ง	นกกระทา	นกเจ้าขาว	นกเจ้าฟาน	นกคุ้มวัว
นกกิตเพือง	นกแต้แต้	นกขอด	นกแซว	นกหัวขวัญ
นกเค้าแมว	นกไก่อ้นา	นกแต่นใหญ่	นกแต่นขาว	นกอีลุ้ม
นกเอี้ยงดำ	นกเอี้ยงฝ้าย	นกเขาทรายเล็ก	นกเขาทรายใหญ่	นกตีว
นกอีจัว	นกกะปัด	นกกินปลี	นกกินแซว	นกเอี้ยงผา
นกกวัก	นกบักพริก	นกคอก้าก	นกเขาน้อย	นกเปิดแดง
นกแซก	นกคุ้มอิด	นกกระสา	นกกระยางขาว	นกเปิดดำ
ไก่อ้นา	นกคุ้ม	เหยี่ยวนกเขา	นกกา	นกหลังดำ
นกกระเด็นเล็ก	นกกระเด็นใหญ่	แรลลอม	แรลลวี่อ้อย	นกเจ้าแดง

ในพื้นที่บุง - ทามมีสัตว์ที่อาศัยอยู่ จำนวน 80 ชนิด และจำพวกแมลงอีก 38 ชนิด โดยสัตว์ที่พบมากที่สุดคือนกจำนวน 52 ชนิด รองลงมาคืองูจำนวน 15 ชนิด รวมทั้ง กระด่าย , ไก่ป่า , กระรอก , กระแต , อีเห็น และอื่นๆ สัตว์เหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นสัตว์ประจำถิ่น จะมีนกหลายชนิดเป็นนกอพยพส่วนมาก

แมลงและหอย

เนื่องจากมีแหล่งน้ำอยู่มากมายในป่าบุง - ป่าทาม ตามบุง, กุด, หนอง, บึง, เลิง ต่างๆ จึงเป็นที่รวมตัวกันของแมลงหลากหลายชนิด ที่พึ่งพาอาศัยบุง - ทาม เป็นแหล่งอาหารและที่ขยายพันธุ์ รวมทั้งบุง - ทาม ยังเป็นที่หลบภัยของบรรดาแมลงต่างๆ ที่ถูกล่าจากสัตว์ป่า

อีกด้านหนึ่งตามวัฏจักรของสัตว์ที่อ่อนแอ ย่อมเป็นเหยื่อของสัตว์ที่แข็งแกร่งกว่า และความหลากหลายของแมลงและหอยนั่นเอง จึงทำให้ทั้งปลาและนกรวมทั้งสัตว์อื่นที่มาใช้ชีวิตในบุง - ทาม แมลงและหอยที่พบในป่าทามราชสีสุกมีจำนวน 48 ชนิด ดังนี้

ตารางแสดงชนิดพันธุ์แมลงที่พบในพื้นที่ ป่าบุงป่าทาม

ด้กแตนไม้	ด้กแตนโมเขียว	ด้กแตนลาย	ด้กแตนคอคำ	แมงกะโหล
แมงเฒ่า	แมงคืบ	แมงดา	แมงหน้าจ๋า	แมงยอหน้า
กิ้งกือ	แมงกิ้งกือ	แมงคืดเต่า	กูดกิ้ง	แมงมีสี
แมงทอด	แมงคืบโต้ง	แมงมัน	จักจั่น	แมงอี
ผีเสื้อ	มิม	ต่อ	แตน	แม้นอนวัน
แมงกิ้งกือ	ผีเสื้อ	แมงกิ้งกือ	จิ้งหรีด	แมงกิ้งกือ
แมงเลี่ยม	แมงซิ่น	แมงน้อย	แมงหัวควาย	แมงแดง
แมงหัวจั่ว	แมงหมาน้อย	ด้กแตนโมทอง	หอยโข่ง	หอยลาย
หอยสับนก	หอยกาบ	หอยบ่วง	หอยดักหนวด	หอยจับจี
หอยแบบ	หอยลายกลม	หอยมะแรดแฉก		

ดังนั้นระบบนิเวศน์ป่าบุงป่าทามแม่น้ำมูนตอนกลาง จึงเป็นระบบนิเวศน์ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพืชและสัตว์ ที่อุดมสมบูรณ์มากที่สุดแห่งหนึ่ง ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีพของคนลุ่มน้ำมูน

ภาคผนวก ง
รายชื่อพรานปลา

1. รายชื่อพรานปลา ในพื้นที่ศึกษา ทำทนาย

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	บ้าน	เครื่องมือที่ใช้	สัมภาษณ์เมื่อ
1.	นายสมบูรณ์ กอสาสี	เหล่าโดน	มอง	21 ก.ย. 2544
2.	นายสีทา มนัยนิล	เหล่าโดน	เปิดคัน	21 ก.ย. 2544
3.	นายเสรี ทารไชย	เหล่าโดน	ไซซิ่ง	22 ก.ย. 2544
4.	นายธง แก้วศิลา	เหล่าโดน	ลอบไม้ไผ่	24 ก.ย. 2544
5.	นายสมบูรณ์ สุภาพ	เหล่าโดน	รัน	21 ก.ย. 2544
6.	นายทองมี จิตติพันธ์	เหล่าโดน	เบ็ดราว	23 ก.ย. 2544
7.	นายจวบ วีระสิงห์	เพี้ยมาตร	สะตู่	6 พ.ย. 2544
8.	นายگان จำปาพันธ์	เพี้ยมาตร	เบ็ดราว	22 พ.ย. 2544
9.	นายณรงค์ พรหมศรี	เพี้ยมาตร	มอง	22 ก.ย. 2544
10.	นายบุญธรรม พรหมศรี	เพี้ยมาตร	รัน	22 ก.ย. 2544
11.	นายถวิล สง่าวงศ์	เพี้ยมาตร	แห	22 พ.ย. 2544
12.	นายดีเรก ผิวงาม	เพี้ยมาตร	เบ็ด	22 ก.ย. 2544
13.	นายสมญา มนัยนิล	เพี้ยมาตร	ไซ	22 ก.ย. 2544
14.	นายสมัช ศิลาวัณย์	ฝั่ง ม. 4	ตุ้ม	22 ก.ย. 2544
15.	นายอารีย์ มณีนิล	ฝั่ง ม. 4	ตีปลาของ	23 ก.ย. 2544
16.	นายชัย ชะบา	ฝั่ง ม. 4	จัน	22 ก.ย. 2544
17.	นายอ่อนจันทร์ จำปาพันธ์	ฝั่ง ม. 4	มอง	22 ก.ย. 2544
18.	นายอำนาจ แป้นทอง	ฝั่ง ม. 4	เปิดคัน	21 ส.ค. 2544
19.	นายศักดิ์ นรสาร	ฝั่ง ม. 4	ลอบไม้ไผ่	24 ส.ค. 2544
20.	นายคำภา เสนา	ฝั่ง ม. 4	ไซซิ่ง	22 ก.ย. 2544
21.	นายแก่น แท่นศิลา	ฝั่ง ม. 4	เบ็ดราว	23 ก.ย. 2544
22.	นายสมบูรณ์ ธรรมสา	ฝั่ง ม. 14	เปิดคัน	21 ส.ค. 2544
23.	นายราตรี เครือแสง	ฝั่ง ม. 14	จิบ	23 ก.ย. 2544
24.	นายเจลีศว ศรีโสภะ	ฝั่ง ม. 14	รัน	ก.ย. 2544

2. รายชื่อพรานปลา "ทำสบเสียว"

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	บ้าน	เครื่องมือที่ใช้	สัมภาษณ์เมื่อ
25.	นายช่วย ทวีศักดิ์	หนองแก้ว	มอง	13 ก.ย. 2544
26.	นายเปี้ย หลีกदान	หนองแก้ว	ลอบชิง	23 ก.ย. 2544
27.	นายหมื่น อุดรวิเศษ	หนองแก้ว	เบ็ดราว	12 ต.ค. 2544
28.	นายสงวน อุดรวิเศษ	หนองแก้ว	ไซชิง	24 ก.ย. 2544
29.	นายสิทธิ สมหนองบัว	ดงเจริญ	โต่ง	12 ต.ค. 2544
30.	นายบุญทัน อุทิสวงษ์	ดงเจริญ	เบ็ดคัน	12 ต.ค. 2544
31.	นายดำรงค์ สาอุดม	ดงเจริญ	แห	25 ต.ค. 2544
32.	นายบัวพันธ์ ดงแดง	ดงเจริญ	วัน	12 ต.ค. 2544
33.	นายจำปี อูไรโคตร	ดงเจริญ	มอง	12 ต.ค. 2544
34.	นายสำรอง สิงห์นุช	ดงเจริญ	เบ็ดราว	12 ต.ค. 2544
35.	นายวินัย มณีนิล	ฝั่ง ม.4	ฟัด	23 ต.ค. 2544
36.	นายสมศรี ประสิทธิ์	ฝั่ง ม. 14	เบ็ดราว	23 ต.ค. 2544
37.	นายปัญญา ชะบา	ฝั่ง ม.14	มอง	23 ต.ค. 2544
38.	นายสมบูรณ์ ธรรมสา	ฝั่ง ม.14	ไซชิง	23 ต.ค. 2544
39.	นายสุพัฒน์ เพชรินทร์	ฝั่ง ม.14	วัน	23 ต.ค. 2544
40.	นายดารา เชื้อทอง	ฝั่ง ม.14	ไซชิง	23 ต.ค. 2544
41.	นายไพรัช มะนัยนิล	ฝั่ง ม.14	แห	23 ต.ค. 2544
42.	นายแก่น แท่นศิลา	ฝั่ง ม.14	ลอบชิง	23 ต.ค. 2544
43.	นางทองเหลือง เจริญศรี	ชำไฮ	ไซชิง	11 ต.ค. 2544
44.	นายสมาน สังวร	ชำไฮ	โต่ง	13 ก.ย. 2544
45.	นายน้อย แสงศร	ชำไฮ	เบ็ดราว	13 ก.ย. 2544
46.	นายสมศรี ดงแดง	ชำไฮ	มอง	23 ก.ย. 2544
47.	นายธงชัย แก่นที	ชำไฮ	วัน	23 ก.ย. 2544
48.	นายบัวลา สมหนองบัว	โนนสะอาด	ไซชิง	23 ก.ย. 2544
49.	นายอุเทน คำหอม	โนนสะอาด	วัน	23 ก.ย. 2544
50.	นายโหม สุนิตร	โนนสะอาด	มอง	11 ต.ค. 2544
51.	นายสมศรี อุดมพันธ์	โนนสะอาด	ฟัด	23 ก.ย. 2544
52.	นายจรรยา แสงศร	โนนสะอาด	เบ็ดราว	12 ต.ค. 2544
53.	นายประสงค์ อนันตสุข	โนนสะอาด	เบ็ดคัน	23 ก.ย. 2544
54.	นายคำ ภาชู	โนนสะอาด	แห	23 ก.ย. 2544
55.	นายพันธ์ ยางน้อย	ดงแดง	วัน	12 ต.ค. 2544
56.	นายบุญเกิด ภาชู	ดงแดง	มอง	24 ก.ย. 2544
57.	นายเสริม สิมรัตน์	ดงแดง	ไซชิง	24 ก.ย. 2544

58.	นายจันดี	สาธุคม	ดงแดง	แห	12 ต.ค. 2544
59.	นายสมทมาศ	เสนา	ดงแดง	โต้ง	22 ต.ค. 2544
60.	นายทองใส	ศรีจันทร์	ดงแดง	ลอบชิง	24 ก.ย. 2544

3. รายชื่อพรานปลา "ทำวังยาง"

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	บ้าน	เครื่องมือที่ใช้	สัมภาษณ์เมื่อ
61.	นายบุญ วันนา	ม่วงน้อย	มอง	8 ต.ค. 2544
62.	นายเชียง ทับหนองฮี	ม่วงน้อย	แห	8 ต.ค. 2544
63.	นายทอง ผิงงาม	ม่วงน้อย	เบ็ดคัน	8 ต.ค. 2544
64.	นายทองคำ ผารัตน์	ม่วงน้อย	สวิง	8 ต.ค. 2544
65.	นายโฮม บุญเต็ม	ม่วงน้อย	กวด	8 ต.ค. 2544
66.	นายคาน วันนา	ม่วงน้อย	ลอบไม้ไผ่	8 ต.ค. 2544
67.	นายบัญชา สุทธิสนธิ์	ม่วงน้อย	ลอบชิง	8 ต.ค. 2544
68.	นายสำรอง โสภี	ม่วงน้อย	ดางซ้อน	8 ต.ค. 2544
69.	นายล้วน เพริศพรัง	ม่วงน้อย	อีจู้	8 ต.ค. 2544
70.	นายบุญมา ศุภคร	ม่วงน้อย	ไซไม้ไผ่	8 ต.ค. 2544
71.	นายวันดี ดวงเนตร	ม่วงน้อย	ไซชิง	8 ต.ค. 2544
72.	นายแขก ถนอมพล	ดอนโม่ง	จิบ	30 ก.ย. 2544
73.	นายทองมูล นาหวล	ดอนโม่ง	มอง	30 ก.ย. 2544
74.	นายโฮม ผารัตน์	ดอนโม่ง	ลอบ	30 ก.ย. 2544
75.	นายดำ สาระพิน	ดอนโม่ง	ฟด	30 ก.ย. 2544
76.	นายทอง สมดี	ดอนโม่ง	เบ็ดราว	30 ก.ย. 2544
77.	นายทองดี มะโน	ดอนโม่ง	แห	30 ก.ย. 2544
78.	นายบุญ ไชโย	ดอนโม่ง	ดางซ้อน	30 ก.ย. 2544
79.	นายปรีชา กุลลำโกลน	ดอนโม่ง	ตุ้มปลากด	30 ก.ย. 2544
80.	นายนวน ใจกล้า	ดอนโม่ง	ไซธรรมดา	30 ก.ย. 2544
81.	นายเกษม ไชโย	ดอนโม่ง	ไซชิง	30 ก.ย. 2544
82.	นายบุญเรือง เต็มสุข	ดอนโม่ง	อวน	30 ก.ย. 2544
83.	นายบุญ มูลสุวรรณ	ดอนโม่ง	แห	30 ก.ย. 2544
84.	นายอาน ภูเดช	ดอนโม่ง	มอง	30 ก.ย. 2544
85.	นายจุน กองกัญชา	ดอนโม่ง	เบ็ดคัน	30 ก.ย. 2544
86.	นายทอง บุญภา	ปลาคุณ ม.9	แห	30 ก.ย. 2544
87.	นายสุรินทร์ สิงห์ประเสริฐ	ปลาคุณ ม.9	ตุ้มปลากด	30 ก.ย. 2544
88.	นายอุดม สามขา	ปลาคุณ ม.9	เบ็ดคัน	30 ก.ย.2544

89.	นายสาร	รัตชา	ปลาคูณ ม.9	ลอบชิง	30 ก.ย. 2544
90.	นายที	สมดี	ปลาคูณ ม.9	เปิดราว	30 ก.ย. 2544
91.	นายธีระ	สร้อยสองชั้น	ปลาคูณ ม.1	เปิดคัน	30 ก.ย. 2544
92.	นายวสันต์	วงษ์ษา	ปลาคูณ ม.1	ลอบชิง	30 ก.ย. 2544
93.	นายสิงห์	มูลสุวรรณ	ปลาคูณ ม.1	มอง	30 ก.ย. 2544
94.	นายบุญทัน	อ้วนคำ	ปลาคูณ ม.1	มอง	30 ก.ย. 2544
95.	นายวัน	บุญอัน	ปลาคูณ ม.1	แห	30 ก.ย. 2544
96.	นายสี	สาสอน	ดอนสัมพันธ์	เปิดคัน	29 ก.ย. 2544
97.	นายอ่าง	ใจดี	ดอนสัมพันธ์	ลอบธรรมดา	29 ก.ย. 2544
98.	นายอุทัย	บุตรศรี	ดอนสัมพันธ์	ไซชิง	29 ก.ย. 2544
99.	นายเป	สุวรรณมา	ดอนสัมพันธ์	ลอบชิง	29 ก.ย. 2544
100.	นายบุญมี	เพ็งศรี	ดอนสัมพันธ์	สวิง	29 ก.ย. 2544
101.	นายรินทร์	บุญสว่าง	ดอนสัมพันธ์	มอง	29 ก.ย. 2544
102.	นายพรมมา	เป้าหนองบัว	ดอนสัมพันธ์	แห	29 ก.ย. 2544
103.	นายอ้อส	กรงหนองหวาย	ดอนสัมพันธ์	เปิดคัน	29 ก.ย. 2544

ภาคผนวก จ

กฎหมายประมง

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ รังสิม กรมขุนชัยนาทนเรนทร พระยามานวราชเสวี

ให้ไว้ ณ วันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2490 เป็นปีที่ 2 ในรัชกาลปัจจุบัน

โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยการประมง

พระมหากษัตริย์โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา จึงมีพระบรมราชโองการให้ตราพระราช

บัญญัติขึ้นไว้

ดังต่อไปนี้

คัดลอกจาก <http://www.fisheries.go.th/law/fishlaw.htm>

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490

มาตรา 2⁽¹⁾ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดเก้าสิบวันนับตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้ยกเลิก

- (1) พระราชบัญญัติอากรค่าน้ำ รัตนโกสินทรศก 120
- (2) พระราชบัญญัติเพิ่มเติมพระราชบัญญัติอากรค่าน้ำรัตนโกสินทรศก 120
- (3) ประกาศแก้ไขพระราชบัญญัติอากรค่าน้ำ ร.ศ. 120
- (4) พระราชบัญญัติเพิ่มเติมพระราชบัญญัติอากรค่าน้ำ ศก 120
- (5) พระราชบัญญัติอากรค่าน้ำแก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2472
- (6) พระราชบัญญัติอากรค่าน้ำ รัตนโกสินทรศก 120 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2477
- (7) พระราชบัญญัติอากรค่าน้ำ (ฉบับที่ 6) พุทธศักราช 2479
- (8) พระราชบัญญัติอากรค่าน้ำ (ฉบับที่ 7) พุทธศักราช 2481
- (9) กฎกระทรวงว่าด้วยวิธีจัดการและตั้งอัตราเก็บเงินอากรค่าน้ำตามความในพระราชบัญญัติอากรค่าน้ำ ศก 120

และบรรดากฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่น ๆ ในส่วนที่มีบทบัญญัติไว้แล้วในพระราชบัญญัตินี้หรือซึ่งขัดแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

- ⁽¹⁾(1) สัตว์น้ำ หมายความว่า สัตว์ที่อาศัยอยู่ในน้ำหรือมีวงจรชีวิตส่วนหนึ่งอยู่ในน้ำหรืออาศัยอยู่ในบริเวณที่น้ำท่วมถึง เช่น ปลา กุ้ง ปู แมงดาทะเล หอย เต่า กระต่ายน้ำ จระเข้ รวมทั้งไข่ของสัตว์น้ำนั้น สัตว์น้ำจำพวกเลี้ยงลูกด้วยนม ปลิงทะเล ฟองน้ำ หินปะการัง กัลปังหา และสาหร่ายทะเล ทั้งนี้ รวมทั้งซากหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของสัตว์น้ำเหล่านั้น และหมายความรวมถึงพันธุ์ไม้น้ำตามที่ได้มีพระราชกฤษฎีการะบุชื่อ

(2)(1 ทวิ) ผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ หมายความว่า ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นโดยใช้สัตว์น้ำตามที่ให้มีพระราชกฤษฎีกากระบุชื่อเป็นวัตถุดิบ

(2) ทำการประมง หมายความว่า จับ ดัก ล่อ ทำอันตราย ฆ่าหรือเก็บสัตว์น้ำในที่จับสัตว์น้ำด้วยเครื่องมือทำการประมงหรือด้วยวิธีใด ๆ

(3) เครื่องมือทำการประมง หมายความว่า เครื่องกลไกเครื่องใช้ เครื่องอุปกรณ์ ส่วนประกอบ อวน อีสา หลัก หรือเรือ บรรดาที่ใช้ทำการประมง

(4) เรือ หมายความว่า ยานพาหนะทางน้ำทุกชนิด

(5) ที่จับสัตว์น้ำ หมายความว่า ที่ซึ่งมีน้ำซังหรือไหล เช่น ทะเล แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง บ่อ เป็นต้น และหาดทั้งปวง

บรรดาซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน รวมทั้งป่าไม้ และพื้นดินซึ่งน้ำท่วมในฤดูน้ำไม่ว่าจะเป็นที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือที่ดินอันบุคคลถือกรรมสิทธิ์ และภายในเขตน่านน้ำไทยหรือน่านน้ำอื่นใด ซึ่งประเทศไทยใช้อ้อยหรือมีสิทธิที่จะใช้ต่อไปในการทำการประมง โดยที่น่านน้ำเหล่านั้น ปรากฏโดยทั่วไปว่ามีขอบเขตตามกฎหมายท้องถิ่น หรือ ธรรมเนียมประเพณี หรือตามกฎหมายระหว่างประเทศ หรือตามสนธิสัญญาหรือด้วยประการใด

(6) บ่อล่อสัตว์น้ำ หมายความว่า ที่ล่อสัตว์น้ำเพื่อประโยชน์ในการทำการประมงตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(7) บ่อเลี้ยงสัตว์น้ำ หมายความว่า ที่เลี้ยงสัตว์น้ำ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(8) ประทานบัตร หมายความว่า ใบอนุญาตซึ่งข้าหลวงประจำจังหวัดออกให้บุคคลผู้ประมุลได้ให้มี สิทธิทำการประมงในที่น้ำประมุล

(9) ใบอนุญาต หมายความว่า ใบอนุญาตซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ออกให้แก่บุคคลใดใช้ทำการประมง หรือทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในที่อนุญาต

(10) อาชญาบัตร หมายความว่า ใบอนุญาตซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ออกให้แก่ผู้รับอนุญาตเพื่อใช้เครื่องมือทำการประมง

(11) ผู้รับอนุญาต หมายความว่า บุคคลผู้ได้รับประทานบัตร ใบอนุญาต อาชญาบัตร หรือผู้ได้รับอนุญาตให้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดตามพระราชบัญญัตินี้

(12) เครื่องมือประจำที่ หมายความว่า เครื่องมือทำการประมงซึ่งใช้วิธีลงหลักปัก ตูก ซึ่ง รัง ถ่วง หรือวิธีอื่นใด อันทำให้เครื่องมือนั้นอยู่กับที่ในเวลาทำการประมง

(13) เครื่องมือในพิภต หมายความว่า เครื่องมือทำการประมงซึ่งระบุชื่อ ลักษณะ หรือวิธีใช้ไว้ในกฎกระทรวง

(14) เครื่องมือนอกพิภต หมายความว่า เครื่องมือทำการประมงซึ่งไม่ได้ระบุไว้ในกฎกระทรวงว่าเป็นเครื่องมือในพิภต

(15) สถิติการประมง หมายความว่า สถิติหรือข้อความที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ การค้าสินค้าสัตว์น้ำ การทำการประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

(16) พนักงานเจ้าหน้าที่ หมายความว่า ข้าหลวงประจำจังหวัดและนายอำเภอท้องที่ พนักงานประมง และผู้ซึ่ง รัฐมนตรีได้แต่งตั้งให้มีหน้าที่ดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้

(17) อธิบดี หมายความว่า อธิบดีกรมการประมง

(18) รัฐมนตรี หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 5 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่และออกกฎกระทรวงกำหนดอัตราอากร และค่าธรรมเนียมไม่เกินอัตราตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้และกำหนดกิจการอื่น ๆ เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด 1 ที่จับสัตว์น้ำ

มาตรา 6 บรรดาที่จับสัตว์น้ำทั้งปวงให้กำหนดเป็น 4 ประเภท คือ

- (1) ที่รักษาพืชพันธุ์
- (2) ที่ว่าประมูล
- (3) ที่อนุญาต
- (4) ที่สาธารณประโยชน์

มาตรา 7 ให้คณะกรรมการจังหวัดโดยอนุมัติของรัฐมนตรี มีอำนาจประกาศกำหนดประเภทที่จับสัตว์น้ำ ภายในเขตท้องที่ของตนว่า เข้าอยู่ในประเภทที่รักษาพืชพันธุ์ ที่ว่าประมูล หรือที่อนุญาต ที่จับสัตว์น้ำซึ่งมิได้มีประกาศตามความในวรรคหนึ่งให้ถือเป็นสาธารณประโยชน์

มาตรา 8 ที่รักษาพืชพันธุ์ คือที่จับสัตว์น้ำซึ่งอยู่ในบริเวณพระอารามหรือปูชนียสถาน หรือติดกับเขตสถานที่ ดังกล่าวแล้ว บริเวณประตุน้ำ ประตูระบายน้ำ ผา� หรือท่าหนบ หรือที่ซึ่งเหมาะแก่การรักษาพืชพันธุ์สัตว์น้ำ

มาตรา 9 ห้ามมิให้บุคคลใดทำการประมงหรือเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในที่รักษาพืชพันธุ์ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดี ผู้รับอนุญาตต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนดให้

มาตรา 10 ที่ว่าประมูล คือที่จับสัตว์น้ำซึ่งสมควรจะให้บุคคลว่าประมูลผูกขาดทำการประมง และเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การกำหนดที่จับสัตว์น้ำแห่งใดเป็นที่ว่าประมูลนั้น จะต้องไม่อยู่ในเขตชลประทานหลวง หรือไม่เป็นการเสียหายแก่การทำนา หรือการสัญจรทางน้ำ

มาตรา 11 ห้ามมิให้บุคคลใดทำการประมงหรือเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในที่ว่าประมูล เว้นแต่ผู้รับอนุญาต ผู้รับอนุญาตต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนด การทำการประมงในที่ว่าประมูล เฉพาะเพื่อบริโภคภายในครอบครัวให้กระทำได้ แต่ต้องใช้เครื่องมือทำการประมงตามที่คณะกรรมการจังหวัดประกาศกำหนดโดยอนุมัติรัฐมนตรี

มาตรา 12 ที่อนุญาต คือที่จับสัตว์น้ำซึ่งอนุญาตให้บุคคลทำการประมงหรือเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และรวมตลอดถึงปล่อยสัตว์น้ำ

มาตรา 13 ห้ามมิให้บุคคลใดทำการประมงหรือเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในที่อนุญาต เว้นแต่ผู้รับอนุญาต ผู้รับอนุญาตต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนด

มาตรา 14 ห้ามมิให้บุคคลใดซุกหรือสร้างปล่อยสัตว์น้ำในที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน เว้นแต่จะได้

รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ส่วนในที่ดินอันบุคคลถือกรรมสิทธิ์ บุคคลย่อมขุดหรือสร้างบ่อล่อสัตว์น้ำได้แต่ต้องไม่เป็นการเสียหายแก่พันธุ์สัตว์น้ำในที่รักษาพิทักษ์

มาตรา 15 ผู้รับอนุญาตมีหน้าที่ติดโคมไฟและเครื่องหมายเพื่อความปลอดภัยของการสัญจรในทางน้ำตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 16 ที่สาธารณะประโยชน์ คือที่จับสัตว์น้ำซึ่งบุคคลทุกคนมีสิทธิทำการประมงและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำได้บุคคลใดซึ่งทำการประมงหรือเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในที่สาธารณะประโยชน์ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่รัฐมนตรีกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 17(1) ห้ามมิให้บุคคลใดปลูกสร้างสิ่งใดลงไปในที่รักษาพิทักษ์ที่ว่าประมูล ที่อนุญาต ซึ่งมีใช้ของเอกชนและที่สาธารณะประโยชน์ หรือปลูกบัวขาว ปอ พืชหรือพันธุ์ไม้น้ำอื่นใดตามที่จะได้มีพระราชกฤษฎีการะบุชื่อในที่เช่นนั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้รับอนุญาตต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่รัฐมนตรีกำหนด

มาตรา 18(2) ห้ามมิให้บุคคลใดวิดน้ำในที่รักษาพิทักษ์ที่ว่าประมูลที่อนุญาต ซึ่งมีใช้ของเอกชนและที่สาธารณะประโยชน์ หรือบ่อล่อสัตว์น้ำ หรือทำให้น้ำในที่จับสัตว์น้ำเช่นนั้นแห้งหรือลดน้อยลง เพื่อทำการประมง เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้รับอนุญาตจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่พนักงานเจ้าหน้าที่กำหนด

มาตรา 19(3) ห้ามมิให้บุคคลใด เท ทิ้ง ระบาย หรือทำให้วัตถุมีพิษตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษาลงไปในที่จับสัตว์น้ำ หรือกระทำการใด ๆ อันทำให้สัตว์น้ำมีนมหรือเท ทิ้ง ระบาย หรือทำให้สิ่งใดลงไปในที่จับสัตว์น้ำในลักษณะที่เป็นอันตรายแก่สัตว์น้ำหรือทำให้ที่จับสัตว์น้ำเกิดมลพิษ เว้นแต่เป็นการทดลองเพื่อประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์ และได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

มาตรา 20 ห้ามมิให้บุคคลใดใช้วัตถุระเบิดในที่จับสัตว์น้ำ เว้นไว้แต่ในกรณีที่ทำเพื่อประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์และได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรี ผู้รับอนุญาตต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่รัฐมนตรีกำหนดให้

มาตรา 20 ทวิ(4) ห้ามมิให้บุคคลใดมีไว้ในครอบครองเพื่อการค้าซึ่งสัตว์น้ำ โดยรู้ว่าได้มาโดยการกระทำผิดตามมาตรา 20

มาตรา 21 ห้ามมิให้บุคคลใดทำการแก้ไขเปลี่ยนแปลงที่จับสัตว์น้ำ ซึ่งมีได้อยู่ในที่ดินอันบุคคลถือกรรมสิทธิ์ให้ผิดไปจากสภาพที่เป็นอยู่ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้รับอนุญาตต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่พนักงานเจ้าหน้าที่กำหนดให้

มาตรา 22 ห้ามมิให้บุคคลใด ตีตติง วาง หรือสร้างเขื่อน ทำนบรั้ว เครื่องมือที่เป็นตาข่าย หรือเครื่องมือทำการประมงอื่น ๆ ในที่จับสัตว์น้ำซึ่งกั้นทางเดินของสัตว์น้ำ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่หรือกระทำการเช่นนั้นเพื่อประโยชน์แก่การกสิกรรมในที่ดิน อันบุคคลถือกรรมสิทธิ์

ผู้รับอนุญาตต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่พนักงานเจ้าหน้าที่กำหนดให้ เช่น บันไดปลาโจน หรือเครื่องอุปกรณ์อื่นๆ เพื่อให้สัตว์น้ำว่ายขึ้นลงได้

หมวด 2 บ่อเลี้ยงสัตว์น้ำ

มาตรา 23 ห้ามมิให้บุคคลใดขุดหรือสร้างบ่อเลี้ยงสัตว์น้ำ ในที่สาธารณะสมบัติของแผ่นดิน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้รับอนุญาตต้องปฏิบัติตามเงื่อนไข ที่กำหนดไว้ในใบอนุญาต

มาตรา 24 การทำการประมงในบ่อเลี้ยงสัตว์น้ำไม่ต้องขออนุญาตและไม่ต้องเสียเงินอากรตามพระราชบัญญัตินี้

หมวด 3 การจดทะเบียนและการขออนุญาต

มาตรา 25 ให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกประกาศกำหนดให้ผู้มีอาชีพในการประมง การค้าสินค้าสัตว์น้ำ ผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ และอุตสาหกรรมสัตว์น้ำตามที่จะได้มีพระราชกฤษฎีการะบุไว้ในท้องที่ใด ๆ มาจดทะเบียนได้ และจะกำหนดให้ผู้มีอาชีพเช่นนี้มาขออนุญาตต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เสียก่อนดำเนินการอื่น ๆ เช่นว่านั้น โดยให้เสียค่าธรรมเนียมหรือยกเว้นค่าธรรมเนียมตามพระราชบัญญัตินี้ก็ได้

มาตรา 26 ให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกประกาศกำหนดให้เจ้าของ หรือผู้ครอบครองเครื่องมือทำการประมงชนิดหนึ่งชนิดใดในท้องที่ใด ๆ จดทะเบียนการมีไว้ในครอบครองซึ่งเครื่องมือนั้นต่อพนักงานเจ้าหน้าที่

มาตรา 27 เมื่อมีการแจ้งเป็นแก่ราชการหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะโดยอนุโมติรัฐมนตรี ข้าหลวงประจำจังหวัดอาจสั่งให้เพิกถอนใบอนุญาต หรือประทอนบัตรรายใด ๆ ก็ได้ ในกรณีเช่นว่านี้ให้ผู้รับอนุญาตได้รับคืนเงินอากรเฉพาะส่วนที่ต้องเพิกถอน

มาตรา 28 บุคคลใดจะใช้เครื่องมือในพิภพทำการประมงได้ต่อเมื่อได้รับใบอนุญาตบัตรระบุชื่อบุคคลนั้นและเสียเงินอากรตามพระราชบัญญัตินี้แล้วรัฐมนตรีมีอำนาจประกาศยกเว้นไม่ต้องให้รับใบอนุญาตบัตรสำหรับเครื่องมือทำการประมงอย่างหนึ่งอย่างใดในท้องที่ใด ๆ ก็ได้

มาตรา 28 ทวิ⁽¹⁾ บุคคลใดเป็นเจ้าของเรือ ใช้หรือยอมให้ใช้เรือของตนทำการประมงหรือเพื่อทำการประมง จนเป็นเหตุให้มีการละเมิดน่านน้ำของต่างประเทศ และทำให้คนประจำเรือหรือผู้โดยสารไปกับเรือต้องตกค้างอยู่ ณ ต่างประเทศ บุคคลนั้นมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ พิจารณากำหนดค่าเสียหายและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ อันเกิดจากการละเมิดน่านน้ำของต่างประเทศ ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งมีจำนวนไม่เกินเจ็ดคนภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้งคำวินิจฉัยดังกล่าว

ในกรณีที่ไม่สามารถแจ้งคำวินิจฉัยแก่บุคคลตามวรรคหนึ่ง เพราะไม่พบตัว บุคคลดังกล่าว หรือไม่มีผู้โดยชอบรับแทน ให้ถือว่าบุคคลดังกล่าว ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ แล้ว ในเมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ส่งคำวินิจฉัย ทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับหรือปิดคำวินิจฉัยไว้ในที่เห็นได้ง่าย ณ สำนักงานภูมิสำเนา หรือถิ่นที่อยู่ของบุคคลดังกล่าว โดยมีพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเป็นพยานในการนั้น

มาตรา 29 เครื่องมือในพิภพซึ่งได้รับอนุญาตบัตรในท้องที่จังหวัดใดแล้ว ถ้าบุคคลใดประสงค์จะนำไปใช้ทำการประมงในท้องที่จังหวัดอื่น ซึ่งจะต้องเสียเงินอากรสูงกว่า จะต้องเสียอากรเพิ่มเติมให้ครบตามอัตราในท้องที่นั้นเสียก่อนจึงจะใช้เครื่องมือนั้นได้

มาตรา 30 บุคคลใดประสงค์จะทำการประมงในที่อนุญาต ต้องขออนุญาตและเสียเงินอากรตามพระราชบัญญัตินี้ และเงินซึ่งผู้รับอนุญาตที่จะต้องชำระโดยการว่าประมุข ให้ถือว่าเป็นเงินอากรตามพระราชบัญญัตินี้

รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศยกเว้น ไม่ต้องเสียเงินอากรค่าอนุญาต ในที่อนุญาตรายตัวบุคคลได้ ในกรณีเช่นว่านี้ให้ถือว่าได้รับอนุญาตแล้ว

มาตรา 31 ห้ามมิให้บุคคลใดตั้ง หรือปัก หรือสร้างเครื่องมือประจำที่ลงในที่สาธารณะประโยชน์ ส่วนที่จับสัตว์น้ำ อื่น ๆ ห้ามมิให้บุคคลใดกระทำการเช่นว่านั้น โดยมีได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

มาตรา 32 รัฐมนตรีหรือข้าหลวงประจำจังหวัดโดยอนุมัติรัฐมนตรีเฉพาะภายในเขตท้องที่ของตน มีอำนาจประกาศกำหนดได้ดังต่อไปนี้

- (1) กำหนดขนาดตาและระยะช่องเครื่องมือทำการประมงทุกชนิด กำหนดขนาด ชนิด จำนวนและส่วนประกอบของเครื่องมือทำการประมงที่อนุญาตให้ใช้ในที่จับสัตว์น้ำ
- (2) กำหนดมิให้ใช้เครื่องมือทำการประมงอย่างหนึ่งอย่างใด ในที่จับสัตว์น้ำโดยเด็ดขาด
- (3) กำหนดระยะที่ตั้งเครื่องมือประจำที่ให้ห่างกันเพียงใด
- (4) กำหนดวิธีใช้เครื่องมือทำการประมงต่าง ๆ
- (5) กำหนดฤดูกาลที่มีไข่และวางไข่เลี้ยงลูก กำหนดเครื่องมือที่ใช้และกำหนดวิธีทำการประมงในที่จับสัตว์น้ำใด ๆ ในฤดูดังกล่าว
- (6) กำหนดชนิด ขนาด และจำนวนอย่างสูงของสัตว์น้ำที่อนุญาตให้ทำการประมง
- (7) กำหนดมิให้ทำการประมงสัตว์น้ำชนิดหนึ่งชนิดใดโดยเด็ดขาด มาตรา 33 การโอนประทาน
- (8) บัตรใบอนุญาตและอาชญาบัตรและการออกใบแทนเอกสารเช่นว่านั้น และการสลักหลังอาชญาบัตร เพื่อแก้ไขหรือเพิ่มเติมผู้มีสิทธิใช้เครื่องมือทำการประมง จะต้องเสียค่าธรรมเนียมตามพระราชบัญญัตินี้

ใบอนุญาตหรืออาชญาบัตรใดซึ่งหมดอายุแล้ว แต่ได้ยื่นคำขอต่ออายุก่อนวันสิ้นอายุมิให้ถือว่าทำการประมง หรือการใช้เครื่องมือนั้นเป็นการกระทำโดยมิได้รับอนุญาตตามพระราชบัญญัตินี้ จนกว่าพนักงานเจ้าหน้าที่จะได้แจ้งว่าไม่อนุญาต

มาตรา 34 ห้ามมิให้บุคคลใดทำการประมงหรือทำการใด ๆ ในเครื่องมือประจำที่ของผู้รับอนุญาต หรือในบริเวณที่ตั้งเครื่องมือเช่นว่านั้นตามที่คณะกรรมการจังหวัดจะได้ประกาศกำหนดเขตโดยอนุมัติรัฐมนตรี

มาตรา 35 ผู้รับอนุญาตจะต้องนำประทานบัตร ใบอนุญาต และอาชญาบัตร ติดตัวไปด้วยเสมอในเวลาไปทำการประมงและต้องนำออกแสดงเมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ขอตรวจ

มาตรา 36 ในกรณีที่ผู้รับอนุญาตกระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้หรือปฏิบัติผิดเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในประทานบัตร ใบอนุญาต หรืออาชญาบัตรหรือค้างเงินอากรที่เกี่ยวกับประทานบัตร

ใบอนุญาต หรืออาชญาบัตรพนักงานเจ้าหน้าที่จะสั่งเพิกถอนประทานบัตร ใบอนุญาต หรืออาชญาบัตรนั้นเสียก็ได้

มาตรา 37 ในขณะที่หรือในท้องที่ใดยังไม่สมควรจะเก็บเงินอากรให้ประกาศยกเว้นโดยพระราชกฤษฎีกา

มาตรา 38 โดยอนุมัติรัฐมนตรี ให้คณะกรรมการจังหวัดมีอำนาจยกเว้น งด หรือคืนอากรค่าประทานบัตรใบอนุญาต และอาชญาบัตร ให้บางส่วนหรือทั้งหมดตามแต่จะเห็นสมควร

มาตรา 39 โดยอนุมัติรัฐมนตรี ให้คณะกรรมการจังหวัด มีอำนาจสั่งอนุญาตให้ผ่อนเวลาชำระเงินอากรได้ตามที่เห็นสมควร สำหรับเงินอากรที่ค้างนั้น ผู้รับอนุญาตจะต้องเสียดอกเบี้ยร้อยละสิบต่อปีของเงินอากรและเงินดอกเบี้ยนี้ให้ถือเป็นเงินอากรค้าง

มาตรา 40 ถ้าผู้รับอนุญาตค้างชำระเงินอากร ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการดังต่อไปนี้

- (1) ประกาศหรือแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้รับอนุญาตนำเงินอากรที่ค้างมาชำระภายในเวลาตามที่เห็นสมควร
- (2) เมื่อได้ดำเนินการตามอนุมาตรา (1) แล้ว ผู้รับอนุญาตยังเพิกเฉยอยู่ พนักงานเจ้าหน้าที่อาจสั่งให้หยุดทำการประมง
- (3) จัดการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ผู้รับอนุญาตนำมาวางเป็นหลักประกัน หรือจัดการเรียกร้องให้ผู้ค้ำประกันชำระเงินอากรแทนผู้รับอนุญาต เงินที่ได้จากการขายทอดตลาดให้คิดชำระเงินอากรและค่าใช้จ่ายในการขายทอดตลาดจนครบ เหลือเท่าใดให้คืนแก่ผู้รับ อนุญาตหรือผู้ค้ำประกัน แล้วแต่กรณี

มาตรา 41 เงินอากรที่ค้างชำระนั้น พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจยึดและจัดการขายทอดตลาดทรัพย์สินของผู้รับอนุญาตแต่พอกับเงินอากรที่ค้างชำระ รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการยึดและการขายทอดตลาด

มาตรา 42 ประธานบัตร ใบอนุญาตหรืออาชญาบัตรที่ถูกสั่งเพิกถอนตามมาตรา 36 นั้น อากรที่ชำระแล้วจะเรียกคืนมิได้

มาตรา 43 กำหนดอายุอาชญาบัตรสำหรับการขออนุญาตและเสียเงินอากรนั้น ให้เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน ถึง วันที่ 31 มีนาคม

มาตรา 44 ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 43 เพื่อประโยชน์แก่การเก็บอากรโดยอนุมัติรัฐมนตรี ให้คณะกรรมการจังหวัดมีอำนาจประกาศกำหนดฤดูกาลทำการประมงตามความเหมาะสมแห่งท้องที่ โดยให้นับเวลาสิบสองเดือนเป็นหนึ่งฤดู และให้ถือระยะเวลาดังกล่าวแล้วเป็นระยะเวลาสำหรับการขออนุญาตและเสียอากรสำหรับหนึ่งปี

มาตรา 45 ในการที่พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องออกไปตรวจสอบหรือกำหนดที่ตั้งเครื่องมือประจำที่ให้ผู้ขออนุญาตใช้เครื่องมือ ให้ผู้ขออนุญาตจัดหาพาหนะรับและส่งพนักงานเจ้าหน้าที่หรือออกค่าใช้จ่ายให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ เท่าที่จำเป็นและจ่ายจริงตามแต่ผู้ขออนุญาตจะเลือก

มาตรา 46 ในกรณีที่เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจออกประทานบัตรใบอนุญาตและอาชญาบัตรไม่ยอมออกเอกสารเช่นนั้น ให้บุคคลผู้มีส่วนได้เสียอุทธรณ์ไปยังรัฐมนตรีได้โดยยื่นอุทธรณ์ต่อ

เจ้าพนักงานเช่นนั้นภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ทราบคำสั่ง คำอุทธรณ์นั้นให้ เจ้าพนักงานเช่นนั้นเสนอรัฐมนตรีโดยมิชักช้า คำวินิจฉัยของรัฐมนตรีให้เป็นที่สุด

หมวด 4 สถิติการประมง

มาตรา 47 ให้รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศให้ทำการเก็บสถิติการประมงในท้องที่ใด ๆ ได้ตามที่เห็นสมควร

มาตรา 48 เมื่อได้มีประกาศตามความในมาตรา 47 แล้ว อธิบดีอาจขอให้ผู้หนึ่งผู้ใดที่มีอาชีพเกี่ยวกับสัตว์น้ำส่งรายการข้อความจำนวนเกี่ยวกับสถิตินั้นได้

มาตรา 49 คำขอของอธิบดีนั้น ให้ทำเป็นหนังสือระบุชื่อเจ้าของกิจการผู้จัดการหรือผู้แทน และให้กำหนดเวลา สถานที่และวิธีการอื่น

มาตรา 50 บุคคลซึ่งได้รับคำขอตามมาตรา 48 ต้องกรอกคำตอบลงในแบบพิมพ์แสดงรายการข้อความจำนวนตามที่รู้เห็น พร้อมทั้งลงชื่อกำกับ และจัดการอื่นตามกำหนดเวลา ณ สถานที่และตามวิธีการที่กำหนดในคำขอ

มาตรา 51 ถ้ามีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ของทางราชการให้พนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งได้รับแต่งตั้งจากรัฐมนตรีเพื่อการนี้ มีอำนาจเข้าในสถานที่ทำการของผู้รับคำขอในเวลาตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตกเพื่อทำการตรวจสอบ จัดข้อความจำนวนเกี่ยวกับสถิติการประมง และให้เป็นหน้าที่ของผู้รับคำขอ หรือผู้แทนตอบคำถาม อำนวยความสะดวก และช่วยเหลือพนักงานเจ้าหน้าที่ในการนี้

หมวด 5 การควบคุม

มาตรา 52 โดยอนุมติรัฐมนตรี ให้คณะกรรมการจังหวัดมีอำนาจประกาศห้ามมิให้บุคคลอื่นนอกจากผู้รับอนุญาต เข้าไปในที่จับสัตว์น้ำแห่งหนึ่งแห่งใด เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากผู้รับอนุญาตหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ก่อน

มาตรา 53⁽¹⁾ ห้ามมิให้บุคคลใดมีไว้ในครอบครองซึ่งสัตว์น้ำหรือผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำชนิดใดชนิดหนึ่งตามที่ระบุไว้ในพระราชกฤษฎีกา หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งสัตว์น้ำหรือผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำชนิดใดชนิดหนึ่ง เกินจำนวนหรือปริมาณ หรือเล็กกว่าขนาดที่ระบุไว้ในพระราชกฤษฎีกา เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงาน เจ้าหน้าที่ในกรณีที่สัตว์น้ำ ที่ห้ามบุคคลมีไว้ในครอบครอง เป็นชนิดที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย หรือทรัพย์สินของบุคคลหรือสาธารณชน ให้กำหนดลักษณะของสัตว์น้ำนั้นว่าจะ มีอันตรายอย่างไร และกำหนดเวลาสำหรับผู้ที่ซึ่งมีสัตว์น้ำนั้นในครอบครองอยู่แล้ว ส่งมอบ สัตว์น้ำนั้น ให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ไว้ในพระราชกฤษฎีกาตามวรรคหนึ่งด้วย

การขออนุญาตและการอนุญาตตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นตามหลักเกณฑ์วิธีกระทรวง และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง บุคคลใดมีไว้ในครอบครองซึ่งสัตว์น้ำ หรือผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำในวันที่พระราชกฤษฎีกาออก

ตามความในวรรคหนึ่งใช้บังคับ ถ้าประสงค์จะมีไว้ในครอบครองซึ่งสัตว์น้ำ หรือผลิตภัณฑ์ สัตว์น้ำนั้นต่อไป ต้องยื่นคำขออนุญาตตามวรรคสาม ภายในสามสิบ

วันนับแต่วันที่พระราช กฤษฎีกาดังกล่าวใช้บังคับ เว้นแต่ในกรณีสัตว์น้ำตามวรรคสอง จะ ขออนุญาตหรืออนุญาตมิได้ และในระหว่างเวลาที่กำหนดไว้ สำหรับการขออนุญาตจนถึง วันที่ได้รับคำสั่งไม่อนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่มิให้นำมาตรา 67 ทวิ มาใช้บังคับ

ในกรณีที่บุคคลตามวรรคสี่ ยื่นคำขออนุญาตแล้วแต่ไม่ได้รับอนุญาตอธิบดี มี อำนาจสั่งให้บุคคล ดังกล่าวส่งมอบสัตว์น้ำ หรือผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำนั้นต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ภายในเจ็ดวันนับแต่วันได้รับคำสั่ง

ในกรณีมีการส่งมอบสัตว์น้ำ หรือผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำตามวรรคสองหรือวรรคห้า ให้กรมประมง คิดราคาสัตว์น้ำหรือผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำดังกล่าวตามสมควรแก่ผู้ส่งมอบ ความในวรรคหนึ่ง วรรคสอง วรรคสาม วรรคสี่ วรรคห้า และวรรคหก มิใช่ใช้บังคับแก่ ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือกิจการอื่น เฉพาะที่รัฐมนตรีกำหนด โดยประกาศในราช กิจจานุเบกษา

มาตรา 54 ห้ามมิให้นำสัตว์น้ำชนิดหนึ่งชนิดใดตามที่ระบุในพระราชกฤษฎีกาเข้ามาในราชอาณาจักร โดยมีได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

มาตรา 55 ห้ามมิให้บุคคลใดนำสัตว์น้ำชนิดหนึ่งชนิดใดตามที่ระบุในพระราชกฤษฎีกา ไปปล่อยใน ที่จับสัตว์น้ำแห่งหนึ่งแห่งใด เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

มาตรา 56 ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจที่จะเข้าไปในที่จับสัตว์น้ำแห่งใด ๆ หรือเรือทำการประมง ของบุคคลใด ๆ เพื่อตรวจการทำการประมงเครื่องมือทำการประมงสัตว์น้ำ หลักฐานบัญชี และเอกสารต่าง ๆ ของผู้รับอนุญาตได้ทุกเมื่อ ผู้รับอนุญาตต้องอำนวยความสะดวกและ ชี้แจงแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ทุกประการ

มาตรา 57 เมื่อปรากฏว่าบุคคลใดกระทำความผิดต่อพระราชบัญญัตินี้ หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่า กระทำการเช่นนั้น ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจจับกุมผู้นั้นพร้อมด้วยเรือ เครื่องมือทำ การประมง สัตว์น้ำ และสิ่งอื่น ๆ ที่ใช้ในการกระทำความผิดเพื่อดำเนินการตามกฎหมาย

มาตรา 58 ให้ข้าหลวงประจำจังหวัดมีอำนาจออกคำสั่งให้ผู้รับอนุญาตเรือฉกเครื่องมือทำการ ประมงสิ่งปลูกสร้างหรือสิ่งใด ๆ ในที่จับสัตว์น้ำ ซึ่งได้กระทำโดยฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ หรือซึ่งประทานบัตรหรือใบอนุญาตใดสิ้นอายุแล้วบรรดาที่เป็นของผู้รับอนุญาต คำใช้จํา ใน การเรือฉกดังกล่าวแล้ว ให้ผู้รับอนุญาตเป็นผู้ออก

มาตรา 59 ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจทำการเรือฉก ทำลายหรือยึดเครื่องมือซึ่งตั้งอยู่ในที่จับ สัตว์น้ำ โดยฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ และสิ่งต่าง ๆ ซึ่งระบุไว้ในมาตรา 58 ในกรณีที่ผู้รับ คำสั่งไม่ได้เรือฉกไปภายในเวลาอันสมควร คำใช้จําในการเรือฉกดังกล่าวให้ผู้รับ อนุญาตหรือผู้ฝ่าฝืนเป็นผู้ออก

มาตรา 60 การประกาศตามพระราชบัญญัตินี้ ถ้ามิได้กำหนดวิธีการไว้เป็นพิเศษในพระราชบัญญัตินี้แล้ว ให้ทำเป็นหนังสือปิดไว้ ณ ที่ว่าการอำเภอและศาลากลางจังหวัดประจำท้องที่เป็น เวลาไม่น้อยกว่าสามสิบวัน

หมวด 6 บทกำหนดโทษ

- มาตรา 61⁽¹⁾ บุคคลใดฝ่าฝืนมาตรา 11 มาตรา 14 มาตรา 15 มาตรา 16 วรรคสอง มาตรา 23 มาตรา 31 มาตรา 34 หรือมาตรา 52 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองพันบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือทั้งปรับทั้งจำ
- มาตรา 62⁽²⁾ บุคคลใดฝ่าฝืนมาตรา 9 มาตรา 13 มาตรา 17 มาตรา 18 มาตรา 21 มาตรา 22 มาตรา 30 มาตรา 54 หรือมาตรา 55 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือทั้งปรับทั้งจำ
- มาตรา 62 ทวิ⁽³⁾ บุคคลใดฝ่าฝืนมาตรา 19 หรือมาตรา 20 ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงห้าปีและปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงหนึ่งแสนบาท
- มาตรา 62 ตรี⁽⁴⁾ บุคคลใดฝ่าฝืนมาตรา 20 ทวิ มีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี และปรับไม่เกิน ห้าพันบาท
- มาตรา 63 บุคคลใดไม่ปฏิบัติตามประกาศของรัฐมนตรีที่ออกตามมาตรา 25 หรือมาตรา 26 มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งร้อยบาทหรือจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือทั้งปรับ ทั้งจำ
- มาตรา 64⁽⁵⁾ บุคคลใดใช้เครื่องมือทำการประมง ซึ่งต้องมีอาชญาบัตรตามพระราชบัญญัติโดยไม่มีอาชญาบัตรตามมาตรา 28 หรือมิได้เสียเงินอากรเพิ่มเติมตามมาตรา 29 ต้องระวางโทษปรับสามเท่าของเงินอากรและให้อธิบดีหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ที่อธิบดีมอบหมายมีอำนาจเปรียบเทียบได้ เมื่อผู้กระทำความผิดได้ชำระค่าปรับตามจำนวนที่เปรียบเทียบภายในสิบห้าวันไต่คดีนั้น เป็นอันเลิกกัน
- มาตรา 64 ทวิ⁽⁶⁾ บุคคลใดไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการตามมาตรา 28 ทวิ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือจำคุกไม่เกินห้าปี หรือทั้งปรับทั้งจำ
- มาตรา 65⁽⁷⁾ บุคคลใดฝ่าฝืนประกาศของรัฐมนตรีหรือผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งประกาศตามความในมาตรา 32 ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่ห้าพันบาทถึงหนึ่งหมื่นบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือทั้งปรับทั้งจำ
- มาตรา 66 ผู้รับอนุญาตใดไม่ปฏิบัติตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 35 มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าสิบบาท
- มาตรา 67 บุคคลซึ่งมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามมาตรา 50 หรือมาตรา 51 หรือมาตรา 56 ละเลยไม่ปฏิบัติตามการเช่นนั้น มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท
- มาตรา 67 ทวิ⁽⁸⁾ บุคคลใดฝ่าฝืนมาตรา 53 วรรคหนึ่งหรือวรรคห้าต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองหมื่นบาทหรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ ถ้าหากปรากฏว่าสัตว์น้ำนั้นเป็นสัตว์ชนิดที่อาจก่อให้เกิดอันตรายตามมาตรา 53 วรรคสอง ผู้ฝ่าฝืนต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งแสนสองหมื่นบาทหรือจำคุกไม่เกินหกปี หรือทั้งปรับทั้งจำ
- มาตรา 68 ผู้รับอนุญาตใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของข้าหลวงประจำจังหวัด ซึ่งสั่งตามมาตรา 58 มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาทหรือจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือทั้งปรับ ทั้งจำ

มาตรา 69^(๑) เรือ เครื่องมือทำการประมง สัตว์น้ำ และสิ่งอื่น ๆ ที่ใช้หรือได้มาโดยการกระทำความผิดต่อพระราชบัญญัตินี้ ศาลจะริบเสียก็ได้แต่ถ้าสิ่งเช่นนั้น ได้ใช้หรือได้มาโดยการกระทำความผิดในที่รักษาพืชพันธุ์หรือโดยการฝ่าฝืนมาตรา 20 ให้ศาลริบเสียทั้งสิ้น

มาตรา 70 เครื่องมือทำการประมงที่ได้มีประกาศตามความในมาตรา 32 ห้ามมิให้บุคคลใดใช้โดยเด็ดขาดนั้น ถ้านำมาใช้ทำการประมงในที่จับสัตว์น้ำ ให้ศาลริบเครื่องมือนั้นเสีย

มาตรา 71 ผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องจ่ายเงินบำเหน็จแก่ผู้นำจับตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด แต่ต้องไม่เกินสองพันบาทและต้องชดใช้เงินซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ดำเนินการไปตามมาตรา 59 ในการนี้ที่ศาลลงโทษผู้กระทำความผิดให้ศาลพิพากษา ให้ผู้กระทำความผิดชำระเงินดังกล่าวแล้ว ถ้าไม่ชำระให้จัดการตามมาตรา 18 แห่ง กฎหมายลักษณะอาญาโดยถือเสมือนว่าเป็นค่าปรับ

มาตรา 72 บุคคลใดทำลาย ถอดถอน หรือทำให้ไหมไฟ เครื่องหมายหลักเขต แผ่นประกาศหรือสิ่งอื่น ๆ ที่พนักงานเจ้าหน้าที่ได้ทำไว้ในที่จับสัตว์น้ำบุปผสาหร่าย หรือเสียหายด้วยประการใด ๆ มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

บทเฉพาะกาล

มาตรา 73 ในกรณีที่ได้มีประกาศกำหนดประเภทที่จับสัตว์น้ำไว้ก่อนวันใช้พระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าเป็นประกาศที่ออกตามมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัตินี้ตั้งแต่วันใช้บังคับพระราชบัญญัตินี้ เป็นต้นไป

ประธานบัตร อาชญาบัตร และใบอนุญาตที่ออกก่อนวันใช้พระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าเป็นประธานบัตร อาชญาบัตร และใบอนุญาตที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้แล้วแต่กรณี และให้คงใช้ต่อไปได้จนหมดอายุแห่งประธานบัตร อาชญาบัตร และใบอนุญาตนั้น ๆ

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
พลเรือตรี ณ. อารณาวาสวัสดิ์
นายกรัฐมนตรี

- บัญชีหมายเลข 1 อัตราเงินอากรค่าที่อนุญาต
บัญชีหมายเลข 2 อัตราเงินอากรอาชญาบัตรสำหรับเครื่องมือในพิภพ
บัญชีหมายเลข 3 อัตราเงินอากรค่าใบอนุญาตราษฎรบุคคลผู้ทำการประมง
บัญชีหมายเลข 4 อัตราค่าธรรมเนียม

พระราชบัญญัติการประมง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2496

หมายเหตุ:- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ ด้วยปรากฏว่าเวลานี้มีผู้ใช้วัดตะเบิดทำการประมงทั้งในน้ำจืดและน้ำเค็มกันเป็นจำนวนมาก อันเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ.2490 ผู้ฝ่าฝืนไม่ยอมออกส่วเกรง เพราะโทษแห่งความผิดได้กำหนดไว้ให้ในอัตราต่ำ และการจับกุมผู้กระทำความผิด ก็จับได้ด้วยความสะดวกลำบาก การใช้วัดตะเบิดทำการประมงนั้น ปรากฏจากผลของการทดลองของกองทัพอากาศ ร่วมกับกรมการประมงว่า เป็นการทำลายพันธุ์ปลาชนิดดี ๆ อย่างร้ายแรงมาก การใช้วัดตะเบิดส่วนมาก ผู้ฝ่าฝืนใช้ตามท้องทะเล ซึ่งมีปลาพันธุ์ดีอาศัยอยู่ เช่น ปลาเหลือง ปลาสิğun การระเบิดครั้งหนึ่ง ๆ ปรากฏว่าได้ทำลายพันธุ์ปลาที่อยู่ในรัศมีการระเบิดโดยสิ้นเชิง ทั้งปลาใหญ่และลูกปลาที่เป็นปลาที่มีราคาและปลาเหล่านี้เป็นปลาประจำท้องที่ ถ้าหากยังมีการฝ่าฝืนเช่นนี้ต่อไปอีก ไม่ช้าพันธุ์ปลาดี ๆ ในท้องทะเลก็จะถูกทำลายให้สูญพันธุ์ในกาลต่อไปได้ เป็นการทำลายอาชีพการประมงของบรรดาชาวประมง และบัดนี้ ก็ปรากฏว่าเครื่องมือทำการประมงบางชนิดเช่น อวนยอ อวนมูโร เบ็ดสวาย ลอบปะทุน ทำการประมงไม่ได้ผล เพราะบริเวณที่ใดถูกระเบิดปลาก็ถูกทำลายแทบหมดสิ้น ไม่มีพันธุ์พอที่จะเกิดและเพิ่มปริมาณให้มีการจับได้อีกเป็นเวลานาน ทำให้ชาวประมงที่ใช้เครื่องมือประจำที่ทำการจับไม่ได้ ต่างพากันร้องว่าเดือดร้อน ฉะนั้น จึงควรกำหนดโทษผู้ฝ่าฝืนไว้ในอัตราสูง เพื่อปราบปรามให้เด็ดขาด และป้องกันการทำลายพันธุ์ปลาไว้มิให้ถูกทำลายหมดไป โดยการกระทำของผู้เห็นประโยชน์ส่วนตัวเฉพาะหน้า

อนึ่ง ปรากฏว่ามีผู้ฝ่าฝืนทำการบุกรุกและวิดน้ำจับสัตว์น้ำ ในที่จับสัตว์น้ำอันเป็นที่สาธารณะประโยชน์ โดยมีได้รับอนุญาต เป็นเหตุให้เกิดการเสียหายแก่ที่จับสัตว์น้ำและพันธุ์สัตว์น้ำ จึงเห็นควรแก้ไขให้การควบคุมและการรักษาสัตว์น้ำได้ประโยชน์รัดกุมยิ่งขึ้น

*[รก.2496/61/1145/29 กันยายน 2496]

พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 พ.ศ. 2513

หมายเหตุ:- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชกำหนดฉบับนี้ คือ เนื่องจากปรากฏว่ามีผู้มีปลาปิรันยา (PIRANHA) หรือปลาคาร์บี (CARIBE) ซึ่งเป็นปลาน้ำจืดในสกุลเซราซาลมุส (SERASALMUS) และมีแหล่งกำเนิดเดิมอยู่ในแม่น้ำอะเมซอน ประเทศบราซิล ไว้ในครอบครอง ปลาชนิดนี้เป็นปลาขนาดเล็ก รูปร่างคล้ายปลาแปบ หรือปลาโดก แต่มีฟันคมและมีนิสัยดุร้ายมาก ชอบอาศัยอยู่เป็นฝูง ชอบรวมกัดกินเนื้อมนุษย์และสัตว์ทุกชนิดเป็นอาหาร เช่น โค กระบือ ม้า ฯลฯ ที่ลงไปในแม่น้ำลำคลองที่ปลาน้ำจืดอาศัยอยู่ และบัดนี้มีผู้นำหรือส่งปลาในสกุลนี้มาจากต่างประเทศเข้ามาขายในประเทศไทยหลายราย โดยจำหน่ายเป็นปลาประเภทสวยงาม และแปลกประหลาด ถ้าปล่อยให้มีปลาในสกุลนี้ไว้ในครอบครองอาจจะมีการผสมพันธุ์ปลาในสกุลนี้ขึ้นจำหน่าย หรืออาจจะมีการนำไปปล่อยในแหล่งน้ำสาธารณะ ปลาในสกุลนี้จะขยายพันธุ์และแพร่หลายทั่วไปจะเป็นอันตรายต่อประชาชน สัตว์เลี้ยงและสัตว์น้ำอย่างอื่น จึงจำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 53 แห่งพระราชบัญญัติการประมง โดยห้ามมิให้มีสัตว์น้ำตามที่ระบุไว้ในพระราชกฤษฎีกาไว้ในครอบครอง ไม่ว่าจะมีไว้เพื่อการค้าหรือไม่ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และโดยที่เป็นการเห็นเหตุฉุกเฉินมีความจำเป็น

รับด้านในอันจะรักษาความปลอดภัยสาธารณะหรือป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ ก่อนที่จะได้มีการ
ขยายพันธุ์จนสายเกินที่จะป้องกันกำจัดได้ สมควรออกพระราชกำหนดโดยด่วน
*รฎ.2513/27/1พ./30 มีนาคม 2513]

**พระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490
พ.ศ. 2513**

หมายเหตุ:- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากปรากฏว่าได้มี
ผู้นำปลาปิรันยา (Piranha) หรือปลาคาริบี (Caribe) ซึ่งเป็นปลาน้ำจืดในสกุลเซราซาลมัส
(Serasalmus) จากต่างประเทศเข้ามาในราชอาณาจักรทาสาราช เพื่อจำหน่ายและเลี้ยงเป็นปลา
ประเภทสวยงาม ปลาชนิดนี้มีแหล่งกำเนิดเดิมอยู่ในแม่น้ำอะเมซอน ประเทศบราซิล เป็นปลาน้ำจืด
เล็ก รูปร่างคล้ายปลาแคปหรือปลาโคก แต่เป็นปลาที่มีพิษคมและมีนิสัยดุร้ายมาก อาศัยอยู่เป็นฝูง
ชอบรวมกันกินเนื้อมนุษย์และสัตว์มีชีวิตทุกชนิดเป็นอาหาร เช่น โค กระบือ ม้า ฯลฯ ที่ลงไปในแม่น้ำ
น้ำล้นคลองที่ปลาชนิดนี้อาศัยอยู่ ถ้าปล่อยให้บุคคลมีปลาชนิดนี้ไว้ในครอบครอง อาจจะมีการผสม
ขยายพันธุ์เพื่อจำหน่ายหรืออาจจะมีผู้นำไปปล่อยในแหล่งน้ำสาธารณะ ปลาชนิดนี้สามารถขยาย
พันธุ์ได้โดยรวดเร็ว เพราะถิ่นกำเนิดเดิมมีอุณหภูมิอยู่ในระดับเดียวกับ

ประเทศไทย ซึ่งจะเป็นอันตรายต่อประชาชน สัตว์เลี้ยงและสัตว์น้ำอย่างร้ายแรง เพื่อป้องกัน
ภัยพิบัติสาธารณะดังกล่าวแล้ว และเห็นว่าเป็นกรณีจำเป็นและรีบด่วน จึงจำเป็นต้องออกเป็น
พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 53 แห่งพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 โดยบัญญัติ
ห้ามมิให้บุคคลใดมีสัตว์น้ำตามระบุในพระราชกฤษฎีกาไว้ในครอบครองไม่ว่าจะมีไว้เพื่อการค้าหรือ
ไม่ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ สำหรับผู้ที่มีปลาชนิดนี้ไว้ในครอบครองในวันพระ
ราชกฤษฎีกาออกใช้บังคับ โดยมีได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ให้รัฐมนตรีมีอำนาจออก
ประกาศให้นำปลาชนิดนี้มาส่งมอบแก่เจ้าพนักงานกรมประมงภายใน 7 วัน โดยกรมประมงจะคิด
ค่าสัตว์น้ำให้ตามสมควรจึงได้ออกพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ.
2490 พ.ศ. 2513 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2513 ฉะนั้น จึงเห็นสมควร
ออกพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดดังกล่าวตามความในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
มาตรา 146 ต่อไป

พระราชบัญญัติการประมง (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2528 (มาตรา 15)

มาตรา 15 บรรดาพระราชกฤษฎีกาและประกาศรัฐมนตรีที่ออกโดยอาศัยอำนาจตาม
มาตรา 53 แห่งพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ.2490 ก่อนการแก้ไขเพิ่มเติมโดย
พระราชบัญญัตินี้ ให้ยังคงใช้บังคับต่อไปจนกว่าจะมีพระราชกฤษฎีกาหรือประกาศ
รัฐมนตรีให้ยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลง แล้วแต่กรณี

พระราชบัญญัติการประมง (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๒๘

หมายเหตุ:- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากปรากฏว่าในปัจจุบันนี้มีประชาชนที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ได้ใช้วัตถุมีพิษเพื่อทำการประมงอันอาจเป็นอันตรายแก่ผู้บริโภคสัตว์น้ำได้ จึงสมควรจะได้กำหนดมาตรการควบคุมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น พร้อมกับกำหนดความรับผิดชอบของเจ้าของเรือ กรณีที่มีการละเมิดน่านน้ำของต่างประเทศ และทำให้คนประจำเรือหรือผู้โดยสารไปกับเรือต้องตกค้างอยู่ ณ ต่างประเทศ ประกอบกับมีสัตว์น้ำบางชนิดที่มีคุณค่าในทางเศรษฐกิจ เช่น เต่า และกระ ได้ถูกจับจนเกินปริมาณที่สมควร หากไม่มีมาตรการอนุรักษ์ที่เหมาะสมแล้ว สัตว์น้ำที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจประเภทดังกล่าวจะถูกทำลายจนไม่มีเหลือสำหรับแพร่พันธุ์หรือนำมาใช้ประโยชน์ได้อีกต่อไป จึงสมควรที่จะออกมาตรการห้ามครอบครองสัตว์น้ำ และผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำบางชนิดที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจดังกล่าว และโดยที่พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 ไม่มีบทบัญญัติครอบคลุมไปถึงมาตรการเหล่านี้ อีกทั้งโทษบางมาตราที่บัญญัติไว้มีอัตราค่าไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ฯร.2528/120/38พ./5 กันยายน 2528]

ภาคผนวก จ.

ประวัติการทำประมงในประเทศไทย

จาก <http://www.fisheries.go.th/law/fishlaw.htm>

สมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 (อดีต - พ.ศ. 2488)

เครื่องมือประมง เครื่องมือประมงที่สำคัญสมัยนั้นเป็นเครื่องมือประจำที่ เช่น โป๊ะ โพงพาง ลมู ร้วโซมาน (โพงพางปัก) ซ่าฮ (อวนติดตา) ขนาดเล็ก อวนทับตลิ่ง เบ็ด ลอบปลา เป็นต้น ในปี 2483 ในอ่าวไทยมีโป๊ะจำนวน 287 ลูก โพงพาง 340 ซ่อง ร้วโซมาน 106 ราย ส่วนอวนดักเก อวนลาด อวนอื่นๆ ยังไม่มีการบันทึกข้อมูล (กรมประมง, 2497)

แหล่งทำการประมง คือ บริเวณใกล้ฝั่ง ใกล้เกาะ หรือปากแม่น้ำที่มีระดับน้ำขึ้น เรือทำการประมงเป็นประเภทเรือใบ เรือแจว และเรือพาย ในปี 2485 เรือประมงใช้เครื่องยนต์มีเพียง 66 ลำ และ 65 ลำ ในปี 2488 (กรมประมง, 2497)

สัตว์น้ำที่จับได้ สัตว์น้ำที่สำคัญในอดีต คือ กลุ่มปลาผิวน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ปลาทู” ปลาทูจากโป๊ะเป็นปลาที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ส่วนหนึ่งทำปลาทูเค็มส่งออกไปจำหน่ายยังประเทศสิงคโปร์ และมาเลเซีย นอกจากนี้ยังมีปลาเค็มชนิดอื่นๆ และทอสมมงลงกุ้งแห้ง ขณะเดียวกัน มีการส่งสินค้าสัตว์น้ำเข้าประเทศในรูปของปลากระป๋อง และปลาหมึกแห้ง เป็นต้น

บุญเลิศ (2530) รายงานว่าในปี พ.ศ. 2468 ได้มีเรือประมงต่างชาติคือ ชาวจีนเข้ามาทำการประมงในอ่าวไทย โดยใช้เรือใบขนาดใหญ่ และเรือเล็กอีก 2 ลำ ทำการจับปลาทูโดยใช้เครื่องมืออวนล้อมจับชนิดหนึ่ง เรียกว่า อวนดักเก หรือ เรือดักเก (Chinese purse seine) ต่อมาในปี 2478 อวนดักเกเริ่มมีการทดลองใช้เครื่องยนต์แทนใบเรือ (ถวิล, 2483) นอกจากนี้ยังมีชาวญี่ปุ่นจาก โอกินาวาเข้ามาทำการจับปลาตามแนวหินปะการังใกล้เกาะต่างๆ โดยเฉพาะปลาหางเหลือง โดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า มูโรอามิ (Drive in net) ซึ่งต่อมาชาวประมงไทยเรียกว่า อวนญี่ปุ่น (หน่วยสำรวจแหล่งประมง, 2512) เป็นเหตุให้รัฐบาลต้องออกพระราชบัญญัติสิทธิจับสัตว์น้ำในเขตจับ สัตว์น้ำสยามเพื่อห้ามคนต่างด้าวทำการประมงในปี พ.ศ. 2477 และปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม โดยออก พ.ร.บ. ว่าด้วยสิทธิการประมงในเขตการประมงไทยในปี 2482 ซึ่งเครื่องมือทั้งสองชนิดนี้ คนไทยที่เคยร่วมงานได้จำแบบอย่างมาทำบ้าง และยังใช้อยู่จนทุกวันนี้ แต่มีน้อยมาก และพบเฉพาะทางฝั่งทะเลอันดามัน เท่านั้น

สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2489 - ปัจจุบัน)

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง เศรษฐกิจเริ่มดีขึ้น เครื่องยนต์เรือเริ่มมีบทบาทแทนใบเรือ โดยเครื่องยนต์ชนิดแบบเหวหัวเข้ามาก่อน ต่อมาปรับเปลี่ยนเป็นเครื่องยนต์ดีเซลและเบนซิน แต่ขนาดเรือประมงที่ใช้อยู่มีขนาดไม่เกิน 20 ตันกรอส และจำนวนไม่มากนัก รายงานประจำปี กรมประมง พ.ศ. 2496 ระบุว่า

ในปี 2488 มีผู้จดทะเบียนเป็นเรือกลจำนวน 65 ลำ เรืออื่นๆ จำนวน 2,513 ลำ และในปี 2496 เรือกลเพิ่มขึ้นเป็น 302 ลำ เรืออื่นๆ จำนวน 2,908 ลำ

เครื่องมือประมงที่สำคัญยังคงเป็นโป๊ะ โพงพาง ร้วโซมาน ระมุ ลอบ และเบ็ด ในปี 2490 มีโป๊ะ 823 ลูก โพงพาง 1,286 ซอง ร้วโซมาน 247 ราช อวนดั่งเก 16 ราช อวนลาด (อวนล้อมจับขนาดเล็ก) 161 ราช และอวนอื่นๆ อีก 1,615 ราช จับสัตว์น้ำทะเลได้ประมาณ 114,000 ตัน (กรมประมง, 2495)

สัตว์น้ำที่จับได้ส่วนหนึ่งจำหน่ายในท้องถิ่น อีกส่วนหนึ่งจะส่งมาจำหน่ายที่กรุงเทพมหานคร การขนส่งสัตว์น้ำเข้ามาจำหน่ายส่วนใหญ่ใช้เรือยนต์ นอกจากนี้ยังใช้รถไฟและรถยนต์ แต่รถยนต์ยังมีไม่มากเพราะการคมนาคมทางบกยังไม่สะดวกเท่าที่ควร

ปี 2495 บริษัทญี่ปุ่นได้นำเอาเนื้ออวนประเภทเส้นใยสังเคราะห์ เช่น อวนไนล่อนเข้ามาจำหน่ายในประเทศ และส่งเสริมให้ชาวประมงไทยใช้แทนเนื้ออวนที่ทำจากเส้นใยพืช(จำพวกค้ายดิบ ป่าน ปอ เชือกกาบมะพร้าว) ต่อมาได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นตามลำดับ ปัจจุบันชาวประมงเปลี่ยนมาใช้เชือก และเนื้ออวนที่ทำจากเส้นใยสังเคราะห์ทั้งหมด ได้แก่ อวนไนล่อน และโปลีเอทิลีน

ปี 2496 - 2503 เริ่มมีการทดลองนำเอาเครื่องมือประเภทอวนลากเข้ามาใช้ในประเทศไทย ในรายงานของสันต์ บัญฑกุล กล่าวว่า ปี 2496 บริษัทกิจไศศาสตร์ ได้ขออนุญาตใช้เครื่องมืออวนลากคู่ในอ่าวไทย โดยมีชาวจีนเป็นผู้ฝึกสอน และปี 2502 บริษัทไทยประมงทะเล ได้ทดลองใช้อวนลากคู่ ทางฝั่งทะเลอันดามัน แต่ทั้งสองบริษัทไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากไม่ชำนาญพื้นที่ ทำให้อวนขาดบ่อย และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ประชาชนไม่นิยมบริโภคปลาหน้าดิน เพราะเคยชินกับปลาผิวน้ำ ทำให้ปลาหน้าดินราคาต่ำมาก และไม่มียศลาดจำหน่าย โดยเฉพาะทางฝั่งอันดามัน

ปี 2497 ชาวประมงเริ่มใช้อวนลอยปลาอินทรีชนิดที่เนื้ออวนเป็นไนล่อน (หน่วยสำรวจแหล่งประมง, 2512) และใช้เรือยนต์ทำการประมง มีผู้นิยมทำตามกันมากเพิ่มขึ้นตามลำดับ

ในปี 2503 รัฐบาลสาธารณรัฐเยอรมันได้ส่งผู้เชี่ยวชาญมาร่วมงานกับกรมประมง ส่งเสริมเครื่องมืออวนลากอีกชนิดหนึ่ง เรียกว่า อวนลากแผ่นตะเฒ่ (ใช้เรือลำเดี่ยว) และได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นตามลำดับ ทำให้ในปี 2503 มีจำนวนเรืออวนลากทุกชนิด 99 ลำ และเพิ่มเป็น 2,606 ลำ ในปี 2508 (กรมประมง, 251)

สรุปได้ว่า ในช่วงปี 2503 - 2510 เครื่องมือประมงที่มีความสำคัญ คือ เครื่องมือประเภทอวนลาก อวนล้อมจับ และอวนชนิดตาข่ายต่างๆ ในขณะที่เครื่องมือโป๊ะลดจำนวนและความสำคัญลงตามลำดับ จาก 2,197 ลูก ในปี 2502 เหลือเพียง 559 ลูก ในปี 2510 (กรมประมง, 2513)

ระหว่างปี 2510 - 2515 เรือประมงมีจำนวนเพิ่มขึ้นและขนาดใหญ่ขึ้นตามลำดับ และนับตั้งแต่ปี 2510 เป็นต้นมา เรืออวนลากขนาดใหญ่ของไทยเริ่มเข้าไปทำการประมงในเขตน่านน้ำของประเทศเพื่อนบ้านเช่น เขมร เวียดนาม มาเลเซีย และพม่า (วิชาญ, 2530) ทำให้ปี 2515 มีผลผลิตสัตว์ทะเลของไทยเพิ่มขึ้นเป็น 1,548,157 ตัน กลายเป็นประเทศที่มีผลผลิตสัตว์ทะเลติดอันดับหนึ่งในสิบของโลก

ในปี 2516 - 2521 เครื่องมืออวนล้อมจับแบบใช้เรือลำเดียวได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันอวนล้อมจับแบบอวนดักเกในอ่าวไทยค่อยๆ เสื่อมความนิยม และจำนวนเรือลดลงมาโดยตลอด ตั้งแต่ปี 2502 ซึ่งมีจำนวน 192 ลำ และไม่มีการใช้ในอ่าวไทยในปี 2520 ปัจจุบันมีใช้เฉพาะฝั่งอันดามันเท่านั้น ส่วนอวนล้อมจับแบบเรือลำเดียว ซึ่งชาวประมงเรียกว่า อวนดำ หรืออวนฉลอม ได้รับความนิยมมากขึ้น และส่วนหนึ่งเริ่มเปลี่ยนมาใช้ตาอวนขนาด 25 มิลลิเมตร (1 นิ้ว) แทนขนาดตาอวน 38 มิลลิเมตร (1.50 นิ้ว) ซึ่งใช้กันมาก่อนหน้านั้นเพราะมุ่งจับปลาทุ ปลาดัง ปลาโอ ปลาสีกุนเป็นเป้าหมายหลัก เหตุที่เปลี่ยนเพราะตาอวนขนาด 25 มิลลิเมตร เป็นขนาดตาอวนเอนกประสงค์ ใช้จับปลาผิวน้ำได้หลายชนิด ยกเว้นปลากะตัก ปลาผิวน้ำที่เป็นเป้าหมายหลักคือ ปลาทูหลังเขียว ปลาสีกุนข้างเหลือง ปลาทุแขน ปลาสีกุนตาโต มีราคาสูงขึ้นและถูกสะสมมาเป็นเวลานาน จึงมีปริมาณมาก ทำรายได้ต่อคืนสูงกว่าการมุ่งจับปลาทุ ปลาดัง ซึ่งบางช่วงหาได้ยาก และขนาดของฝูงเล็กกว่า ประกอบกับปลาผิวน้ำดังกล่าวเป็นปลาที่มีนิสัยชอบตอมแสงไฟล่อ และจึงมีการใช้ชิง และแสงไฟล่อกันอย่างแพร่หลาย ซึ่งแสงไฟล่อที่ใช้ในระยะเริ่มแรกเป็นแสงไฟจากตะเกียงเจ้าพายุที่ใช้แก๊สเป็นเชื้อเพลิง ส่วนอวนล้อมจับปลากะตักยังเป็นแบบดั้งเดิม คือ ใช้อวนล้อมจับแบบกัลดรอ ยังไม่นิยมใช้อวนล้อมจับปลากะตักแบบมีสาสมาน และไม่นิยมใช้แสงไฟล่อดังเช่นที่พบเห็นในปัจจุบัน

ปี 2520 - 2521 เครื่องมือจับหมึกโดยใช้แสงไฟล่อได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เรือ อวนลากแผ่นตะเฆ่ส่วนหนึ่งได้เปลี่ยนมาใช้เครื่องมือชนิดนี้ ระยะเริ่มแรกใช้แหทอดหมึกก่อน แล้วพัฒนามาใช้แบบอวนยก หรืออวนซ้อน และเปลี่ยนมาใช้แหยักษ์ในที่สุด อีกส่วนหนึ่งใช้แบบอวนมุ้งจับหมึก แต่ไม่แพร่หลายเหมือนแหยักษ์ ขนาดกำลังไฟที่ใช้ก็เพิ่มขึ้นตามลำดับ ปัจจุบันนิยมใช้ขนาด 20 - 30 กิโลวัตต์ ไม่แต่เพียงเท่านั้น ชาวประมงพื้นบ้านแถบจังหวัดจันทบุรีได้ค้นคิดวิธีจับหมึกหอมโดยใช้ลอบเป็นผลสำเร็จ ต่อมาได้แพร่หลายไปทั่วน่านน้ำไทย ทั้งฝั่งอ่าวไทยและอันดามัน และในช่วงเวลาเดียวกันเรือประมงพาณิชย์ที่ใช้เครื่องมืออวนล้อมจับ โดยเฉพาะเรือที่ใช้วิธีแล่นเรือค้นหาฝูงปลาเป็นหลัก ได้เริ่มนำเอาเครื่องเอคโคชาวดอร์มาช่วยค้นหาฝูงปลาที่อยู่กลางน้ำและหน้าดิน เช่น ปลาสีกุนข้างเหลือง อีก 2 - 3 ปีต่อมา มีการใช้เครื่องหาฝูงปลาแบบโซนาร์ และมีผู้ใช้เพิ่มขึ้น สกุด และไพโรจน์ (2530) รายงานว่า ปี 2526 มีอวนล้อมจับที่ใช้โซนาร์ประกอบในการทำประมง จำนวน 264 ลำ

ปี 2525 - ปัจจุบัน กรมประมง (2527) รายงานว่าในปี 2525 จำนวนเรือที่จดทะเบียนเครื่องมือประมงมีจำนวนทั้งสิ้น 19,756 เครื่องมือ และผลจากการสำรวจพบว่ามีเรือประมง

พาณิชย์ออกไปทำการประมงไกลฝั่งมากขึ้น จนสุดเขตแดนน่านน้ำไทยและเข้าไปใกล้เขตน่านน้ำของประเทศเพื่อนบ้าน จึงถูกจับกุมบ่อยครั้งขึ้น โดยเฉพาะเครื่องมือประมงทวนลาก ในปี 2526 ชจรศักดิ์ (2530) รายงานว่ามีเรือถูกจับกุมมากที่สุดถึง 118 ลำ ในน่านน้ำประเทศต่างๆ ได้แก่ เวียดนาม เขมร มาเลเซีย พม่า อินเดีย อินโดนีเซีย บังกลาเทศ เป็นต้น โดยเฉพาะเวียดนามกับพม่า จากการทำการประมงไกลฝั่งมากขึ้นเพราะแหล่งประมงถูกขชายออกไป เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เช่น เครื่องเอคโคซาวเดอร์ โซ-นาร์ เครื่องหาที่เรือระบบเรดาร์และดาวเทียมจึงมีบทบาทและใช้กันมากขึ้น ซึ่งเมื่อก่อนมีเรืออวนลากขนาดใหญ่เท่านั้นที่นิยมใช้ นอกจากนั้นวิธีทุบ-ส่งแบบซี-บี หรือเครื่องรับ-ส่งวิทยุระยะไกลได้รับความนิยมมาก ทั้งในหมู่เรือประมงพาณิชย์ และเรือประมงพื้นบ้าน เช่น เรืออวนปู

นอกจากนี้ เรืออวนล้อมจับส่วนหนึ่งที่เรียกว่า เรืออวนดำ ซึ่งก่อนปี 2525 มุ่งจับปลาผิวน้ำขนาดเล็กและขนาดกลางได้เปลี่ยนมามุ่งจับปลาโอโดยเฉพาะ เนื่องจากราคาสูงกว่าก่อนมาก มีการออกแบบเครื่องมืออวนใหม่ใช้อวนยาวและลึกมากขึ้น รวมทั้งใช้อวนที่มีขนาดตาใหญ่กว่าเดิมเรียกว่า อวนล้อมจับปลาโอ และส่วนหนึ่งออกไปทำการประมงในน่านน้ำต่างประเทศ ส่วนเรืออวนลอยปลาอินทรีนิยมติดตั้งเครื่องกว้านอวนเกือบทุกลำทำให้สามารถใช้อวนได้ยาวขึ้นกว่าเดิมอีกเกือบเท่าตัว

และนับตั้งแต่ปี 2525 เป็นต้นมา ปลากระตักกลายเป็นสัตว์น้ำเศรษฐกิจชนิดใหม่ เพราะตลาดมีความต้องการมากขึ้น เนื่องจากโรงงานน้ำปลาขยายกำลังผลิตเพื่อการส่งออกและเพื่อบริโภคภายในประเทศ รวมทั้งมีการส่งออกปลากระตักในรูปปลากระตักแห้ง (ตากแห้ง และต้ม-ตากแห้ง) ทำให้ราคาปลากระตักสูงขึ้นจากอดีต 2 - 10 เท่า เป็นเหตุให้มีเรืออวนล้อมจับปลากระตักแบบใช้สาสมานเพิ่มขึ้นมาก ซึ่งมีทั้งแบบจับปลาเฉพาะเวลากลางวัน และแบบจับปลากระตักในเวลากลางคืนโดยใช้ประกอบกับแสงไฟล่อ นอกจากนี้เรือโคหมึกส่วนหนึ่งซึ่งเดิมใช้แท็กซี่จับหมึกอย่างเดียวยังได้มีการใช้อวนซ้อน และอวนครอบปลากระตักจับปลากระตักอีกด้วย เพราะบางคืนทำรายได้มากกว่าการจับหมึกหลายเท่า กล่าวโดยสรุปคือ เรือประมงพาณิชย์ขนาดใหญ่ หรือขนาดยาวกว่า 18 เมตร นิยมใช้เครื่องมือประมงทวนลาก และอวนล้อมจับมากที่สุด ส่วนเรือประมงพาณิชย์ขนาดเล็กและขนาดกลางนิยมใช้เครื่องมือประมงทวนลาก อวนรุน อวนลอยปลาอินทรี อวนล้อมจับ แท็กซี่ อวนซ้อน และอวนครอบปลากระตัก สำหรับชาวประมงพื้นบ้านเครื่องมือหลักที่ใช้ส่วนใหญ่ยังคงเป็นเครื่องมือประมงอวนติดตาชนิดที่ใช้จับปูม้า กุ้งแชบ๊วย ปลาทุ ปลาเห็ดโคน ปลาหลังเขียว ปลาเกวรา ปลาจะละเม็ด นอกจากนี้ยังพบว่า ชาวประมงพื้นบ้านนิยมใช้เครื่องมืออื่นๆ ผลัดเปลี่ยนตามความชุกชุมของสัตว์น้ำที่เข้ามาชายฝั่ง เช่น กระจัง ร่อนลอย ลอบปลา ลอบหมึก เป็นต้น เครื่องมือชนิดใหม่ที่เพิ่มขึ้นมาในระยะหลัง ได้แก่ ลอบและจันทอยหวาน ลอบลูกปลากระรัง และลอบปูแบบพับได้

ปัจจุบันกล่าวได้ว่า การพัฒนาเครื่องมือประมงทะเลของไทย เป็นการพัฒนาเพื่อทำประมงชายฝั่งในระดับน้ำลึกไม่เกิน 100 เมตร ได้ก้าวมาถึงจุดสูงสุดแล้ว จนเป็นเหตุให้ทรัพยากรสัตว์น้ำ

ลดลง จึงต้องแสวงหาแหล่งประมงใหม่ ๆ อยู่เสมอ มีการทำประมงร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาอุกฉุกชุม แต่ในส่วนที่ยังไม่เคียบหน้าและพัฒนาเท่าที่ควร คือ การประมงในน่านน้ำสากล หรือในบริเวณน้ำลึกเกินกว่า 100 เมตร ซึ่งต้องใช้เรือประมงขนาดใหญ่ การลงทุนสูง เช่น เครื่องมืออวนล้อมจับปลาทุ่น เบ็ดราวปลาทุ่น เบ็ดตวัดปลาทุ่น เบ็ดตกหมึกน้ำลึกและอวนลอยขนาดใหญ่ ซึ่งประเทศญี่ปุ่น เกาหลี และไต้หวัน ทำมานานแล้ว และทำการจับสัตว์น้ำไปทั่วเขตมหาสมุทรต่างๆ นอกจากนี้เครื่องทุ่นแรงจะมีบทบาทในการทำการประมงของไทยมากขึ้น เพราะปัญหาขาดแคลนแรงงาน และค่าแรงสูงขึ้น ประกอบกับทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง น้ำมัน และอุปกรณ์ประมงราคาสูงขึ้น เป็นเหตุให้เรือประมงขนาดใหญ่ทำการประมงในน่านน้ำไทยไม่คุ้มทุน ต้องหันมาหาแหล่งประมงใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ในน่านน้ำไทยจึงเหลือแต่เรือขนาดกลาง ขนาดเล็ก และเรือประมงพื้นบ้าน เท่านั้น

จากปัญหาดังกล่าวจะทำให้ชาวประมงมีการร้องเรียนต่อรัฐฯ ให้ช่วยเหลือเพิ่มขึ้น เช่น ขอให้สำรวจหาแหล่งประมงใหม่ ๆ หรือเจรจากับประเทศต่างๆ เพื่อทำประมงร่วม ปรับปรุงกฎระเบียบต่างๆ รวมทั้งให้แก้ไขข้อขัดแย้งระหว่างชาวประมงพาณิชย์กับชาวประมงพื้นบ้าน หรือแม้แต่ชาวประมงพาณิชย์ด้วยกัน

ภาคผนวก ข.

ปริมาณสัตว์น้ำจืดที่จับได้จากธรรมชาติ เป็นรายจังหวัด ปี 2539 - 2543

Production from Inland capture by province, 1996-2000

ปริมาณ (Unit) : 1000 ตัน (Ton)

จังหวัด Province	2539 (1996)	2540 (1997)	2541 (1998)	2542 (1999)	2543 (2000)
รวม Total	208,437	205,034	202,273	206,845	201,499
ภาคเหนือ Northern	56,675	56,825	55,931	50,716	51,552
กำแพงเพชร Kamphaeng Phet	343	412	429	317	301
เชียงใหม่ Chiang Rai	2,265	1,859	2,561	1,779	2,255
เชียงใหม่ Chiang Mai	5,186	5,064	5,157	6,069	5,542
ตาก Tak	5,451	5,167	4,511	3,008	2,865
นครสวรรค์ Nakhon Sawan	6,544	8,045	7,545	7,347	7,407
น่าน Nan	1,804	2,160	1,800	1,765	1,785
พะเยา Phayao	2,688	2,597	2,664	2,922	3,325
พิจิตร Phichit	6,342	6,016	5,706	4,250	4,797
พิษณุโลก Phitsanulok	3,684	3,435	5,688	4,299	4,044
เพชรบูรณ์ Phetchabun	5,014	4,390	2,910	3,347	3,261
แพร่ Phrae	1,545	1,760	1,636	1,874	1,909
แม่ฮ่องสอน Mae Hong Son	998	955	1,014	892	957
ลำปาง Lampang	1,711	2,108	1,687	2,649	2,088

ลำพูน	Lumphun	1,986	1,818	1,506	1,088	1,341
สุโขทัย	Sukthonthai	1,912	2,427	2,182	1,799	2,178
อุดรดิตถ์	Uttaradit	5,222	4,727	5,072	3,846	4,078
อุทัยธานี	Uthai Thani	3,980	3,885	3,863	3,465	3,419

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จังหวัด Province	2539 (1996)	2540 (1997)	2541 (1998)	2542 (1999)	2543 (2000)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	85,108	81,106	81,608	92,110	86,823
กาฬสินธุ์	2,425	2,544	2,040	2,046	1,011
ขอนแก่น	9,193	8,019	10,895	12,320	8,662
ชัยภูมิ	11,770	7,248	6,970	8,841	5,602
นครพนม	2,047	2,301	2,825	3,563	2,599
นครราชสีมา	12,294	9,248	8,868	7,069	8,654
หนองคาย	4,159	7,830	6,978	8,047	7,052
บุรีรัมย์	8,249	5,217	3,490	5,502	5,782
มหาสารคาม	3,558	3,345	2,882	2,569	2,473
มุกดาหาร	675	922	1,073	3,942	1,718
ยโสธร	2,205	2,840	2,982	3,983	3,137
ร้อยเอ็ด	4,274	4,082	4,061	3,749	4,886
เลย	1,176	1,837	1,945	6,625	2,215

ศรีสะเกษ	Si Sa Ket	5,508	4,454	4,743	4,582	7,546
สกลนคร	Sakon Nakhon	3,854	4,375	5,065	3,045	4,882
สุรินทร์	Surin	3,283	3,271	3,744	7,871	4,078
อุดรธานี	Udon Thani	2,415	5,033	5,116	7,497	8,070
อุบลราชธานี	Ubon Ratchathani	7,743	7,617	6,482	1,419	8,517
หนองบัวลำภู	Nong Bua Lum Phu	204	211	351	689	447
อำนาจเจริญ	Amnat Charoen	76	712	1,098	751	1,492

ภาคกลาง

ภาคกลาง	Central Plain	56,630	57,028	54,470	51,614	50,714
กรุงเทพมหานคร	Bangkok Metropolis	0	0	0	0	0
กาญจนบุรี	Kanchanaburi	5,243	5,521	5,081	3,225	3,392
จันทบุรี	Chanthaburi	532	472	331	184	272
ฉะเชิงเทรา	Chachoengsao	6,729	6,718	4,796	3,587	2,587
ชลบุรี	Chonburi	3,295	3,305	3,299	7,535	7,716
ชัยนาท	Chai nat	3,625	4,279	5,938	3,526	3,331
ตราด	Trat	485	475	417	871	538
นครนายก	Nakhon Nayok	585	565	564	553	653
นครปฐม	Nakhon Pathom	3,142	3,137	2,083	1,253	953
นนทบุรี	Nonthaburi	2,694	2,595	1,281	233	223
ปทุมธานี	Pathum Thani	329	339	317	214	204

ประจวบคีรีขันธ์	Prachuap Khiri Khan	1,338	1,338	2,021	1,799	1,622
ปราจีนบุรี	Prachin Buri	763	751	678	780	776
พระนครศรีอยุธยา	Ayutthaya	2,132	2,534	2,687	4,567	5,527
เพชรบุรี	Phetchaburi	1,967	1,475	1,442	1,003	845
ระยอง	Rayong	1,124	1,171	939	1156	1,245
ราชบุรี	Ratchaburi	4,309	4,373	4,504	4,357	4,329
ลพบุรี	Lop Buri	3,844	4,052	4,955	5,173	5,298
สมุทรปราการ	Samut Prakan	536	554	484	314	304
สมุทรสงคราม	Samut Songkhram	2,060	2,035	1,785	827	527
สมุทรสาคร	Samut Sakhon	1,822	2,021	1,384	986	886
สระบุรี	Saraburi	1,466	1,677	1,664	1,570	1,488
สิงห์บุรี	Sing Buri	1,309	1,068	928	1,282	1,248
สุพรรณบุรี	Suphan Buri	1,771	1697	1,648	1,412	1,820
สระแก้ว	Sa Kaeo	1,474	788	1,265	993	628
อ่างทอง	Ang Thong	4,056	4,088	3,979	4,214	4,302
ภาคใต้	Southern	10,024	10,075	10,264	12,405	12,410
กระบี่	Krabi	328	362	310	289	298
ชุมพร	Chumphon	726	755	743	955	933
ตรัง	Trang	641	687	658	755	1,001
นครศรีธรรมราช	Nakhon Si Thammarat	1,555	1,443	1,352	1,493	1,517
ยะลา	Yala	682	713	668	496	604

ปัตตานี	Pattani	161	196	526	225	258
พังงา	Phangnga	806	698	866	985	820
พัทลุง	Phattalung	1,702	1,653	1,649	2,057	2,052
ภูเก็ต	Phuket	145	221	275	142	181
นราธิวาส	Narathiwat	476	403	497	357	292
ระนอง	Ranong	141	134	109	137	101
สงขลา	Songkhla	1,239	1,284	1,248	1,820	1,792
สตูล	Satun	215	228	209	1,012	1,031
สุราษฎร์ธานี	Surat Thani	1,207	1,298	1,154	1,682	1,530

สารานุกรม

1. ประสิทธิ์ คุญรัตน์ และคณะ ทำการศึกษาเรื่อง “แนวทางการจัดทำแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ป่าทามราชสีไศล” โดยกองประสานงานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดย (กรกฎาคม 2540)
2. ไทสัน อารีโรเบิร์ต นักวิชาการด้านปลา ได้ทำการศึกษาปลาในแม่น้ำโขงมานานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ปี 2513 : อ้างจากการศึกษาของ WCD ซึ่งทำการศึกษาพันธุ์ปลาในลุ่มน้ำโขงและน้ำมูน
3. วศ.รุ่งจิรัส ทูตะเจริญ และคณะ การศึกษาโครงการศึกษาเพื่อตรวจสอบสถานภาพผลกระทบ และมาตรการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม ในบริเวณพื้นที่โครงการฝายราชสีไศล ของคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล 2539-2543
4. ศิริพร โคตะวินนัท เรื่องผู้หญิงในขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนชายขอบ กรณีศึกษาฝายราชสีไศล หมู่บ้านแม่มนม้นยีน 2 และ 3 วิทยานิพนธ์ ตามหลักสูตรสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล (สังคมวิทยา) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2543
5. หนังสือชื่อ เชื้อกันฟ้า กักลม แปลจาก Social and Environmental Effects of Large Dams เขียนโดย Edward Goldsmith และ Nicholas Hildyard แปลโดย วิฑูรย์ ปัญญากุล จัดพิมพ์โดย สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา 2537
6. เอกสารจากสำนักงานประมง จ.ร้อยเอ็ด 2534
7. เอกสารคู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา ม.ร.ว.อดิน รพีพัฒน์ ชยันต์ วรรณะภูติ อมรา พงศาพิชญ์ สุภางศ์ จันทวานิช ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ โดยความร่วมมือของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดพิมพ์โดย สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2537
8. ข้อมูลชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย หมู่บ้าน จำนวนครัวเรือน ประชากร ในขอบเขตตำบลหนองแค อ.ราชสีไศล จ.ศรีสะเกษ / ต.ท่าหาดยาว อ.โพธิ์ทราย จ.ร้อยเอ็ด ต.ทับใหญ่ อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์ เอกสาร กชช.2ค ปี พ.ศ.2539
9. เว็บไซต์ <http://www.fisheries.go.th/law/fishlaw.htm> ข้อมูลกรมประมง

ประวัตินักวิจัย

1.) นายไพจิต ศิลารักษ์

เกิดเมื่อวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2517 ที่บ้านผึ่ง ต.หนองแค อ.ราชไศล จ.ศรีสะเกษ มีพี่น้องจำนวน 2 คน เรียนจบชั้น ป.6 ที่โรงเรียนบ้านเพี้ยมาตร ต.หนองแค อ.ราชไศล จ.ศรีสะเกษ

จากนั้นเดินทางไปทำงานรับจ้างที่กรุงเทพฯ ที่โรงกลึงเล็กชัยการช่างทำงานได้ 2 ปี จนได้เป็นช่างเชื่อมที่ร้านเดียวกัน หลังจากนั้นได้ไปทำงานต่อที่ร้านขายอุปกรณ์รถเบนต์ อยู่ได้ 1 ปี ได้เปลี่ยนมาทำงานที่ร้านอาหารฝรั่งเศสกับเพื่อน และศึกษาต่อที่ โรงเรียนวัดสุทัศน ในปี พ.ศ. 2535

ในปีเดียวกันได้เข้าร่วมชุมนุมเรียกร้องให้นายก (พลเอกสุจินดา คราประยูร) ลาออก ร่วมชุมนุมตั้งแต่วันที่ 6 เมษายน 2535 จนถึง วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 ไปร่วมชุมนุมจนถูกไล่ออกจากงานเนื่องจากนายจ้างไม่พอใจที่ไปเข้าร่วมชุมนุม

จากนั้นได้เดินทางไปทำงานที่ จ.ชลบุรี เป็นช่างเชื่อมทำอยู่ 1 ปี ได้เดินทางกลับบ้านในปี พ.ศ.2536 กลับมาอยู่บ้าน ปีเดียวกันได้เปิดร้านรับซ่อมโลหะที่บ้าน และศึกษาต่อชั้น ม. 3 และ ม.6 ที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จ.ศรีสะเกษ ในปี พ.ศ.2537 ได้เข้าร่วมกับพี่น้องเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมที่ดินทำกินกรณีการสร้างเขื่อนราชไศล

ปี พ.ศ. 2540 ได้เดินทางไปแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมร่วมกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ประเทศบังคลาเทศ สมรสกับ น.ส.สุพรรณิ สาริตดี ในปี พ.ศ. 2541 มีบุตรด้วยกัน 2 คน ในปี พ.ศ.2543 ได้รับเกียรติบัตรเป็นนักส่งเสริมประชาธิปไตยดีเด่นจากคณะกรรมการจัดงาน “เชิดชูนักสู้เพื่อประชาธิปไตย” โดย สว.ทองใบ ทองเปาว์ เป็นประธานมอบรางวัล

ปัจจุบัน

- อายุ 30 ปี
- วุฒิการศึกษา ม. 6 (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดศรีสะเกษ)
- สถานภาพ สมรส
- อาชีพ ทำนา
- ที่อยู่ 18 หมู่ 14 ต.หนองแค อ.ราชไศล จ.ศรีสะเกษ 33160
เบอร์โทร 09 - 8460127 และ 045 - 600109 E mail: pay2517@hotmail.com
- ปี 2546 - ปัจจุบัน เป็นประธานบริหาร เครือข่ายชาวบ้านร่วมอนุรักษ์ป่าทามแม่น้ำ
มูล 3 จังหวัด (คอปม.)
- เลขาธิการชมรมพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้
- เลขาธิการ / ผู้ประสานงานโรงเรียนแม่ น้ำ

ประสบการณ์ (อดีต)

- ช่างเชื่อม (โรงกลึงเลิศชัยการช่าง)
- เลขานุการชมรมอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อมลำน้ำมูลตอนกลาง
- ปี 2539 ผ่านการอบรมอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อมลำน้ำมูล (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม)
- ปี 2540 เดินทางไปแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม กลุ่มประเทศเอเชียใต้ ที่ประเทศบังคลาเทศ
- ปี 2542 ผ่านการอบรมกฎหมายน้ำสำหรับชาวบ้าน (ชมรมนักสิทธิมนุษยชนภาคอีสาน)
- ปี 2543 เดินทางไปดูงานที่ประเทศฟิลิปปินส์ เรื่องผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนขนาดใหญ่
- ปี 2544 เป็นผู้ประสานงานเครือข่ายองค์กรชุมชนลุ่มน้ำมูล จังหวัดศรีสะเกษ (คชม.)
- ปี 2545 เป็นคณะที่ปรึกษาโครงการความร่วมมือ ในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน (สปาร์ค)
- ปี 2545 เดินทางไปดูงานที่ประเทศอินโดนีเซีย เรื่องการจัดการพื้นที่ป่าเขตร้อน
- ปี 2546 เดินทางไปประชุม และดูงาน ที่เมืองบาห์ลี ประเทศอินโดนีเซีย
- ปี 2546 ร่วมเป็นเจ้าภาพจัดประชุม “แม่น้ำเพื่อชีวิต” ที่ อ.ราชีไศล จ.ศรีสะเกษ มีผู้เข้าร่วมจาก 62 ประเทศ
- ปี 2547 เดินทางไปร่วมเวทีการประชุมสังคมโลก (WSF) ที่ประเทศอินเดีย มีผู้เข้าร่วมจาก 152 ประเทศ

2.) นายเทิม โมรานอก

เกิดเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2507 เกิดที่ อ.ประทาย จ.นครราชสีมา มีพี่น้องจำนวน 3 คน เป็นบุตรคนที่ 1 (คนโต) จบการศึกษาชั้น ป. 4 จากนั้นปี พ.ศ.2525 ได้ไปทำงานที่กรุงเทพฯ เป็นช่างเหล็กตัดทำอยู่ 12 ปี จากนั้นแต่งงานกับ น.ส.ดวงจันทร์ มนูญนิล เมื่อปี พ.ศ. 2530 ที่บ้านเหล่าโดน ต.หนองแค อ.ราชีไศล และได้ย้ายมาอยู่ที่ บ้านเหล่าโดน มีบุตร 2 คน

ปัจจุบัน

- อายุ 40 ปี
- สถานภาพ สมรส
- อาชีพ ทำนา
- วุฒิกวการศึกษา ป.4
- ที่อยู่ 54 หมู่ 10 ต.หนองแค อ.ราชีไศล จ.ศรีสะเกษ 33160

ประสบการณ์

- ช่างเหล็กตัด
- ทหารเกณฑ์

3.) นายถวัลย์ จันทสิทธิ์

เกิดวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2519 มีพี่น้องทั้งหมด 3 คน เป็นบุตรคนที่ 1 การศึกษาจบชั้น ม.3 หลังจากนั้นเดินทางไปทำงานที่ บริษัทรองเท้า T.P.D. อินดัสตรีจำกัด ในตำแหน่งหัวหน้า QC ทำอยู่ 4 ปี จากนั้นย้ายมาทำงานที่ C.R.C ศรีเอชันจำกัด ภายหลังบริษัทย้ายไปที่ จ.เพชรบุรี จึงได้ลาออก กลับมาอยู่บ้าน ปัจจุบันเป็นประธานกลุ่มเยาวชนบ้านเพี้ยมาตร

ปัจจุบัน

- อายุ 28 ปี
- สถานภาพ โสด
- วุฒิการศึกษา ม.3
- อาชีพ ทำนา
- ที่อยู่ 137 หมู่ 3 ต.หนองแค อ.ราชไศล จ.ศรีสะเกษ 33160
- ประธานกลุ่มเยาวชนบ้านเพี้ยมาตร

ประสบการณ์

- ช่างทำรองเท้า (บริษัท ฟायร์นาว)

4.) นายวิชัย พันทอง

เกิดเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2508 ที่ บ.เค็ด ต.ระเวียง อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์ มีพี่น้องทั้งหมด 7 คน เป็นบุตรคนที่ 5 จบการศึกษาชั้น ป.6 ที่ โรงเรียนบ้านก้านเหลืองวิทยา และได้ศึกษาต่อที่โรงเรียนคำผงวิทยาจนจบ ม.3 และมาเรียนต่อที่ โรงเรียนรัตนบุรีจนจบ ม. 6

ปัจจุบัน

- อายุ 39 ปี
- สถานภาพ สมรส
- อาชีพ ทำนา
- วุฒิการศึกษา ม.6 (โรงเรียนรัตนบุรี อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์)
- เทร่ญญิกรรมการบริหาร คอปม.

ประสบการณ์

- อาสาสมัครทหารพราน อ.โป่งน้ำร้อน
- ทำงานบริษัทซิงเกอร์ประเทศไทย จำกัด
- ทำงานที่ประเทศไต้หวัน 2 ปี

5.) นายบุญตา ศรีสุวรรณ

เกิดเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ.2510 ที่บ้านดอนสำราญ ต.ยางคำ อ.โพธาราย จ. ร้อยเอ็ด มีพี่น้องทั้งหมด 2 คน จบการศึกษาชั้น ป.6 ที่โรงเรียนบ้านเหล่าข้าว ต.ยางคำ อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด ได้รับการฝึกอบรมลูกเสือชาวบ้าน และได้แต่งงานกับ นางทองแดง ศรีสุวรรณ และย้ายมาอยู่ที่บ้านหนองเหล็ก ต.ยางคำ อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด

ปัจจุบัน

- อายุ 34 ปี
- สถานภาพ สมรส
- วุฒิการศึกษา ป.6 (โรงเรียนบ้านเหล่าข้าว ต.ยางคำ อ.โพธาราย)
- ที่อยู่ 26 หมู่ 10 ต.ยางคำ อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด
- อาชีพ ทำนา

ประสบการณ์ รับจ้างทั่วไป

6.) นายหนา ขูยั้ง

เกิดวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2495 ที่บ้านจาน ต.ทับใหญ่ อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์ อดีตเป็นช่างซ่อมวิทยุ แต่งงานกับนางบัวพา ขูยั้ง และย้ายมาอยู่ที่ บ้านทับใหญ่ ต.ทับใหญ่ อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์

ปัจจุบัน

- อายุ 52 ปี
- สถานภาพ สมรส
- วุฒิการศึกษา ป.4
- ที่อยู่ 20 หมู่ 1 ต.ทับใหญ่ อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์
- อาชีพ ทำนา

ประสบการณ์

- กรรมการฝ่ายการเงินบ้านทับใหญ่ ต.ทับใหญ่

7.) นายโอฬาร อินศิริ

เกิดเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2515 ที่บ้านนาพูน ต.นาพูน อ.วังหิน จ.แพร่

ปัจจุบัน

- อายุ 33 ปี

- สถานภาพสมรส
- วุฒิการศึกษา ป. 6
- ที่อยู่ 3 หมู่ที่ 12 ต.ด่าน อ.ราชไศล จ.ศรีสะเกษ
- อาชีพเกษตรกร

ประสบการณ์ รับจ้างทั่วไป

8.) นายลม รัดชา

เกิดวันที่ 6 มีนาคม 2518 ที่บ้านม่วงน้อย ต.ท่าหาดยาว อ.โพธิ์ทราย จ.ร้อยเอ็ด

ปัจจุบัน

- อายุ 31 ปี
- สถานภาพสมรส
- วุฒิการศึกษา ป.6 โรงเรียนบ้านโพธิ์ทอง
- ที่อยู่ 10 หมู่ที่ 2 ต.ท่าหาดยาว อ.โพธิ์ทราย จ.ร้อยเอ็ด
- อาชีพเกษตรกร

ประสบการณ์ เป็นผู้ใหญ่บ้านม่วงน้อย ปี 2543 - 2546

9.) นายศุภชัย บุญเต็ม

เกิดวันที่ 6 พฤษภาคม 2514 ที่บ้านม่วงน้อย ต.ท่าหาดยาว อ.โพธิ์ทราย จ.ร้อยเอ็ด

ปัจจุบัน

- อายุ 33 ปี
- สถานภาพสมรส
- วุฒิการศึกษา ป. 6 โรงเรียนชุมชนบ้านหมากยาง
- ที่อยู่ 11 หมู่ที่ 2 ต.ท่าหาดยาว อ.โพธิ์ทราย จ.ร้อยเอ็ด
- อาชีพเกษตรกร

ประสบการณ์ รับจ้างทั่วไป

***** _____ *****